

פירוש רש"י
ובית מדרשו

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

עבודת יום הכיפורים

ספר
פירוש רש"י
ובית מדרשו
על פיוטי
סדר עבודת יום הכיפורים

נערך ונסדר מכתבי יד ורואה אור עולם לראשונה
בצירוף מ"מ השוואות וחילופי נוסחאות
בחמלת ה' עלי
צבי הירש שווארץ

יוצא לאור על ידי
מכון בית מדרשו של רש"י

ברוקלין ניו יארק
אלול תשפ"ג

תוכן הספר

1	מכתבי ברכה
7	דברים אחדים מאת המו"ל
15	דבר הספר
19	פרקי מבוא
	פיוטי סדר עבודת יום הכיפורים
ג	אדרת תלבושת - לר' שלמה הבבלי ז"ל
קז	אתה כוננת עולם ברב חסד - לרבי יוסי בן יוסי ז"ל
קמט	אשוחח נפלאותיך - לרבי משולם ב"ר קלונימוס ז"ל
קעט	מפתח הלע"זים

לזכרון בהיכל ה'

לעילוי נשמת

איש חי ורב פעלים לתורה צדקה וחסד
מוה"ר שמאי בן מוה"ר ישראל דוב ז"ל

הארטמאן

נפטר ביום ח' אלול תשפ"ג

ולעילוי נשמת

זוגתו האשה החשובה מרת פייגא רבקה ע"ה
בת מוה"ר אריה לייבוש פויגל ז"ל
נפטרה ביום ט"ו אלול תש"ע

ת' נ' צ' ב' ה'

הונצח ע"י יוצאי חלציהם

חברי וידידי תומכי ופטרוני המכון "בית מדרשו של רש"י"
בנם מוה"ר ישראל דוב הארטמאן נ"י ומשפחתו
חתנם מוה"ר יוסף הלל בראכפלד נ"י ומשפחתו
חתנם מוה"ר יצחק אלימלך גאלדברענער נ"י ומשפחתו

RABBI I. T. WEISS

CHIEF RABBI
OF JERUSALEM

RECHOV GIVAT MOSHE 2
P.O.B. 50049 JERUSALEM, E. ISRAEL

יצחק טובי' ווייס

רב ואב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

פע"ה"ק ירושלים תובכ"א

בעז"ה ב' דר"ח תמוז תשע"ט לפ"ק

הובא לפני תכריך כתבים, אשר נעתקו כעת לראשונה מכתבי יד, מבית מדרשו של רבן של ישראל רש"י הקדוש ובית מדרשו תלמידיו אשר למדו מפיו, והוא פירוש נפלא וביאור מיוחד לבאר את עומק הדברים של פיוטי טל וגשם שנתחברו ע"י רבינו אליעזר הקליר זי"ע, שנתקבלו בחיבה בכל תפוצות ישראל עד עצם היום הזה.

וברכה מיוחדת נתונה בזאת להאי ספרא רבה הרה"ח מוה"ר צבי הירש שווארץ שליט"א אשר עמל ויגע לסדר את כתבי היד למען יצא דבר מתוקן ולזכות את הרבים בפנים חדשות שלא זכינו עד היום.

ואפריון נמטייה לידידנו עוז הרבני הנגיד המפו' מוה"ר אלטר שמואל סטפנסקי שליט"א וברא כרעא דאבוה הרה"ח ר' אהרן סטפנסקי שליט"א, על אשר לקחו על עצמם את הוצאות הדפוס לזכות את הרבים בדבריהם של הראשונים כמלאכים, ובוודאי שזכות התורה הק' יגן עליהם באלף מגן להתברך בכל מיילי דמייטב, ולראות שפע ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם לטובה, ולרוות רב נחת דקדושה מכל יו"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא ומרוב כל.

מח/גם שווארץ

י"ט ט"ז אלול

דבר הספר

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, בהגלות נגלות אור יקרות, חמדה גנוזה מתורת רבותינו ראשונים כמלאכים, פירוש רש"י ובית מדרשו, על פיוטי סדר עבודת יום הכיפורים, המתפרסם ורואה אור עולם לראשונה מכתבי יד הספונים וגנוזים למעלה מתשע מאות שנה.

כרך זה היא ספר שני בסדרת הספרים 'פירוש רש"י ובית מדרשו' על פיוטי התפילות, אחרי שזכינו בסייעתא דשמיא להופעת הפירוש לפיוטי תפילת טל וגשם, שיצא לאור ברוב פאר והדר בשנת תשפ"א, ותלי"ת מצא חן וחסד בעיני חובבי תורה והוגי תושיה, ורבים אומרים מי יראנו טוב, בהמשכת מפעל הכביר לגאולת תורת רש"י ז"ל על מקצוע חשוב זו שעדיין ספון בגנוזים.

מני אז המשכנו עבודת הקודש ביתר שאת וביתר עוז, וייחדנו כרך הבא לפיוטי תפילות ימים הנוראים, אך בגלל ריבוי החומר בכמות ובאיכות, נשתהה העבודה עד הנה, ולהפצרת רבים וגם שלימים, אמרנו דפסת מועט דפסת, ולעת כזאת הנני מגישים הפירוש על פיוטי סדר עבודת יום הכיפורים, אשר מצד מהותה ותוכנה ראויה לראות אור עולם כחטיבה בפני עצמה.

חלק הארי של הספר מכיל פירוש לסדר העבודה אדרת תלבושת להפייטן רבי שלמה הבבלי ז"ל, שנתבאר על ידי רש"י ז"ל, כדרכו בקודש לשנן פירושי הפיוטים עם התלמידים לפני פרוס החגים ומועדי הקודש. הפירוש נערך על ידי תלמידו הגדול וסופרו הנאמן רבי שמעיה ז"ל, אשר ידיו רב לו בעריכת פירושי רבו לתנ"ך תלמוד וספרי הלכה, וביותר בפירושי הפיוטים.

אחרי זה מופיע פירוש מבית מדרשו של רש"י ז"ל, לסדר העבודה אתה כוננת עולם ברב חסד להפייטן רבי יוסי ב"ר יוסי ז"ל, שהיה נהוג לאמרה במרבית הקהילות שבמדינת צרפת - מקום מושבם של רש"י ובעלי התוספות ז"ל. לאחריה מופיע פירוש לסדר העבודה אשוחח נפלאותיך להפייטן רבי משולם ב"ר קלונימוס ז"ל מלוקא, שהיה נהוג לאמרה במקצת הקהילות במדינת אשכנז.

בפרקי מבוא שבראש הספר, הורחב היריעה על קדמת אמירת סדר עבודת יום הכיפורים, ודיוני רבותינו הראשונים ז"ל בסדרי העבודה, ועל הוכחת ייחוס הפירוש לרש"י ז"ל ובית מדרשו, ועוד.

חכם לב יקח מצות - ה"ה כבוד הרבני החסיד המפואר, רב פעלים לצדקה וחסד, כבוד שמו מפארים, מוה"ר אלטר שמואל סטפנסקי שי' - ואתו עמו בנו היקר, הרה"ח המפואר מוה"ר אהרן שי' - אשר ברוב חיבתו למשנת גדולי מאורי הדורות, וביותר לתורת רבותינו הראשונים נ"ע, והפצת אור תורתם על פני תבל, נדבה אותו רוחו לקחת המשימה הקשה על ראשו, וברוב נדיבתו עושה ומעשה אחרים, לעורר לב נדיבים בעם לזכותם במצוה יקרה זו, וחפץ ד' בידו הצליח לכונן 'וועד תומכי ופטרונ' המכון', וביחד עמם נטלו על שכמם לכלכל כל הוצאות המכון, בעין יפה וברוח נדיבה. זכותו הגדול של ר'בן ש'ל י'שראל, יגן בעדם ובעד כל תומכי המכון, להתברך בכל הברכות האמורות בתוה"ק, ויזכו להכתב בספרן של צדיקים בכתביה וחתומה טובה, אכ"ר.

רב תודות לכל העוזרים והמסייעים, כל אחד בשמו הטוב יבורך, ה"ה: ד"ר עזרא דניאל שבט ממכון לתצלומי כתבי יד בירושלים, על רב טובו במסירת מידע על פירושי הפיוטים המתגלים מפעם לפעם בגניזה האירופית. פרופ' שמחה עמנואל, על עזרתו בעצה ותושיה. הרב יעקב ישראל סטל, על עזרתו בהשגת חיבורי כתבי יד. הרב דניאל פאנו, על עזרתו בבירור נוסחאות הלעזים ופענוחם ברוב מומחיות. ידידי היקרים הרב יואל סג"ל גליקמאן, הרב יעקב בער הכהן פישער, על הסיוע בבירור וליבון כמה קטעים קשים. הרב שלום צבי ארי' דים בעל בית דפוס 'המהודר' על עבודה המסורה בעימוד הספר והדפסתה. הרב יואל שפיטצער בעל בית דפוס 'ישר' על עבודה הנאה בעיצוב וגרפיקה.

בצאתי מן הכרך, אשא כפי למרומים בשבח ותהלה לא-ל הגומל עלי, על שחבלים נפלו לי בנעימים להתעסק בקדשים, לפענח צפונות תורת רש"י ובית

מדרשו הספונים וגנוזים בכתבי יד. ואפיל תחינה קדם רבון העולמים, שמצוה תהא גוררת מצוה, בהמשכת המפעל הגדול להוצאת שאר פירושי רש"י ובית מדרשו לפיוטי התפילות.

אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שזכות הפצת תורת רש"י ז"ל יגן בעדנו שיקויים בנו הבטחת הפסוק 'ואני זאת בריתי וגו' ודברי אשר שמתני בפ"ך לא ימושו מפ"ך ומפי זרע ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, ואזכה ביחד עם נוות ביני היקרה שתחי' לראות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח היקרים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

הכו"ח ז' אלול תשפ"ג.

צבי הירש שווארץ

יו"ר מכון 'זכרון בספר'

ברוקלין, ניו יארק

גירסת חפץ חיים 13 ירושלים

פרקי מבוא

א. אמירת פרשת העבודה בזמן הבית

שרשיה של אמירת סדר עבודת יום הכיפורים נעוצים במקורות קדומים ביותר, ובעוד ישראל שרויים על אדמתם, והכהן הגדול עורך בפועל עבודת היום בבית המקדש, היה בנוסף לזה גם קורא פרשת העבודה הכתובה בתורה, וכפי שנשנה במסכת יומא^א:

בא לו כהן גדול לקרות... חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת... וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד, וקורא אחרי מות ואך בעשור. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר, יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה^ב, ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון...

ברש"י מבאר מקור הלימוד לקריאה זו^ג: "בא לו [כהן גדול] לקרות - את הפרשה, דילפינן לה ממלואים דאמרינן בפ"ק (יומא ה:) מניין שאף מקרא פרשה מעכב^ד וכו"^ה. ובתלמוד ירושלמי: "מניין לקריאת הפרשה, רבי אידי

א. משנה יומא ז, א.

ב. ב'תוספות ישנים', יומא ע, א, מתמה הרי דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ (גיטין ס. ב). ומתרץ בשם הריב"א: "הואיל ואינו מגיד אלא עבודת היום יכול לקרות בע"פ, כעין תפלת המוספין שאנו קורין בע"פ". וראה ב'ספר האורה', אות יב.

ג. יומא סח, ב. עם תיקונים עפ"י כ"י פרמה 2903.

ד. ב'בית הבחירה' להמאירי: "וקריאה זו יש אומרים שהיא מעכבת, וכעין מה שאמרו בפרק ראשון לענין פרשת מלואים שמקראה שנצטווה לספר הענין לישראל מעכבת, וממה שאמרו כאן שאני קריאה דצורך עבודה היא ומתוך כך הותרה בה לבישת בגדי כהונה (ש)אין הדברים נראין לעכב, אלא שסדר הענין היה כן". וכך גם בתוספות ר"פ, קרית ספר, עבודת יוכ"פ, סוף פ"ג. וראה עוד מה שדנו בזה גדולי האחרונים: 'גבורת ארי', 'שפת אמת', 'באר אברהם', שם ביומא.

ה. כך גם בפ"י הר"י מלוניל, פסקי הרי"ד. ובפ"י רבי אליקים, יומא ה, ב: "מקרא פרשה שכהן גדול קורא ביום הכיפורים אחרי מות ואך בעשור... מנין דמעכב, דהא לא כת' בעניינא, זה הדבר אשר צוה ה' לאמר (ויקרא ח, ה) אפילו דיבור מעכב, ואע"ג דהאי קרא לא כתיב אלא בעניין המילואים, בסדר צו את אהרן, כיון דיום הכיפורים גמרינן מיניה, כדאמרן (יומא ב, ב) לעשות אילו מעשה יום הכיפורים, אמרינן דאם אינו עניין למילואים, דהא במילואים מאי דיבור איכא, תניהו עניין ליום הכיפורים דהוה ביה דיבור מקרא פרשה".

ו. ירושלמי יומא, ז, ה"א.

בשם רבי יצחק, ויעש מה תלמוד לומר כאשר צוה י"י את משה, מ"ק לקריאת הפרשה".¹

ולטיב פשר הקריאה מבאר ב'תוספות הרא"ש²: "אחר שעשה עיקר עבודת של כפרת היום, קורא בפרשה להודיע שעשה העבודות כסדר המקראות, ומתפלל שתקבל עבודתו, ומברך על המחילה וכל סדר הברכות". בהמשך מביא לימוד הירושלמי בתוספות נימוק: "ויעש כאשר צוה ה' מכאן לקריאת הפרשה - פי' להודיע שעשה כאשר צוה ה'".³

עוד זאת היה נהוג בזמן שהיה ביהמ"ק קיים, שבנוסף לקריאת הכהן גדול, היה גם כל אחד ואחד מישראל קורא בעצמו בתורה פרשת עבודת היום, וכפי ששינוי: "ואח"כ כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו". ומפרש רש"י⁴: "לאחר שגמר כהן גדול לקרוא פרשה בברכותיה כל אחד מן הצבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה..."⁵.

ב. אמירת סדר העבודה אחרי החורבן

קריאה זו קיבלה משנת תוקף אחרי החורבן, כאשר שבת משוש לבינו ואין לנו בפועל סדר העבודה בבית מקדשינו ותפארתינו, הרי אמירת סדר עבודת היום עומדת במקום ההקרה, וכפי שהורנו חז"ל ואמרו⁶: "מאי דכתיב (ויקרא ו. יח) זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם, כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם".

ז. מובא בחידושי הריטב"א, יומא סח, ב, בתוספות ביאור: "לומר דאפילו צואות יש לו לעשות כאשר צוה, לומר שיקראם אף הוא בדיבור, כאשר צוה ה' בדבור".

ח. יומא סח, ב.

ט. אולם בראב"ה סי' תתקצא: "ובירושלמי משמע שהקריאה לא היתה אלא להזכרה בעלמא שלא ישכח מסדר העבודות... ומיהו רש"י לא פירש כן".

י. יומא ע, א. סוטה מא, א.

יא. סוטה, שם.

יב. בגמרא מסיים: "כדי להראות חזונו לרבים". ומפרש רש"י: "להראות נוי של ספר תורה ותפארת בעליה שטרם להתנאות במצוה...". וכך גם בפירושו לסוטה. נראה שאין המכוון שזהו הסיבה לעצם הקריאה, רק לבאר פשר הבאת הס"ת מהבית להעזרה, וכפי שמבואר בפ"י רבי אליקים: "כלומה, שהיה יכול לקרות בביתו, אלא בעזרה היו קורין כדי להראות נוי ספריהם לרבים". וראה ב'מרומי שדה', סוטה שם.

יג. מנחות ק, א.

פרקי מבוא

ובאגדה שנינו¹: "אמר הקב"ה לישראל, אע"פ שביהמ"ק עתיד ליחרב והקרבנות בטליו, לא תשכחו עצמכם לסדר הקרבנות, אלא הזהרו לקרות בהן ולשנות בהן, ואם תעסקו בהן, אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים..."².

והיתה זאת מהבטחת הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה בברית בין הבתרים, כמאמרם ז"ל³: "אמר אברהם, רבש"ע שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, א"ל לאו, אמר לפניו, רבש"ע הודיעני במה אירשנה, א"ל קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו' (בראשית טו, ט). אמר לפניו, רבש"ע תינח בזמן שביהמ"ק קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם"⁴.

ובמיוחד מצינו זאת כלפי עבודת יום הכיפורים, וכדרשתם ז"ל באגדה⁵: "כחוט השני שפתותיך (שה"ש ד, ג), זה לשון של זהורית. ומדברך נאווה (שם), זה שעיר המשתלח, אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע אין לנו לשון זהורית ושעיר המשתלח, אמר להם, כחוט השני שפתותיך, רחישת פיך חביבה עלי כחוט השני של זהורית. רבי אבהו אמר עלה (הושע יד, ג) ונשלמה פרים שפתינו, מה נשלם תחת פרים ותחת שעיר המשתלח, שפתינו. ומדברך נאווה, מדברך יאי, מדברותיך יאיא".

יד. תנחומא, צו, יד.

טו. בהמשך שם: "לפיכך אמר הקב"ה לישראל, בני, אף על פי שחרב ביהמ"ק ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג, אם אתם עוסקים וקורים בפרשת עולה ושונין בפרשת קרבנות, מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים קרבן עולה לפני, שנאמר (ויקרא ו, ב) וזאת תורת העולה". ראה עוד פדר"כ ג, ג. שמו"ר לח, ד. ויק"ר ט, ח.

טז. תענית כז, ב. מגילה לא, ב.

יז. הרומז לקרבנות שעתידין ישראל להקריב, וכמבואר שם בפירוש"י: "עגלה משולשת - שלשה עגלים, רמז לשלשה פרים, פר יום הכפורים, ופר העלם דבר, ועגלה ערופה. ועז משולשת - רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספי כל מועדות, ושעירת חטאת יחיד. ואיל משלש - אשם ודאי, ואשם תלוי, וכשבה של חטאת יחיד. ותור וגוזל - תורים ובני יונה". ראה בר"ר מד, יד.

יח. דבריהם ז"ל אלו, הם היסוד לאמירת קרבנות לפני התפלה, ראה טור או"ח סימן א, ובבית יוסף שם.

יט. מדרש שיר השירים, ד, ד.

תקנום, יהי רצון שיהא הזכרתנו כפרה על כל עונותינו, כאלו הקרבנו כל הקרבנות כולן, אמר"י.

וכך כתב גם הר"ן^{כז}: "ומהא עובדא דההוא דנחית קמי דרבא ועביד כר"מ, כלומר כשהזכיר וידויו של כ"ג דעליה קיימין, שמעיין מינה שמנהגן היה להזכיר ולומר סדר עבודתו של כהן גדול ביום הכפורים, וה"נ מוכח בפרק הוציאו לו, דאמרינן התם ההוא דנחית קמיה דרבא..."^{כח}.

ואכן במשך כל הדורות נהגו בכל תפוצות ישראל, לאמר בתפילת מוסף של יום הכיפורים פיוטים מיוחדים המכילים סדר העבודה בבית מקדשנו ותפארתנו, שנתחברו על ידי גדולי הפייטנים לדורותיהם.

וכך מבואר ב'סדר רב עמרם גאון'^{כט}: "וש"ץ היורד לפני התיבה אומר מגן... וכשמגיע עד לפני ה' תטהרו מתחיל ואומר פסוק של יום^ל, ולא פסוק של יום אחד הוא, יש שאומרים שבעת ימים קודם יום הכפורים, ויש אומרים אזכר סלה, ויש אומרים אתה כוננת, ויש שאומרים אצלצל, ויש שאומרים אשנן, מפני שכולן שוין ויש בהן הזאות ווידוין, והן חובת היום".

כו. וב'ספר החינוך', מצוה קפה - עבודת יו"כ^פ: "ונוהגת כל מצוה זו בזמן הבית, ועכשיו בעונותינו שאין לנו לא מקדש ולא כהן גדול ולא בגדי שרד ולא קרבנות, נהגו כל ישראל לעבוד ביום זה בתפלות ובתחנונים, וכמו שכתוב (הושע יד, ג) ונשלמה פרים שפתינו".

כז. ר"ן על הרי"ף יומא ו, א.

כח. הדברים מובאים בבית יוסף, או"ח סי' תרכא, כמקור לדברי הטור בסדר תפילות מוסף דיו"כ^פ: "ואומר עלינו לשבח, אוחילה, או"א היה עם פיפיות שלוחי עמך, וסדר עבודה...". וכתב הב"י: "ואומר סדר עבודה, כתב הר"ן דמדאמרינן בפרק אמר להם הממונה ההוא דנחת קמיה דרבא... וכן נהגו העולם לקרות סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, ויש פייטנים שסדרו אותה בענין פיוט, ויש כמה מיני סדרים...".

כט. מהדורות מוה"ק, סדר עבודת יו"כ^פ, אות קכו. עוד שם באות קכח: "והכי אמר רב נטרנאי גאון מחסיה: במנחה של יום הכפורים אין אומר ש"ץ אתה כוננת וסדר עבודה, ולא בשחרית, אלא במוסף בלבד, שמזכיר סדר עבודות והזאות והודאות בשעת עבודת כהן גדול. וכיון שהזכיר במוסף, למה הוא חוזר ומזכיר במנחה, הלכך לא יזכיר, וכך מנהג בשתי ישיבות".

הדברים מובאים גם אצל הרי"ף גיאת ז"ל בספר 'מאה שערים', הל' יו"כ^פ, ומוסיף: "ואמר רבינו האי: ואשר כתבתם כי מנהגכם לומר סדר עבודה ביו"כ בשחרית ובמוסף, וכי מצאתם שמר רב עמרם שאמר שאין סדר עבודה אלא במוסף, כדרך שאומר תקיעות ברה"ה, דע כי העיקר מה שאמר רב עמרם כך הוא, ובאותו זמן לא היה נודע לא בנהרדעא ולא בסוריא לומר סדר עבודה אלא במוסף, כדרך שאין אומרים סדר קרבנות היום לא בשבתות ולא בימים טובים ולא במועד ולא בראשי חדשים אלא במוסף...".

ל. ב'סדר רב עמרם גאון', מהדורת פרומקין, ירושלים תרע"ב, בהערות 'מגן האלף', אות יח: "מתחיל ואומר פסוק של יום. זהו סדר עבודת כהן גדול ביוהכ"פ שהיה מנהגם להזכיר גם בזמן התלמוד...".

במסכת יומא אכן מוזכר כמנהג רוח ומקובל, שהשליח ציבור היורד לפני התיבה ביום הכיפורים אומר סדר עבודת הכהן גדול בבית המקדש, וכמאמרו ז"ל: "ההוא דנחית קמיה דרבה ועבד כר"מ, א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ, א"ל כר"מ סבירא לי כדכתיב בספר אורייתא דמשה". ומפרש רש"י: "ההוא דנחית - שליח צבור שמסדר בתפלתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול, על שם ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד, ג) כ"א".

ועוד שנינו^כ: "ההוא דנחית קמיה דרבא, אמר יצא והניחו על כן שני שבהיכל נטל דם הפר והניח דם השעיר, אמר ליה חדא כרבנן וחדא כרבי יהודה, אימא הניח דם השעיר ונטל דם הפר". ומפרש רש"י: "ההוא - שליח צבור דנחית קמיה דרבא והיה אומר סדר יום הכפורים בתפלה כמו שאנו אומרים"^כ.

ב'ספר העיטור' לרבי יצחק בן אבא מארי ז"ל ממרסיליא, קובע על פי מאמרו חז"ל אלו, שאחרי חורבן בית המקדש הנהיגו אמירת סדר העבודה בתוך תפילת יום הכיפורים, וכך הם דבריו^כ: "ההוא דנחית קמיה דרבה עביד כרבי מאיר, אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר... שמעינן מהא דאחר חורבן היו אומרים סדר עבודה. ותו ההוא דנחית קמיה דרבא אמר...".

דברי בעל העיטור שימשו כיסוד לדברי רבי אהרן הכהן מלוניל ז"ל בספר 'ארחות חיים'^כ, המרחיב הדיבור על אמירת סדר העבודה, וזה לשונו: "ואחר כך מתחיל החזן לומר סדר היום מן העבודה שהיה עושה כהן גדול ביום הכפורים, וכן המנהג בכל ישראל, וכן היה מנהגן של רבותינו ז"ל אחר החרבן, כך כתב הבעל העטור ז"ל... ועתה בעוננו חרב בית המקדש ובטלה העבודה, ואנו מזכירין סדר העבודה במוסף, כי התפלות כנגד הקרבנות

כ. יומא לו, ב.

כא. בפירש"י להושע, שם: "ונשלמה פרים - שהיה לנו להקריב לפניך, נשלם אותם בריצוי דבר שפתינו". וביומא פו, ב: "אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים, שנאמר (הושע יד, ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה'... ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו...". פירש"י: "ונשלמה פרים שפתינו - במקום פרים".

כב. יומא נו, ב.

כג. מובא בשינויים קלים בחידושי הריטב"א, שם: "ההוא דנחת קמיה דרבא. פרש"י ז"ל: שליח צבור שהיה רגיל לומר בתפלה סדר עבודה כמו שאנו אומרים, ע"כ".

כד. 'ספר העיטור', עשרת הדברות, הל' יו"כ. הביאו הריטב"א בחידושו שם.

והרי"ן גיאת ז"ל כותב^א: "ויורד שליח ציבור ואומר מה שירצה בדברי שבת
והודאה והזכרת זכות אבות כמנהג, וכשמגיע [ל] על ידי משה עבדך מתחיל
לומר סדר עבודת היום ודוין שהיה מתודה כהן גדול ביום כ".

וב'ספר המנהיג', לרבי אברהם ב"ר נתן הירחי ז"ל^ב: "ושליח ציבור יאמר
בקול רם מגן ומחיה ומשלש, וכשמגיע לפני י"י תטהרו מתחיל רשות לסדר
עבודה, ומנהג צרפת ופרובינצא וספרד לומר עלינו לשבח, אוחילה לאל, ואומ
סדר עבודה..."

ג. סדר העבודה 'אדרת תלבושת'

סדר העבודה 'אדרת תלבושת' נתחבר על ידי הפייטן רבי שלמה הבבלי ז"ל
שהיה נערץ ונקדש על רבותינו הראשונים ז"ל, ונמנה בשורה הראשונה של
גדולי הפייטנים, וכפי שהוא מוזכר בחיבת הקודש בתשובת רש"י ז"ל בדוין
הנודע על אודות אמירת פיוטים באמצע התפילה^ג:

רגילין כל הגולה להאריך בברכות של קרית שמע לפייט יוצר בתוך היוצר
ואופן בתוך האופן וכן זולת, וכן רשאין להאריך בתפילת בקרובות... שהרי
משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענייניו של יום (מגילה לב),
ולפי שאין רגילין הגולה לדרוש בכל מקום מדרש, קדושי עליון כגון ר' אלעזר
בר' קליר מקרית ספר, ור' שלמה הבבלי וגלות ירושלים אשר בספרד וגלות
כנעני עד צרפת גם בארץ רומי יסדו מענייני ימים טובים אזהרות דחג שבועות
וקרובות ויוצרות... ומחזיקי(ו)ם] ביסוד הפיוטים גלות אשר בספר[ד] וגלות
כנען עד צרפת וכל ארץ רומי וכל ארץ אלמניאה המעמיקין להבין מצות
סוד בוראינו בתורה שיש לה בית אב כמנהג אבות ובקבלה מרב...
רש"י ז"ל אף מזכירו בפירושו לתנ"ך, ומסתמך על פיוטיו להיות כסניף וראיה
לדבריו^ד, ולדוגמא^ה:

לא. ספר 'מאה שערים', הל' יזכ"פ, עמ' סב.

לב. 'ספר המנהיג', הלכות צום כפור, סי' נט-ס.

לג. 'ספר הפרדס', הל' ראש השנה (מהדורת עהרעניץ עמ' רכו-רכח). וראה במבוא ל'פירוש רש"י ובית
מדרשו לתפילת טל וגשם, עמ' 25, הערה ג.

לד. ראה פירש"י: שמות כו, טו. שה"ש ד, י. איכה א, ו. בדרכו הלכו גם גדולי תלמידיו, ראה פירוש
רבי יוסף קרא ז"ל: מיכה ז, ג. איכה ג, מא. פירוש הרשב"ם: תהלים נג, ד. וראה גם מהגו בעל

פרקי מבוא

ועשית את הקרשים - היה לו לומר ועשית קרשים, כמה שנאמר בכל דבר
ודבר. ומהו הקרשים, מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים
במצרים, וכשמת ציוה את בניו להעלותן עמהן כשיצאו ממצרים, שעתיד
הקב"ה לצוות אתכם לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהו מזומנין
בידכם. הוא שישד הבבלי^ו בפיוט שלו^ז: טס מטע מזורזים, קורות בתינו
ארזים - שנזדרזו להיות מוכנים בידם קודם לכן^ח.

אמירת סדר העבודה 'אדרת תלבושת' לרבי שלמה הבבלי ז"ל היה נהוג
בקהילות רבות שבתפוצת הגולה, ביניהם נודע לנו שכך נהגו במחוז פרובנס
השוכנת בדרומה של ארץ צרפת, וכעדות רבי יצחק בן אבא מארי ז"ל בעל
'ספר העיטור', שחי באמצע המאה האחרונה לאלף החמישי, בעיר מרסילייא
שבפרובנס, הכותב^ט: "וראיתי בסדר עבודת הבבלי שאנו אומרים אותו..."

וממה ששננה רש"י ז"ל עם תלמידיו ונתבאר בבית מדרשו בפירוש ארוך
ומפורט, נראה שהיה נפוץ גם בסביבות עיר טרוייש השוכנת בחלקה הצפוני
של ארץ צרפת. זאת ועוד, מצינו שבפירוש רש"י ובית מדרשו^י לסליחה 'לך

התוספות ז"ל, ראה תוספות: ברכות ו, א, ד"ה מי כעמך ישראל. שבת קיד, ב, ד"ה ואמאי. עירובין
יט, א, ד"ה והאיכא. סוכה לו, ב, ד"ה מקורזלות. ב"ב יד, א, ד"ה שבהן. מנחות מא, ב, ד"ה ב"ש.

לה. רש"י שמות כו, טו.

לו. ברש"י כ"י מינכן 5: "וזהו שישד רבי שלמה הבבלי פה קדוש זצו"ל".

לז. מתוך היוצר 'אור ישע מאושרים' ליום א' של פסח.

לח. בפירוש 'משכיל לדוד' על פירש"י מבאר בזה: "ומה שרצה רש"י ז"ל בהביאו הפיוט של
הבבלי, אפשר שכיון ליישב דסוף סוף למה הוצרך יעקב אבינו להכין עצי ארזים טפי מכל הי"ג
דברים שהוצרכו למלאכת המשכן, נראה משום שידע יעקב שהיה רצונו של הקב"ה שיעשו
המשכן ממה שנטלו עמהם ממצרים, שלכך נתן להם ביזת מצרים דהכי נראה ממה שדרשו
במדרש חזית (שהש"ר א, יא) תורי זהב נעשה לך על ביזת מצרים, ושוב דריש תורי זהב וכו'
וכל הענין על מעשה המשכן, וכתוב נמי התם בסמוך קורות בתינו ארזים, דמשמע שהוצרך
המשכן ליעשות מביזת מצרים. ולפי שידע יעקב שכל אותם הדברים היו נמצאים במצרים חוץ
מעצי ארזים ולפיכך הוצרך לנטעם במצרים, וכל זה נראה דרמז הפייט באמרו קורות בתינו
וכו"ו".

לט. 'ספר העיטור', עשרת הדברות, הל' יזכ. המשך דבריו הובאו להלן במבוא עמ' 30.

מ. בכתב יד.

מט. בפירוש שבכ"י יש כאן הוספה: "מכל מקום אנו אין נוהגים לאומרה תוך המוסף [היינו בתפילת הלחש]. משום שלא יטעו כשאומרים והעם העומדים בעזרה היו כורעים ונופלים על פניהם שלא יעקרו תפלתם ליפול על פניהם, לפי שאסור לעקור רגליהם תוך הברכה.

TS. H5A.11

סדר עבודה 'אדרת תלבושת' - קטע מוגניזה הקהירית

סדר העבודה 'אדרת תלבושת' נזכר בדברי רבותינו הראשונים ז"ל, בדיוני
אם התקיימו בבית המקדש פייסות ביום הכיפורים כבשאר ימות השנה.

הראשון שמזכיר סדר העבודה של רבי שלמה הבבלי ז"ל בנידון זה, הוא
בעל 'ספר העיטור', רבי יצחק בן אבא מארי ז"ל ממרסיליא, וכך הם דבריו:
וראיתי בסדר עבודת הבבלי שאנו אומרים אותו, שאמר אחר תרומת השם
(ולפייסות חוזרין) [מפייסין וחוזרין]^נ, ונראה שלא היו פייסות ביום הכפורים
אלא כהן גדול נותן לאוהבו או לקרובו.

כדברים אלו כתב גם 'בעל המאור', רבי זרחיה הלוי ז"ל מגירונא, לעורר על
הפייסות שהזכירו הפייסות בסדר עבודת יום הכיפורים^נ:

והוי יודע כי בעלי הקרובות שהכניסו בפייסותיהן בסדר עבודת היום ארבע
פייסות, טעו כולן במשנתנו, ולא הבינו כי הפייסות החשובים במשנתנו
לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכפורים, לפי שכל עבודת היום אינה
כשרה אלא בכהן גדול.

אך הרמב"ן ז"ל השיב מלחמות ה' שעה, ולמד סנגוריא על רבותינו
הפייסנים, ביניהם מזכיר גם את סדר העבודה של רבי שלמה הבבלי ז"ל, וכן
הם דבריו^נ:

אמר הכותב, גם בעיני יפלא. אבל אף בסדר עבודה הבבלי אשר מימי רבותינו
כתוב בו פייסות, וכן בדברי הפייט הראשון, רבי אלעזר בר קליר^נ, ובקרובות

נ. בנידון זה ראה תוספות יומא כ, ב, ד"ה משום חולשא, תוספות זבחים פו, ב ד"ה משום, מובא
להלן עמ' קסג, הערה קיג. 'ערוגת הבושם', ח"ג, עמ' 524. ספר 'מהרי"ל', תפלת מוסף דיוכ"פ, אות
כג.

נא. 'ספר העיטור', עשרת הדברות, הל' יו"כ, עם תיקונים על פי כ"י ירושלים 15358. הובאו דבריו
בשינויים קלים בחידושי הריטב"א, יומא נ, ב.

נב. ראה להלן עמ' סו.

נג. 'המאור הקטן', יומא כו, ב.

נד. 'מלחמת ה', שם.

נה. סדר העבודה לרבי אלעזר בירבי הקליר ז"ל מוזכר גם בפירוש קדמון לסדר העבודה של רבי
יצחק אבן גיאת ז"ל, וכך הם דבריו: "ולא על הרב הפייט לבד יש לתמוה בזה, כי על כל הפייסנים
הקדמונים כגון הקליר וחביריו, שכולם כתבו פייסות בסדוריהם", ('סדר עבודה'...)

הגאונים וחכמי הישיבות ורבני ספרד האחרונים, זכר כולם לברכה, ואי
אפשר שיטעו כל רבותינו ואבותינו, ולבעל המאור הזה לבדו נתנה חכמה,
ואין לזרים אתו.

ונתתי לבי לדרוש ולתור היאך שנו זה הפרק בסדר יומא, שהוא אמור על
הסדר, והכא בזה הפרק אין בו דבר מסדר היום כלל. ועוד, היאך שנו אותו
סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מן יוה"כ. ולפיכך
נראה לי כי יש שם פייסות לעולם, ואפילו ביוה"כ, והם שנויות במשנתנו,
ואכתוב הענין בכאן...

וממשיך שם הרמב"ן לבאר בארוכה איך היה שייך ארבע הפייסות ביום
הכיפורים, ומסיים^נ:

ומעתה, נמצינו למדים שכל זה הפרק בסדר יום הכפורים נשנה, שאף בו
ביום היו ד' פייסות אלו. אלא שכלל בהן אף הפייסות של שאר ימות
השנה, לפי שרצה לפרש כל הפייסות. שמאחר שהוא מפרש והולך לקמן
בשאר הפרקים כל העבודות שכהן גדול עובד בו ביום, מאלינו נמצינו למדים
איזה מהם ביום הכפורים ואיזה מהן בשאר הימים.

ואל מלך יושב על כסא רחמים יזכנו לראות בבנין בית עולמים, ואז תדע
דברי מי קיימים.

גם בפירוש קדמון לסליחה 'איך אשא ראש'י^נ שבכ"י מחזור נירנבורג,
מביא מדברי רבותינו הראשונים ז"ל אשר נשאו ונתנו בנידון זה, ומזכיר סדר
עבודה זו^נ:

הספרדי, עמ' 84. לא ברור אם פיוטו של הקליר עמד בפני המפרש, ויתכן שהינו מסתמך על דברי
הרמב"ן שמביא בהמשך.

נו. הובאו דבריו בספר 'באר שבע' להגאון רבי יששכר בער איילינבורג זצ"ל, הוריות יב, ב. וממשיך
אחריו ליישב דברי הפייסנים, ומסיים: "לכן דברי הרמב"ן ז"ל נראה לי עקר, וכל הפורש ממנו כאלו
פורש מן החיים".

נז. סליחה למוסף דיום הכיפורים, להפייטן רבי שמעון ב"ר יצחק ז"ל, ראה 'מחזור גולדשמידט', יו"כ פ
עמ' 504-506.

נח. מחזור נירנבורג, עמ' 426-427. בהמשך כותב הפרשן: "לתרופה - פי' לרפואה, כן פי' הרב ר'
משה, ורבינו שמעיה פי' לשון מכה". לא הצלחנו לעמוד על זהותו של המפרש.

שני דיומא בתוספתא (ה"א) כיצד מתודה אומר אנא השם עויתי וכו' אנא בשם כפר נא וכו'. ובירושלמי (פ"ג ה"ז) גרסין תני כיצד מתודה אומר אנא השם עויתי וכו' אמר רבי חגי בראשונה אומר אנא השם ובשניה אומר אנא בשם... ובסדר רבינו שלמה הבבלי יסד שניהם אנא השם^{סג}, אבל בסדר אתה כוננת יש בראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם.

ונראה בעיני שכיון שפירש רבי חגי בירושלמי בראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם דהכי עבדינן, דאמוראי בקיאי בגירסת המשנה טפי מינן. וסבורני דאנא השם הוא אומר ובשניה אנא בשם, אלא שהמשנה נכתבה בלשון לעולם^{סד}.

ה. ייחוס הפירוש לרש"י ובית מדרשו

במבוא לספר 'פירוש רש"י ובית מדרשו' לפיוטי תפילת טל וגשם, תיארנו חלקו הגדול של רבי שמעיה ז"ל - תלמידו המובהק וסופרו הנאמן של רש"י ז"ל - בעריכת פירושי רבו לתנ"ך, תלמוד, תשובות ופסקי הלכה, ובמיוחד הרחבנו שם היריעה על מפעלו הכביר בעריכת הפירושים לפיוטי התפילות, אשר קיבלם מפי רבו בעת שלימדם לתלמידיו בפרוס החגים ומועדי קודש.

הפירושים שנערכו על ידי רבי שמעיה מיוחדים הם בסגנונם, וטבוע בהם חותמו של תלמיד נאמן המשים אזנו כאפרכסת לכל הגיגי רבו, ומעלם על גבי הכתב בדיוק כפי שנשמעו בעת הלימוד, כפי שהבאנו שם דוגמאות רבות.

ככל החזיון הזה, נמצא גם בפירושינו לסדר העבודה 'אדרת תלבושת', ונציין בזה דוגמאות אחדים:

כאשר עומד הפייטן בדורו של בחיר האבות יעקב אבינו ע"ה, מפיט ואומר: "תמורו ישונן, אשרי ילוד אשה, תובע צרכיו, ובורא מבטיח ושומר". ובפירושינו מבאר^{סה}:

סג. ראה להלן עמ' פג.

סד. דברי הראב"ה מובאים בדברי גדולי הראשונים ז"ל, ראה 'אור זרוע', הל' יוכ"פ סי' רפא. 'מרדכי השלם', יומא אות תשכו. 'רא"ש', יומא פ"ח, יט. 'טור', או"ח סי' תרכא.

סה. להלן עמ' נ-נא.

ובטלו הפייסות [בצום המובחר] - לפי שכל עבודת יום הכיפורים אינה כשירה אלא בו, שנאמר (ויקרא טז, לב) וכיפר הכהן אשר ימשח אותו וכו'. והקשה רבינו נתנאל, אם כן היאך סדרו כל הפייטנים סדר הפייסות. ונאמיץ נח, הן באתה כוננתה, ובאדרת תלבושת, לכך הגיה הגירסא.

ורבינו שמחה הקשה בתורת כהנים (שם), דאמרינן כל עבודת יום הכיפורים אינה כשירה אלא בו, והא איתמר בפרק שני שעירי (יומא מב.), שחיתת פרה ופרו (כשירין בזר) [רב ושמואל, חד אמר פרה פסולה פרו כשרה, וחד אמר פרו פסולה פרה כשרה].

ותירץ, דווקא עבודה שיש בה כפרה אינה כשירה אלא בו, אבל שחיתת פרה דכל השנה כולה לא בעיית כהונה, לכך כשירה בזר, (אך) [אף] תרומת הדשן שעבודת לילה היא, ועבודת התמיד, היו יכולין להיות בכהן הדיוט, לכך יסדו הפייטנים סדר הפייסות.

ניתן לשער שרבינו נתנאל המוזכר הוא רבי נתנאל מקינון ז"ל, אשר ממקורות אחרים עולה שעסק בחיבור ופירוש הפיוטים^ט, ורבינו שמחה המוזכר הוא כנראה רבי שמחה ב"ר שמואל משפירא ז"ל אשר חיבר פירוש על תורת כהנים.

עוד זאת נזכר בדברי רבותינו הראשונים ז"ל, בדיונים על נוסח ווידוי הכהן גדול ביום הכיפורים. ראשון הפותח בזה הוא רבי אליעזר ב"ר יואל הלוי ז"ל מבונא בעל הראב"ה^ה, וזה לשונו^{סא}:

תניא (יומא לז.) מניין שוידוי של יום הכיפורים באנא השם... ומנין שבשם, שהיה אומר אנא השם, נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפרה, מה להלן בשם דכתיב (דברים כא, ח) כפר לעמך ישראל אשר פדית ד', אף כאן בשם. ובתורת כהנים (אחרי פ"ב) ובסדר המשנה (יומא ג, ח) כתיב בשניהם אנא השם ובספר אחד^{סב} נמצא, הראשון אנא השם והשני אנא בשם, וכן תניא בפרק

נט. ראה להלן במבוא עמ' 58.

ס. כעדות תלמידו רבי יצחק ב"ר משה מווייט ז"ל ב'אור זרוע', ח"א סי' שלג, שלו, שלו. סא. ראב"ה הל' יוכ"פ סי' תקכח, מהדורת דבליצקי, ח"ב עמ' קלא. סב. בהערה סז, שם: כלומר בנוסח אחר של המשנה.

בפירושינו קי': "ולעפר שפותים - כפופים, כמו (תהלים כ, טז) ולעפר מות תשפתיני, פירוש, ולדכאות מיתה תושיבינו, כמו (מ"ב ד, לח) שפות הסיר". ובדיוק כך בפירש"י לתהלים: "ולעפר מות - לדכאות מיתה. תשפתיני - אתה מושיביני, לשון שפיתת קדרה, שפות הסיר (מ"ב ד, לח)".

בפירושינו קי': "פני טהרו - אמצעיתו, כמו (חולין ס:) שרגא בטיהרא לא נהרא, פירוש, נר בצהרים אינו מאיר". ובדיוק כך בפירש"י לחולין: "שרגא בטיהרא - נר בצהרים אינו מאיר".

בפירושינו קי': "והצליף - פירוש, לא מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף (יומא ה, ג). מאי כמצליף, מחוי רב יהודה כמגדנא (יומא נד:). כאדם המכה את חברו אחת בצווארו ואחת בגבו ואחת בדופנו, כך היה מזה זה גבוה וזה נמוכה, שלא בכיוון, שקורין בלשון אשכנז אונגליק".

ובדיוק כך בפירוש ל'אדרת תלבושת' קי': "כמצליף - התם מפרש לה, מאי כמצליף, כמגדנא, כאדם המכה את חברו אחת בצווארו ואחת בדופנו, כך היה מזה אחת גבוהה ואחת נמוכה שלא בכיוון".

על פי דוגמאות אלו קא סביר להניח, שהפירוש נתחבר בבית מדרשו של רש"י ז"ל, אך ברבות הזמנים הורק מכלי אל כלי, ונעתק מספר אל ספר, וכדרכן של הסופרים המעתיקים אשר נקטו להם החופש לעשות בכת"י כבתוך שלהם, השמיטו קטעים שלמים שבעיניהם היה נראה כאריכות יתירה, והביאו רק תמצית ועיקרי הדברים, גם שלחו ידם להשמיט ציטוטי בעלי השמועות, שבעיניהם לא היה לנחוץ, וכאשר נעתק הפירוש במדינת אשכנז, השמיטו גם

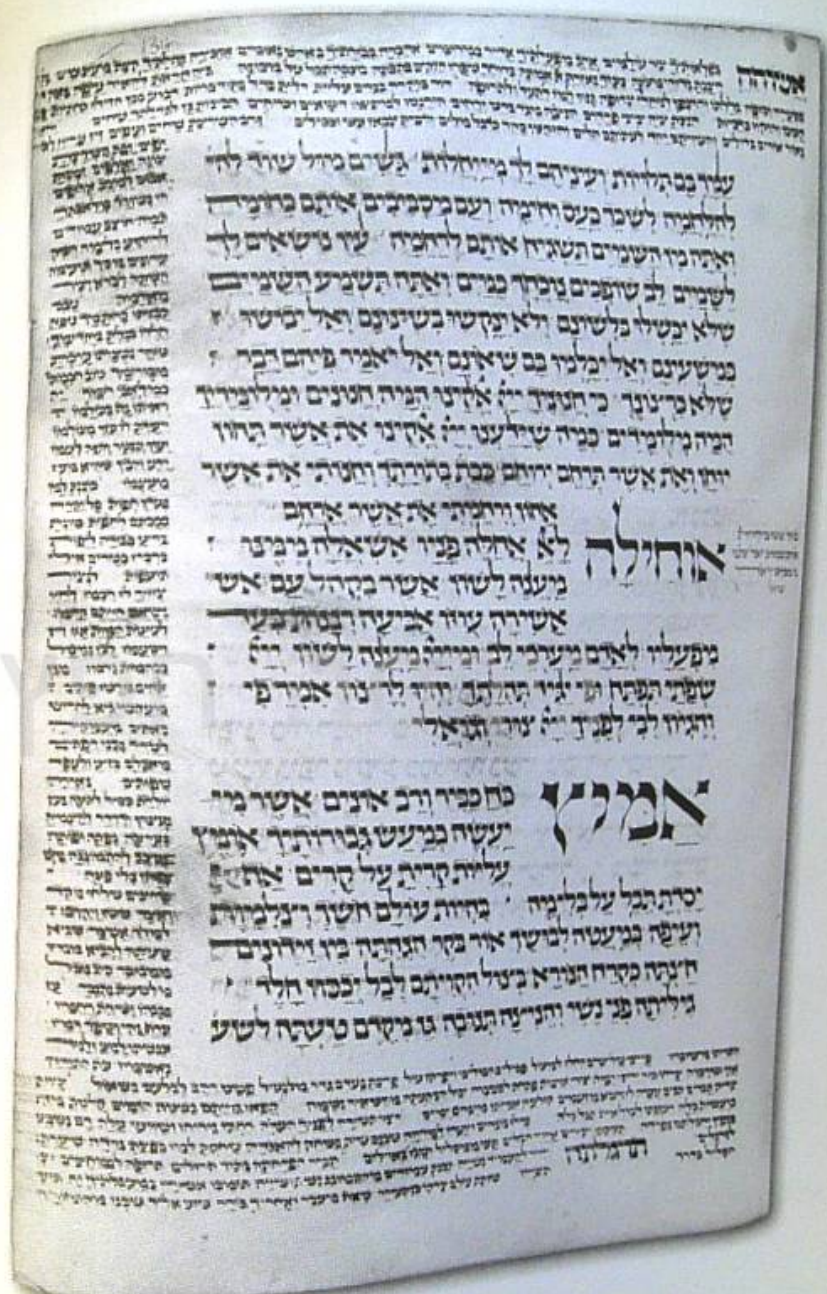
קיז. להלן עמ' קנד.

קיח. להלן עמ' קעד.

קיט. להלן עמ' קעד.

קכ. להלן עמ' צא. וראה עוד לעיל עמ' 44-46.

קכא. ראה עוד להלן בפירוש הערה קי, קמד.

מחזור מנהג אשכנז - כת"י אוקספורד 140 Canonici Or.
בפנים סדר העבודה 'אמון כח', ובחוץ סדר העבודה 'אשוחח נפלאותיך'

ומדת בשר. מרחיב ומצר ועולה. ועליון נורא. עילית לתחתית הקדים. ובנה והטליל. בלא משיחה ומשוח. ומסר ופסל. וכל כלי ברזל:

שינויי נוסחאות

(מז). בכ"י: "מדות". (מז). בכ"י: "ומציר הכי לישתכח". (מח). בכ"י: "שנטיילין". (מט). בכ"י: "ובכל". (ז). בכ"י: "מס".

הגהות וצינונים

מד. לעיל עמ' ז. מה. עפ"י בר"ר א. יג. "בשר ודם בונה בנין, בשעה שהבנין עולה בידו, הוא מרחיב ועולה, ואם לאו, מרחיב מלמטה ומציר מלמעלה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא את השמים, שמים שעלו במחשבה, ואת הארץ, ארץ שעלתה במחשבה". ובמכילתא שמות טו, יא: "מדת בשר ודם, כשהוא בונה, בונה את התחתון, ואחר כך בונה את העליון, אבל הקב"ה בונה את העליון, ואחר כך בונה את התחתון, שנאמר (בראשית א, א) בראשית ברא אלהים את השמים, ואחר כך ואת הארץ". מז. בפירוש רבי יוסף קרא ז"ל לאיוב ט, ח: "נטה שמים לבדו - בנהג שבועלם, בשר ודם מותח אהל קטן, על ידי שהוא גבוה באמצע, אינו יכול לנטותו לבדו, והרקיע הוא עשוי כמין כיפה, והוא נטה לבדו". מז. משמע: קרקעית. בפירש"י לנדה ג, ב: "שולים - פונ"ץ בלע"ז". וכן בפירושו ליחזקאל טו, לו. גיטין עט, ב. מח. משמע: צבת. בפירש"י לפסחים נד, א: "הצבת - טגלי"ש של ברזל".

ומדת בשר, מרחיב ומצר ועולה - כלומר, מדת בשר ודם כשהוא נוטה מרחיב בניינו למטה ביסוד, ומצר ובונה ועולה, כדי שיתקיים בניינו. ומדת עליון נורא אינו כן, שהוא הקדים תחילת בניין שמים עליון לארץ תחתון, כדברי בית הילל (חגיגה יב), כדאמרינן^{מז}. עילית לתחתית הקדים - כדכתיב (בראשית א, א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, בחגיגה (שם). ולא די לו שלא קיצר בניינו למעלה כדי להעמידו יפה, אלא בנאו תחילה. אבל מדת בשר ודם להקדים תחתון, שאם אינו מקדים תחתון עליון במה יסמוך^{מח}.

ואם תימא, ניחא לן בהא דהכא עילית לתחתית הקדים, דהכא אשכחין שאין מדותיו^{מז} דומות למדת בשר ודם, אבל בההיא דלעיל [מרחיב ומצר ועולה] היכי אשתכח^{מז} שאין מדותיו כמדת בשר. תריץ, הא לא תיקשי לך, דודאי אינם דומות למדת בשר שמרחיב ומיצר, אבל הוא לא עשה כן, כשברא העולם עשאו כמין כיפה^{מז}. ומשל למה הדבר דומה, לאדם שעושה חבית שפיה דומה לכיפה, ורוצה לסכור את פיה, ומה הוא עושה, נוטל את מעגל שלו ומעגל את התוך, פונץ בלע"ז^{מז}, וכשהוא מעגלו משים את המעגל ומעגל, אין בו אלא ד' מעגלים, וכשהוא מעגל שפת פי חבית נמצאו בו ו' מעגלים יותר שאין בתווך. אף כך עשה הקב"ה עולמו, וכמין קופה, שהשמים דומין לכיפה, והארץ דומה לתווך, וכי האי גוונא אשכחן דבניין של מעלה, ולכך אין מדותיו דומות למדת בשר ודם.

ובנה והטליל, [בלא משיחה ומשוח] - כלומר, לאחר שבנה נכנס בבניינו והטליל, כדרך כל הבנאים שמתללין^{מח} תחת כל הבניין, וכל מה שבנה ושעשה בלא מדה ובלא קו עשה, ובלא מסר ופסל וכל^{מט} כלי ברזל, מסר^ז ופסל כלי מתכות הן ושינוי מחצלין, תניילש בלע"ז^{מח}.

היא לבנאית, וצרכי בנין מספקת, הוא לבדו. וכה ובתוך - בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם כשנוטה האומן קו שלו כדי שיהא רישומה ניכר, צריכין לו שני בני אדם לצורך הקו להמשיכו בבניין, והאומן לסוף האחר. אבל מדת הקב"ה אינו כן, שהוא לא היה אלא יחידי לבניינו, והוא היה לצורך שלו^{מב}. כה וכה^{מד} ובתוך המתית הרקיעים, (ישעיה מ, כב) וימתחם כאהל לשבת. הטפוח - (ישעיה מ, יב) בזרת תיכן.

ותפוסת^{מה} מי איתו - כלומר, אחיות בניינו שיהא איתו, כדכתיב (איוב ט, ח) נוטה שמים לבדו, והארץ מאיתי (ישעיה מד, כד). אל תקרא מאיתי אלא איתי (בר"ר ג, ח). כלומר, מי הוא שותף עמי במדת בראשית. ואמרינן בבראשית רבא (א, ג), הכל מודה שלא נבראו מלאכים ביום ראשון, שלא תאמר משה היה מותח בדרומה של רקיע, וגבריאל בצפונה, והקדוש מודד באמצעיתו^{מג}.

שינויי נוסחאות
(מב). בכ"י: "שלישי". (מג). בכ"י: "לחוטת". (מד). בכ"י: "בהנה". (מה). בכ"י: "וכתפוש".

הגהות וצינונים
מב. מסנען הדברים נראה שמקור הדברים במדרשי חז"ל, אך לא מצאתי מקורו. מג. בפירש"י לבראשית א, ז: "ואף מלאכים נבראו בו ביום [השני], שנאמר (ישעיה מד, כד) נוטה שמים לבדו רוקע הארץ מי אתי, מניד שלא היה לבדו אלא בנטיית שמים וארץ, שלא נתפאר כן אלא בראשון. משם ולהלן היו משרתיו לפניו".

סור מרע. וטוב לא תשנה. סמים מלקלקל. וכף עגל תדיקנו. סב ובוכה. כנדרון לכף רשע. סביב כנגדו. כי נתנו דופי:

שינויי נוסחאות

(רפז). בכ"י: "ושולחם". במשנה: "ואתה שלוחנו ושליח בית דין". (רפז). בכ"י: "מקלקל". (רפח). בכ"י: "שתיקן". בתלמוד שלפנינו: "שהתקין". ובכמה כ"י: "שתיקן". (רפט). בכ"י: "והכהנים". (רצ). בכ"י: "בעזרא". (רצא). בכ"י: "שחישבוהו צדוקין". (רצב). בכ"י: "מן". בפיוטי רבי שלמה הבבלי: "סביב". ובח"נ: "סבים". (רצג). בתלמוד שלפנינו: "דא"ר יהושע בן לוי". בכמה כ"י: "דאמר ריש לקיש". וכן הגרסא בשבת צו, א.

הגהות וציונים

רפז. בפירוש"י ליומא, שם: "מסרוהו זקני בית דין - שקראו לפניו בסדר היום. לוקני כהונה - ללמדו חפית הקטורת המוטלת עליו ביום הכפורים. שנאמר (ויקרא טו, יב) ומלא חפניו קטורת סמים וגו', ועבודה קשה היא כדלקמן (טו). בית אבטינס - היו עושין את הקטרת כותשין אותו ומערבין סממניה". רפג. פירש"י: "ללמדו חפינה - מוליכין אותו לבית אבטינס ששם הקטרת מצו". רפד. בפירוש"י ליומא, שם: "שלא יתקן - הקטורת מלא חפנים הניתנת בזה"כ על המחנה, כדכתיב (ויקרא טו, יב) ומלא חפניו וגו' ונתן את הקטורת על האש וגו'. מבחין - בהיכל היו נותנין אותה צדוקין על האש ואח"כ מביטין, שהיו דורשין אל יבא כי אם בענין כי בענין אראה (שם, ב), וכתוב ברישא דקרא ואל יבא בכל עת אל הקדש, ומשמע כי בענין עשן הקטרת יבא, ואז אראה על הכפרת".

[וישביעוהו, על דעתם, ועל דעת בית דין] - ושם היו משביעין אותו, דתנן (שם א, ה) מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והוליכוהו לעליית בית אבטינס^{רפז}, ותי עלה (יט) ללמדו חפינה^{רפג}. השביעוהו [וגו'] ואומרים לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחי^{רפז} ושליחם^{רפז}, משביעים אנו אותך במי ששיכן את שמו בבית זה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. ומה משביעין אותו.

סור מרע כו', סמים מלקלקל^{רפז} - שלא יתקן מבחין קטרת החפונה על המחנה כו' ואחר כך יכניס, בדרך שהצדוקין עושין (יומא יט:)^{רפד}. וכף עגל תדיקנו - שאם יעשה כך יכתשינו רגל העגל, דתניא (שם), מעשה בצדוקי אחד שתיקן^{רפח} מבחין והכניס^{רפט}, ונשמע כמין קול בעזרה, שבא^{רצ} מלאך וחבטו על פניו, ונכנסו אחיו הכהנים ומצאו כמו [כף] רגל עגל בין כתיפיו, שנאמר (יחזקאל א, ז) וכף רגליהם ככף רגל עגל.

סב ובוכה, [כנדרון לכף רשע] - הוא משיב פניו ובוכה, מפני שחשדוהו צדוקי^{רצא}. סביב^{רצב} כנדרון, כי נתנו דופי] - והן מסיבין פניהם ובוכים על הדופי שנתנו בו, ואמר ריש לקיש^{רצג} החושד בכשרים לוקה בגופו (יומא, שם).

סיעת לויתו. בנועם ערבים יסובוהו. סרך הגורן. סדר יחד כשקדנים. סחר פלס. כיסו אם יהי. סודר וקורא. וריק קורין לפניו:

שינויי נוסחאות

(רצד). בכ"י: "לוית". (רצה). בכ"י: "המלוואים". (רצו). בכ"י: "כטעים". (רצז). כך בפיוטי רבי שלמה הבבלי, בכ"י לא ברור ואולי נכתב: "סדר". משמעו של תיבת סרך - סדר, ולא ברור אם גורס אחרת בפיוט, או מכאן המילה. ראה 'תוספת ראשונים', א, עמ' 188. (רצח). בכ"י: "כשוקנדין". בפיוטי רבי שלמה הבבלי: "כשקדנים". ובח"נ: "כשוקדנים". (רצט). בכ"י: "כמה". (ש). כך בכ"י, אולי יש לגרוס: "בית המדרש". (שא). בכ"י: "כלם". (שב). בפיוטי רבי שלמה הבבלי: "כסו". (שג). בכ"י: "וידו". (שד). בכ"י: "יהיה".

הגהות וציונים

רפה. עפ"י סנהדרין ד, ג: "סנהדרין היתה כחצי גרן ענולה". רפז. מוסב אדלעיל: "סיעת לויתו".

סיעת לויתו^{רצד} כו' - אותה סיעה המלווים^{רצה} אותו. [בנועם ערבים יסובוהו] - בנועם^{רצו} דברי תורה העריבין, מקיפין אותו כל הלילה. סרך^{רצז} הגורן - אלו הלכות ושמועות של תלמידי חכמים וסנהדרין היושבין ענולה^{רפה}. לסדר יחד הוא והם לישא וליתן בהלכה. כשקדנים^{רצח} - כמו^{רצט} השוקדים על דלתות בית המקדש^ש, כדתנן (יומא א, ז) אם היה חכם דורש, ואם לאו תלמידי חכמים דורשין לפניו.

סחר פלס^{שא}, כיסו^{שב} אם יהי^{שג}, [סודר וקורא] - אם יש בכיסו מבחר של פסוקין, שבקי וסוחר במקראות, דורש וקורא כל הלילה. פלס - בעל המקרא, כדא"מ (משלי טז, יא) פלס ומאזני משפט. ודרשין^ש (מדרש משלי שם), פלס ומאזני משפט ליי"י מעשהו כל אבני כיס, פלס - זה מקרא, מאזני משפט - אילו הדינין, ליי"י - אילו הלכות, מעשה כל אבני כיס - זה תלמוד. לכך יסד כיסו אם יהי^{שד}.

וריק קורין לפניו - אם נער וריק הוא, שאין בידו לא מקרא, לא משנה, ולא מדרש, קורין לפניו סיעתו^{רפי}, כדתנן (יומא א, ז) ואם לאו קורין לפניו, שכן במקדש שני הן עולין לכהונה גדולה על ידי ממון, אעפ"י שאין ראויין, כמפורש ביומא (ח:).

בִּרְרַת שְׁחָקִים לִמְכוֹן שַׁבָּתָךְ / וְרוּחַת עֲלִיּוֹת לִכְסֵּא הַדָּרִיךְ.
 בָּם תִּסְתֵּר בְּלִי תִשׁוּרֶךְ עֵין / וּמִשֶּׁם עֵינֶיךָ מִשׁוּטְטוֹת בְּכָל פֶּעַל.
 בִּנְתָה לְקִרְוֹת אֶרֶץ עַל בְּלִימָה / לְהָדוּם רִגְלֶיךָ לְמוֹשֵׁב יִצְוֹרֶיךָ.
 בְּתוֹחוֹ וּבִסְעָרָה יִסּוּרִיָּה תִּלִּית / עַת תִּשְׁגִּיחַ בָּה עֲמוּדֶיהָ יִפְלְצוּ.

הגהות וצינונים
 לא תשורנו עין" - כך בכל הכ"י,
 ק: "אף כי תאמר לא תשורנו דין".
 ט: "והמכוון לאיוב כד טו: "לאמר
 שורנו עין". או לאיוב ז, ח: "לא
 י עין ראי עיניך בי ואינני".
 י זכריה ד, י, דה"ב, טז, ט, וראה
 ד, ח. יא. בכ"י מג: "לקרות -
 זקרה". יב. בכ"י פח: "אדמה".
 י מג: "ולמושב", וכן במח"ג,
 "למושב". יד. בכ"י פח: "ועת",
 נ שבמח"ג.

בִּרְרַת שְׁחָקִים לִמְכוֹן שַׁבָּתָךְ, וְרוּחַת עֲלִיּוֹת - הַם
 הַשָּׁמַיִם שֶׁנִּקְרְאוּ עֲלִיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ג) הַמִּקְרָה
 בָּמִים עֲלִיּוֹתָיו. וְלִשׁוֹן הַמִּקְרָא דְכָתִיב (יִרְמְיָה כב, יד) הָאֹמֵר
 אֲבָנָה לִי בֵּית מִדּוֹת וְעֲלִיּוֹת מִרוּחָהִם. לִכְסֵּא הַדָּרִיךְ -
 זֶה (יִשְׁעִיָּה סו, א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאֶרֶץ הָדוּם רִגְלֵי. בָּם
 תִּסְתֵּר בְּלִי תִשׁוּרֶךְ עֵין - לִשׁוֹן הַמִּקְרָא הוּא (איוב לה, יד)
 אֵף כִּי תֹאמַר לֹא תִשׁוּרְנוּ עֵין. וּמִשֶּׁם עֵינֶיךָ מִשׁוּטְטוֹת
 בְּכָל פֶּעַל - כְּלוֹמֵר הַקֵּב"ה, אֵין כַּח בַּעֵין לִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ,
 אֲבָל עֵינֵי י"י תָּמִיד הֵמָּה מִשׁוּטְטוֹת בְּכָל הָאֶרֶץ.

בִּנְתָה לְקִרְוֹת אֶרֶץ עַל בְּלִימָה - הַה"ד (איוב כו, ז) תוֹלֵה
 אֶרֶץ עַל בְּלִימָה. לְהָדוּם רִגְלֶיךָ - וְהָאֶרֶץ הָדוּם רִגְלֵי (יִשְׁעִיָּה
 סו, א). לְמוֹשֵׁב יִצְוֹרֶיךָ - יוֹצֵר הָאֶרֶץ וְעוֹשֶׂה הוּא כוֹנֵנָה
 לֹא תוֹהוֹ בְּרָאָה לִשְׁבַת יִצְרָה (יִשְׁעִיָּה מה, יח). בְּתוֹחוֹ וּבִסְעָרָה
 יִסּוּרִיָּה תִּלִּית - הַה"ד (איוב כו, ז) נוֹטָה צִפּוֹן עַל תוֹהוֹ.

וּבִסְעָרָה - כְּדַתְנִיָּא (חגיגה יב:), ר' יוֹסִי אָמַר אוֹי לֹהֵם
 לְבִרְיּוֹת שְׂרׁוּאוֹת וְאֵינָן יוֹדְעוֹת מַה הֵם רׁוּאוֹת, עוֹמְדוֹת וְאֵינָן
 יוֹדְעוֹת עַל מַה הֵן עוֹמְדוֹת. הָאֶרֶץ עַל מַה הִיא עוֹמְדָה עַל
 הָעֲמוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ו) הַמְרַגֵּז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ
 יִתְפַּלְצוּן. עֲמוּדִים עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, ו) לְרוּקַע
 הָאֶרֶץ עַל הַמַּיִם. מַיִם עַל הַהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קד, ו) עַל
 הַהָרִים יַעֲמְדוּ מַיִם. הָרִים בְּרוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ד, ג) כִּי
 הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ. רוּחַ תִּלּוֹי בִּסְעָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר
 (תהלים קמח, ח) רוּחַ סְעָרָה עוֹשֶׂה דְבָרוֹ. סְעָרָה תִּלּוֹי בּוֹרְעוֹ
 שֶׁל הַקֵּב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג, כז) וּמִתַּחַת זִרְעוֹת עוֹלָם.
 וְחַכְמִים אֹמְרִים עַל שְׁנַיִם עֲשָׂר עֲמוּדִים עוֹמְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר
 (שם לב, ח) יָצַב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמַסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

עַתִּי תִשְׁגִּיחַ בָּה עֲמוּדֶיהָ יִפְלְצוּ - שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ו)
 וְאֹמֵר (תהלים

בִּרְרַת שְׁחָקִים לִמְכוֹן שַׁבָּתָךְ / וְרוּחַת עֲלִיּוֹת לִכְסֵּא הַדָּרִיךְ.
 בָּם תִּסְתֵּר בְּלִי תִשׁוּרֶךְ עֵין / וּמִשֶּׁם עֵינֶיךָ מִשׁוּטְטוֹת בְּכָל פֶּעַל.
 בִּנְתָה לְקִרְוֹת אֶרֶץ עַל בְּלִימָה / לְהָדוּם רִגְלֶיךָ לְמוֹשֵׁב יִצְוֹרֶיךָ.
 בְּתוֹחוֹ וּבִסְעָרָה יִסּוּרִיָּה תִּלִּית / עַת תִּשְׁגִּיחַ בָּה עֲמוּדֶיהָ יִפְלְצוּ.

בִּרְרַת שְׁחָקִים לִמְכוֹן שַׁבָּתָךְ, וְרוּחַת עֲלִיּוֹת - הַם
 הַשָּׁמַיִם שֶׁנִּקְרְאוּ עֲלִיּוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ג) הַמִּקְרָה
 בָּמִים עֲלִיּוֹתָיו. וְלִשׁוֹן הַמִּקְרָא דְכָתִיב (יִרְמְיָה כב, יד) הָאֹמֵר
 אֲבָנָה לִי בֵּית מִדּוֹת וְעֲלִיּוֹת מִרוּחָהִם. לִכְסֵּא הַדָּרִיךְ -
 זֶה (יִשְׁעִיָּה סו, א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאֶרֶץ הָדוּם רִגְלֵי. בָּם
 תִּסְתֵּר בְּלִי תִשׁוּרֶךְ עֵין - לִשׁוֹן הַמִּקְרָא הוּא (איוב לה, יד)
 אֵף כִּי תֹאמַר לֹא תִשׁוּרְנוּ עֵין. וּמִשֶּׁם עֵינֶיךָ מִשׁוּטְטוֹת
 בְּכָל פֶּעַל - כְּלוֹמֵר הַקֵּב"ה, אֵין כַּח בַּעֵין לִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ,
 אֲבָל עֵינֵי י"י תָּמִיד הֵמָּה מִשׁוּטְטוֹת בְּכָל הָאֶרֶץ.

בִּנְתָה לְקִרְוֹת אֶרֶץ עַל בְּלִימָה - הַה"ד (איוב כו, ז) תוֹלֵה
 אֶרֶץ עַל בְּלִימָה. לְהָדוּם רִגְלֶיךָ - וְהָאֶרֶץ הָדוּם רִגְלֵי (יִשְׁעִיָּה
 סו, א). לְמוֹשֵׁב יִצְוֹרֶיךָ - יוֹצֵר הָאֶרֶץ וְעוֹשֶׂה הוּא כוֹנֵנָה
 לֹא תוֹהוֹ בְּרָאָה לִשְׁבַת יִצְרָה (יִשְׁעִיָּה מה, יח). בְּתוֹחוֹ וּבִסְעָרָה
 יִסּוּרִיָּה תִּלִּית - הַה"ד (איוב כו, ז) נוֹטָה צִפּוֹן עַל תוֹהוֹ.

וּבִסְעָרָה - כְּדַתְנִיָּא (חגיגה יב:), ר' יוֹסִי אָמַר אוֹי לֹהֵם
 לְבִרְיּוֹת שְׂרׁוּאוֹת וְאֵינָן יוֹדְעוֹת מַה הֵם רׁוּאוֹת, עוֹמְדוֹת וְאֵינָן
 יוֹדְעוֹת עַל מַה הֵן עוֹמְדוֹת. הָאֶרֶץ עַל מַה הִיא עוֹמְדָה עַל
 הָעֲמוּדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ו) הַמְרַגֵּז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ
 יִתְפַּלְצוּן. עֲמוּדִים עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, ו) לְרוּקַע
 הָאֶרֶץ עַל הַמַּיִם. מַיִם עַל הַהָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם קד, ו) עַל
 הַהָרִים יַעֲמְדוּ מַיִם. הָרִים בְּרוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ד, ג) כִּי
 הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ. רוּחַ תִּלּוֹי בִּסְעָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר
 (תהלים קמח, ח) רוּחַ סְעָרָה עוֹשֶׂה דְבָרוֹ. סְעָרָה תִּלּוֹי בּוֹרְעוֹ
 שֶׁל הַקֵּב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לג, כז) וּמִתַּחַת זִרְעוֹת עוֹלָם.
 וְחַכְמִים אֹמְרִים עַל שְׁנַיִם עֲשָׂר עֲמוּדִים עוֹמְדִים, שֶׁנֶּאֱמַר
 (שם לב, ח) יָצַב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמַסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

עַתִּי תִשְׁגִּיחַ בָּה עֲמוּדֶיהָ יִפְלְצוּ - שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ו)
 וְאֹמֵר (תהלים

מפתח הלעזים

עמ' קי	אבריימנט: Abriement - מחסה
עמ' קיג	אדורנא: Adorna - התקינה
עמ' קכ	אורטיא: Ortie - סרפד
עמ' קג	אטושייר: Etusser - להשתעל
עמ' קכט	איישוואייר: Essuiet - לנגב
עמ' קכה	אישטנדו: Estendu - שטוח
עמ' קכז	אנגרדש: Angardes - שומרים, צופים
עמ' קכח	ארבלישתיר: Arbalestier - קשת, יורה בבליסטרא
עמ' קכט	אשטראש: Esterles - חבלים, שרוכים
עמ' קל	גלישטש: Glestes - גושי אדמה
עמ' קלז	גרבילא: Gravele - חול, חציץ (שנתערבו בו מים)
עמ' קלח	כטרא: Co(n)tre - נגד
עמ' קמ	קרוק אשפישא: Croc espice - תבלין הכרכום
עמ' קמב	טורנילא: Tornele - מגדל קטן
עמ' קמג	פונץ: Fonze - קרקעית
עמ' קמז	פורמא: Forme - צורה
עמ' קמח	פילצא: Filze - לבד
עמ' קמט	פלטרא: Feltre - לבד
עמ' קנ	פליינא: Plaine - מקצועה
עמ' קנב	פרשורא: Presure - מסו
עמ' קנג	קומטון: Comton - רוזן
עמ' קנז	קלדירא: Chaldiere - סיר בישול גדול
עמ' קנח	רוירדיץ דלטיירא: Reverdeiz de la terre - כלל העשבים הירוקים של האדמה
עמ' קנז	תניילש: Tenailles - צבת

זמים קרואי ישרון / ינחוהו לנהו בשיר ורון
ה תהלה לניני אהרן / ושש תשיש חבצלת השרון:
זוב היה עושה.

הות וציונים ———
סוף הקטע עפ"י כ"י פה.
מעטה יי תהילה לניני אהרן, שוש תשיש חבצלת
השרון, ויום טוב כו' - זהו (זמא ז, ד) מלווין אותו עד
ביתו, ויום טוב היה עושה לכל אוהביו שיצא בשלום.

בירור נוסחאות הלעזים ופענוחם
נערכו בידים אמונות וברוב מומחיות על ידי
הרב דניאל פאנו שי'
תשואות חן חן לו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח

סידור
רחובות
הנהר

סידור
רחובות
הנהר

סידור
רחובות
הנהר

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

מנחה
ערבית
ראש
השנה

מוסף
ראש
השנה

שחרית
ראש
השנה

סדור
רחובות הנהר

חלק
שחרית ראש השנה

סדרו איש האלהים קדוש, נר המזרחי
אור השמש בנבורתו
המקובל האלהי חסידא קדישא לישראל
אדוננו מורנו ורבנו עמרת ראשנו
כמוהר"ר שלום מזרחי ידיע שרעבי זיע"א
ע"פ כתבי
מורנו ורבנו הרב חיים ויטאל זצוק"ל זיע"א
שקבל מרבנו הקדוש המופלא
כמוהר"ר האר"י הח"י זיע"א

נערך ונסדר
ממני הצב"י
בניהו יששכר בכה"ד
שלום שמואלי שליט"א
מהדורה שביעית שנת ה'תשפ"ד

סדור
רחובות הנהר

חלק
מוסף ראש השנה

סדרו איש האלהים קדוש, נר המזרחי
אור השמש בנבורתו
המקובל האלהי חסידא קדישא לישראל
אדוננו מורנו ורבנו עמרת ראשנו
כמוהר"ר שלום מזרחי ידיע שרעבי זיע"א
ע"פ כתבי
מורנו ורבנו הרב חיים ויטאל זצוק"ל זיע"א
שקבל מרבנו הקדוש המופלא
כמוהר"ר האר"י הח"י זיע"א

נערך ונסדר
ממני הצב"י
בניהו יששכר בכה"ד
שלום שמואלי שליט"א
מהדורה שביעית שנת ה'תשפ"ד

ולסיום אברך את נ"ב מ"ת שנוכח להגיד
מכל יוצ"ח לעבודתו ית"ש אכ"ר.

ועיני לשמא נטלית דתכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה, וזכות מרן
הרש"ש זיע"א אשר אור תורתו אנחנו מדפיסים עתה, תעמוד לנו ולכל בני
הישיבה הקדושה "נהר שלום" תלמידיה ורבניה הע"י, שנוכח להכתב ולהחתם
לחיים טובים ולשלום לאלתר אכ"ר.

ויה"ר ובזכות סודות התורה ונילוויים נוכח לקרב ביאת משיח צדקנו ובנין בית
מקדשנו ולאקמא שכינתא מעפרא ולייחד הדודים השתא בעגלא ובזמן
קריב אנס"ו.

מנאי הצב"י

בניהו יששכר

בכה"ר שלום שמואלי שליט"א

הקדמה כוללת לדרושי ר"ה

יום ר"ה של בריאת העולם, מדבר בזו"ן דפרצוף הזמנים

כתב מורינו האר"י ז"ל בשעהכ"ו בדרושי השבת ובעוד מקומות, כי כל ענין קריאת
שמע והתפילה שמתפללים בכל יום ערב ובוקר וצהרים, בחול ובשבת
ובימים טובים, צריך לידע כי יש הפרש ושינוי גדול בין התפילות של חול, לתפילות
שבת וראש חודש וימים טובים, ולא עוד אלא שבימי החול עצמם יש שינוי גדול בין
תפלת יום זה לתפילת יום שלאחריו, ולא ראי זה כראי זה, ולא עוד אלא שגם בכל
יום בעצמו, אינה דומה תפילת שחרית לתפילת מוסף או לתפילת מנחה או לתפילת
ערבית, ואין לך שום תפילה מיום שנברא העולם עד סוף העולם שתדמה לחברתה
כלל ועיקר כידוע ליודעי ח"ן.

וההסבר לזה בקיצור נמרץ, כי תמיד זו"ן שלא בשעת התפילה, אין להם מוחין.
ולכן יש יכולת לחיצונים לינק ולהתאחו בהם, והעבודה שלנו בכל תפילה
ומצוה לברר בירורים להביא מוחין לזו"ן ולהחזירם פנים בפנים. ונודע שתכלית
התפילה היא לברר בירורים של השבעה מלכים שמתו, ובכל יום ויום ובכל תפילה
ותפילה, מבררים ומתקנים ניצוצות חדשים שלא עלו וניתקנו בשום זמן, ולכן כפי ערך
הניצוצות המתבררים ועולים מלמטה למעלה בכל תפילה ומצוה וכו', כן כפי ערך
ההוא הזו"ן לוקחים המוחין השייכים להם, ועולים ונתקנים ומתיחדים פנים בפנים.

ונודע כי קודם יצירת אדה"ר, היו זו"ן דבוקים אח' באח' דיבוק ממש גמור מן החוזה
דז"א ולמטה כנודע, כדי שלא יתאחו הקלי' באחוריהם. ואם היו זו"ן בבחי'
פב"פ, היו אחוריהם מגולים והיו הקלי' נאחזות בהם מאד, היות כי כל אחוריים הם
דינים והם שמות אלהים כנודע, והקלי' נאחזות באותם האחוריים שהם שמות
אלהים בסוד "מלך אלהים על גוים", ולכן הוצרכו להדבק אח' באח' דיבוק ממש
גמור מן החוזה דז"א ולמטה כנודע, ואז אין הקלי' יכולים להכנס בינתיים כדי להאחו
שם באחוריים שלהם והרי כל אחורי הנקבה מכוסים, אבל אחורי הזכר מן החוזה
ולמעלה היו מגולים. ואמנם ההוא קוצא דשערי דז"א הנמשך מאחורי רישא דז"א

עד מקום ראש הנקבה אשר בחוה ד"א, הרי ג' ימים ונכסים תוך קוצא דשערי דו"א הנמשך וחופף ומכסה עליהם.

אמנם לאחר שנברא אדה"ר ועשה מצוות והתפלל וע"י מעשיו היה כורת הקלי' בסוד האדם העובר את האדמה ומכלה קוצים מן הכרם, ובסוד "ואדם אין לעבוד את האדמה", ואז כיון שאדה"ר היה כורת הקלי', אין עתה יראה ופחד מן החיצונים, כי בודאי עתה לא יוכלו להתאחו באחוריים הנז' ואז היה בא ענין הנסירה וחזרה פב"פ. והענין הוא, שאם אדם הראשון לא היה חוטא בע"ן הדעת ביום הששי כשנברא שהוא יום ר"ה, וגם היה מתאחר וממתין על הזווג עד ליל שב"ק, היה גם זווג זו"ן דבחינת פנים בפנים נעשה ביום שבת קודש, והיו העולמות נשאים בתיקונם ובמקומם ובמציאותם הראשון קיימים תמיד. ומכיון שאדה"ר חטא בע"ן הדעת ביום שנברא שהוא יום ר"ה, ועבירה נוררת עבירה וגרמה לו להזדווג ביום הששי עם אשתו שעדיין היה חול, ולא המתין עד ליל שבת שהוא קודש והוא דינא רפיא, ע"י זה גרם קלקול גדול בעולם וגם בזו"ן, והוא שלא נתקיים התיקון והזווג ההוא אלא לפי שעה כאשר התפלל, אמנם אח"כ נתקלקלו העולמות ונתבטל זווג העליון, שנתאחר זיווגם האמיתי עד יום שמיני עצרת כדי שבהמשך הימים שבינתיים יתמתקו הדינין הקשים אשר בו ובנוק. כי אם היה ממתין עד ליל שב"ק היה הזווג ההוא בתקונו, והיו זו"ן מזדווגים באותו יום שבת מבחי' פב"פ והיו העולמות נשאים בתיקונם ובמציאותם הראשון קיימים תמיד.

לכן עתה שאנחנו עסוקים ביום ראש השנה, שבו מבררים ברורים חדשים דו"ן דא"ק ואבי"ע דפרצוף הנבונה השייך לאותה שנה, כי בכל שנה ושנה יש ירור ותיקון חדש מבירורים חדשים שעדין לא הובררו ולא עלו ולא נתקנו מבריאת עולם ועד עתה, וסדר תיקונו הוא כסדר התיקון שנתקן בבריאת העולם, וצריך יגדע עתה מה היה סדר תיקון הזו"ן בבריאת העולם, ואיך וכיצד היה סדר בירור צוצי הקדושה שנתבררו ע"י אדם הראשון, וגרם להמשיך המוחין לזו"ן ולהחזירם פנים בפנים.

ד כתב רבנו האריז"ל בשע"כ"ו (דף פ"ט ע"ד) וז"ל: בכל ראש השנה חוזר האצילות העליונה לכמות שהיה בתחלת בריאת העולם וכו'. ועוד כתב שם (דף צ' ע"ג), ה' נודע כי ביום ראש השנה הראשון נברא אדם הראשון ויום ר"ה של בריאת

הקדמה

העולם היה ביום הששי כנודע. ואם אדם הראשון היה נמנע מן הזווג ביום ההוא וגם מן החטא והיה ממתין עד ליל שבת היו העולמות בתיקונם, אבל יען חטא בעצת הנח' הוא ואשתו וכו', ואכל מע"ן הדעת טוב ורע גרמה לו להתייחד ביום ששי שלא המתין עד ליל השבת שהוא קודש גרם לזו"ן שיתאחר זיווגם עד יום שמיני עצרת כדי שבהמשך הימים יתמתקו הדינים אשר בו ובנוק' וכו' ע"ש.

וכתב בנהר שלום (דף ל"ז ע"ג) בשם מהר"ח פינסו זצ"ל. הנה נודע שביום י"ז באלול נאצלו ג"ר דב"ן והוא היה יום שבת, ואחריו מיום א' עד יום השבת השני, והם י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד, נאצלו השבעה מלכים דב"ן שנשברו. וביום השבת השנית הנז' שהוא יום כ"ד, שבו ביום נשבר המלך השביעי ובו ביום נאצלו ויצאו ג"ר דמ"ה החדש, ולמחרתו שהוא יום כ"ה באלול התחילו לצאת השבעה מלכים דמ"ה לתקן השבעה מלכים דב"ן, והם השבעה ימים הכתוכים בתורה במעשה בראשית, ויהי ערב ויהי בקר יום אחד וכו' עד ויכולו, נמצא כי שיתא אלפי שני נמנים מכ"ה באלול.

והזמנים נמנים מר"ה ר"ח תשרי לחשבון הלבנה, ולחשבון החמה מיום ד' דששת ימי בראשית, כי הלבנה נתמעטה ולא שמשה עד יום הששי דששת ימי בראשית. וזה לדעת ר' אליעזר שאומר שתחילה נברא החיצוניות בששה חדשי החורף, ואח"כ הפנימיות בששה חדשי הקיץ. ע"כ. (ועי' ע"ז באורך בנה"ש דף י"ג ע"א). ולמעשה מקור דברים אלו משער מאמרי רשב"י דף מ"ד ע"ב עוד שם מאדרא רבא (דף קל"ה).

הנה מבואר בדברי הרש"ש כי אמנם א"ק ואבי"ע דפרצוף הימים התחיל תיקונם מכ"ה באלול, אך א"ק ואבי"ע דפרצוף הזמנים, התחיל תיקונם רק מיום ראש השנה ר"ח תשרי לחשבון הלבנה, כי נתמעטה ביום רביעי וגדלה ביום הששי, ולחשבון החמה מיום רביעי דששת ימי בראשית, כי הזמנים תלויים בשימושם של המאורות בפועל, ועתה מוכנים דברי הרב האריז"ל שכתב בשע"כ"ו שיום ר"ה הראשון היה ביום ששי ופירוש הדברים שבריאת העולם בר"ה, איירי בפרצוף הזמנים, כי זו"ן דפרצוף הזמנים התחיל להתקן ביום הששי יום ר"ה שבו נברא אדם הראשון וא"כ הפגם דאדם הראשון היה בזו"ן דפרצוף הזמנים ולכן התאחר זיווגם עד שמיני עצרת. ומה שאמרו רבותינו שבכ"ה באלול נברא העולם פ"ו זו"ן דפרצוף הימים.

ועתה בימים שמראש השנה עד סוף שנת
דפרצוף הזמנים, דנה"י וחג"ת דנה"י. כפי שכתב מורנו הרש"ש זיע"א בנהר
שלום (דף ט"ל ע"ג) וז"ל: מ"ש רבינו ז"ל כי בכל ר"ה חוזר האצילות העליון לכמות
שהיה בתחילת הבריאה, הענין שבכל שנה ושנה יש בירור ותיקון חדש מבירורים
החדשים, אשר עדיין לא הובררו ולא עלו ולא נתקנו מבריאת העולם ועד עתה, וסדר
תיקונו הוא כסדר התיקון שנתקן בבריאת העולם.

ועי' ש"ש דף קמ"ז ע"ג שסיכם ג"כ שכל פגם אדה"ר שגרם שנתאחר הזיווג עד
שמיני עצרת, והוצרך לנסירה בעשיית, והמשכת המוחין, וזיווג בש"ע, הוא רק
בוז"ן דסדר הזמנים וכמש"ל מהרש"ש זיע"א, שזו"ן דזמנים לא התחיל תיקונם עד
ר"ה, ואז היה הפגם והתיקון כנודע וכמש"כ בשעה"כ שגרם שיתאחר הזיווג עד
שמיני עצרת. אמנם בוז"ן דימים, הם משמשים כסדרן ויש זיווג בכל תפילה ותפילה
ובכל מצוה ומצוה כסדר החול, רק שלא מכוונים אלא בפרצוף הזמנים ולא בפרצוף
הימים הנתקן מאליו.

אמנם עי' להרב תו"ח דף ע"ו ע"ב שהאריך בדעת הרש"ש זיע"א ואח"כ כתב וז"ל:
נלע"ד שהעלים הענין, כי האמת היא ששניהם שווים (סדר הזמנים וסדר הימים),
והנסירה שבר"ה היא לזו"ן דכללות השנה של שניהם, שזה נקרא שורש ובשם חב"ד
דא"ק, שהוא א"ק הכולל דכל השנה, והנסירה שבכל לילה היא לזו"ן דכל חב"ד
שעות של שניהם וכו', עיי"ש. ועיי"ע שם קס"ב ע"ב וז"ל: שבראש השנה נתקן חב"ד
דא"ק דזו"ן הכוללים, ובשאר ימות השנה נתקנים ו"ק דא"ק דזו"ן הכוללים דכל
השנה, וזהו שכתב הרב ז"ל בדרוש ג' דר"ה, כי אין נסר ביום א' כי אם בחינת
דינין שבבית שבו, לתתם בבית שבה מראשו לראשה, כי סוד ראש השנה הוא
ראש הוכר וגם הוא ראש הנוק, זה נותן וזה מקבל עכ"ל.

נלע"ד שכן סובר השד"ה זיע"א שבר"ה אנחנו נוסרים חב"ד דזו"ן דכל השנה
כולה, ובכל יום נוסרים בחי' ו"ק. וז"ל (שער"ח ש' פר"ט ח"ב): בר"ה מבררים
ללות ז' מלכים, של בחי' דכללות השנה. למשל שנתנו היא התרפ"ח צריך לבזין
ד"ה לבר רפ"ח דכללות בחי' דז"מ של הוד, דיסוד, דנצח, דיסוד 5688. וזה
אורו. הוד הוא אחדים-שנה ח', דיסוד הוא עשרות-עשור התשיעי, דנצח הוא
נות-מאה השביעית, דיסוד הוא אלפים-אלף הששי, וכעד"ז בכל שנה, הג"ר דז"מ

דאותה שנה מבררים אותם, ונתקנים בר"ה אח' ופנים דפנימיות ודחיצוניות
דחיצוניות, וביוה"כ נתקן או"פ דחו"פ דפנימיות הנמור, והו"ק דמלכים של השנה
נתקן בהמשך י"ב חדשים בתפילות, בחורף ו"ק דמ"ה דמ"ה, ודמ"ה דב"ן, ובקיץ
נתקן ו"ק דב"ן דמ"ה, ודב"ן דב"ן. וכ"כ הרב תו"ח (קמ"ה ע"ג) וז"ל: והנה היה אומר
מור"ה ז"ל, כי בר"ה נתקנים חב"ד דא"ק דזו"ן הכוללים דכל השנה, ובשאר ימות
השנה נתקנים בחי' ו"ק דא"ק דזו"ן הכוללים דכל השנה עכ"ל. והיע"א.

א"כ יוצא לנו שהנסירה דר"ה וכו' לדעת השמן ישון היא רק בוז"ן דבחינת הזמנים
ולא דבחינת הימים, ודעת התו"ח והשד"ה שבר"ה נוסרים את שניהם דזו"ן
דזמנים ודזו"ן דימים, וכן דעת הרס"א.

ונבאר עתה כל סדר הנסירה הנמשכת בעשרה ימים אלו שמן ר"ה
עד ערב יוה"כ, אשר תכליתה להסיר כל בחי' הדינים אשר באחורי
ז"א וליתנם בנוק' וישאר ז"א בבחי' חסדים והנוק' בבחי' דינים. (ואח"כ
נמתק ונכנס הדינים אשר בה עי' השופר כנודע).

ובתחילה נראה סדר הדורמיטא וחיבוק השמאל והנסירה כמובא בדברי הרב
בשעה"כ (דרוש ג' דסוכות דף ק"ד ע"א) וז"ל: ודע, כי להיות כי ביום ר"ה
נברא העולם, לכן חוזר להיות ביום ר"ה שבכל שנה ושנה כענין מה שהיה ביום ר"ה
שבו נברא העולם, והוא כי חוזרין זו"ן לעמוד אב"א, וצריכין נסירה, וחזרת פב"פ,
וחיבוק ונישוק וזווג, וזה נמשך מר"ה עד ח' עצרת. וטעם אריכות זמן זה יתבאר לקמן
בענין התפשטות החסדים מצד אימא בנוק' דז"א. והנה מיום ראשון של ר"ה עד
יוה"כ, ננסרין כל י"ס של רחל נוק' דז"א מאחוריו, ואז בעיוה"כ נגמרת מלאכת
נסירתה, ונמצא שלא היתה ראוי' לזווג. ולכן בכל אלו הימים שבין ר"ה לשמיני
עצרת, כל הזווגים כלם, הם ישראל או יעקב עם לאה כאמור. והנה כל הימים שבין
ר"ה ליוה"כ הם בחי' שמאלו תחת לראשי, שהוא ענין חיבוק השמאל. והענין הוא,
כי הנה ענין הנסירה הוא ענין דחיית הדינים הקשים שיש באחוריים דדכורא וליתנם
בנקב', ונשאר הוא חסד ונוק' כולה דין. וכדי לבסס ולמתק הדינין שבנוק', הוא
מחבקה בשמאלו כנודע, כי אין הדינין מתבסמין אלא בשרשם.

והנה שורש הדין של נוק' היא שמאלו דו"א, ולכן בחכמה הנקבה אשר שם ניתנו כל הדינים על ידי הנסירה, ומחבקה בשמאלו, ואז מתבסמים ונכנעים ונמתקים. וביאור ענין החיבוק הזה עניינו הוא כנ"ל בדרוש השופר, כי ביום ר"ה, בעת הפלת הדורמיטא והשינה עליו, יוצאים המוחין שלו עם לבושיהם שהם נה"י דאימא, ויוצאים מתוכו, ונשאר ישן. ואז תרין מוחין דכורין חכמה ועיטרא דחסד, נשארים בלתי לבושיהם בבחי' אור מקיף על ראש ז"א, ותרין מוחין נוקבין בינה ועטרא דנבו', מתלבשין תוך ההוד דבינה בלבד, ונכנסין תוך נוק' בבחינת מוחין. וענין לקחת הנוקב' עטרא דנבור' זו, היא הנקראת בלשון חיבוק השמאל, כי ע"י זה מתמתקין הדינים שלה כנו', באופן כי בזמן הדורמיטא, אז בא ענין חיבוק השמאל, ואז הדינים שלה מתבסמים, ואז הוא זמן הנסירה. ונ' בחי' אלו נעשות יחד, כי ע"י הדורמיטא אין יניקה לנקבה ע"י הזכר, ואז נפרדים מאחוריהם וננסרין, ואז נכנסת עטרא דנבור' ובינה דו"א בסוד מוחין אלי', וזהו חיבוק השמאל, והבן כל זה היטב, עכ"ל. ועתה נבאר הדברים בהרחבה.

סדר הנסירה ע"י התפילה והשופר

הנה ידוע דכל עסקינו בימי ראש השנה עד שמיני עצרת הוא בא"ק ואבי"ע דנבורה[א]. (ובפסח בא"ק ואבי"ע דחסד, ובשבועות בא"ק ואבי"ע דת"ת, ובחנוכה ופורים בא"ק ואבי"ע דנצח ודוד). וכן ידוע כי סדר הימים הוא בנה"י וחג"ת דחג"ת, וסדר הזמנים הוא בנה"י וחג"ת דנה"י, כנו' בנה"ש דף י"ג ע"א. עוד ידוע כי זו"ן מתוקנים ע"י המאציל מבחי' נפש ורוח-נה"י וחג"ת. ועבודתנו היא להמשיך להם מוחין באופן זה, מיסודות-ממשיכים להם מוחין לפרצוף הבינה, ומא"א עילאין-לפרצוף החכמה, ומא"א-לפרצוף הכתר.

בראש השנה אנחנו מתעסקים בפרצוף הבינה ובפרצוף החכמה:
בתפילת שחרית מנחה וערבית במוח הבינה.

[א] וא"ת לפי דברי התורה שבראש השנה יסורים את הגיד דכל השנה ובכל השנה ילה הוא נסירת הרוק דזו"ן. קשה הרי ברה"ק רק בא"ק ואבי"ע דנבורה, וא"כ איך

אמר שנוסרים הגיד כולו דזו"ן דכללות השנה דהיינו הגיד הכולל דכל הו"ק דחסד גם דנבורה וגם דתפארת וכו' ולא רק דא"ק ואבי"ע דנבורה, והתשובה לה

בשחרית בכלים פנימיים, במנחה בכלים אמצעיים, ובערבית בכלים חיצוניים.

לחש-נר"ן דבינה,

חזרה-חיה ויחידה דבינה.

ובמוסף- מתעסקים במוח החכמה דשלשה כלים-פנימיים, אמצעיים, וחיצוניים.
בלחש-נר"ן דחכמה,

בחזרה-חיה ויחידה דחכמה.

ונקדים בקיצור סדר תיקון זו"ן והמשכת המוחין הנעשים בכל יום ע"י תפילותינו. והוא, כי כבר בתחילת התפילה, באיזהו מקומן, מבררים הבירורים השייכים לאותו יום דאח' ופנים, ומעלים אותם מהיכל להיכל עד היכל ק"ק דעשיה. אח"כ בזמירות, עולים הבירורים דעשיה כולם לעולם היצירה, וממשיכים להעלות הבירורים דעשיה ויצירה להיכלות של עולם היצירה, ואח"כ עולים הבירורים דעשיה ויצירה לעולם הבריאה, ומעלים הבירורים מהיכל להיכל ביוצר עד הגיענו להיכל אהבה דבריאה, שם מקוימים מצות ק"ש, ועל ידה מבררים הבירורים דאח' דנה"י דבינה דו"א בימי החול, כל תפילה בנוגע לה. ומעלים אותם בתיבת אחד עד ע"ב וס"ג דא"ק, ויורדים דרך המדרגות, ונעשה החילוף בנה"י דא"א כנודע.

והנה, קודם החילוף, היה בנה"י דאבא מ"ה וב"ן דמ"ה, ובנה"י דאימא מ"ה וב"ן דב"ן. ועתה אחר החילוף, יש בנה"י דאבא החכמות וחסדים של שניהם-מ"ה דמ"ה ומ"ה דב"ן, ובנה"י דאימא הבינות וגבורות של שניהם-ב"ן דמ"ה וב"ן דב"ן.

ואז נכנסים המוחין לז"א עד"ו: בק"ש ו"ק דגדלות דאימא, ובעמידה ג"ר דאימא וכל המוחין דאבא, וכנודע שהז"א לוקח כל המוחין, גם השייכים לו וגם השייכים

ימין דכללות כל העולמות בערך החיצוניות העולמות הנקרא בכללות נבורה שבר"ה נבראו שהוא שמאל דכללות העולמות. ועיין בנוב"י אות ב' דף צ"א, ועיין תו"ח דף קס"ג ע"א ד"ה והנה כתב מורי הרב ויתורין לך מה נעשה בשבועות בא"ק ואבי"ע דתפארת.

הרב בפסח א"ק ואבי"ע דחסד פירוש "פנימיות" "נשמות" ומה שכתוב ברה"ק א"ק ואבי"ע דנבורה פי' "חיצוניות" "גופות". ועיין בנהר שלום דף ל"ג ע"א ארבע שורות מלמעלה וז"ל: כל זה לתקן חטא אדה"ר שהיה בנשמות שבניסן נבראו שהם פנימית העולמות הנקרא בכללות חסד שהוא קו

לנוק, גם דאבא וגם דאימא, ודרכו הוא מעביר דביתו ודרכו את הנוק מאחוריו
מדרך נקב החזה שבו, ומאיר דרך הנקב הזה הארות מן המוחין השייכים לה שלקח
מאימא, ולכן כעת היא מפילה אליו והם דבוקים אח' באח' עד תיבת באהבה.
ובתיבת באהבה, אנחנו מבררים בירורי הפנים ומעלים אותם לזו"ן דאצילות. ועי'
זה נוכל עתה לסלק המוחין דאח' דאח', שהם כל המוחין שהבאנו מק"ש
עד באהבה, שהם חכמות וחסדים-מ"ה דמ"ה ומ"ה דב"ן, ובינות וגבורות-ב"ן דמ"ה
וב"ן דב"ן. ואז המוחין דחכמות וחסדים דמ"ה דמ"ה ודמ"ה דב"ן, עומדים ע"ג רישא
דז"א, ומוחין דבינות וגבורות שהם ב"ן דמ"ה וב"ן דב"ן נכנסים דרך אימא בתוך
הנוק, וכך ננסרת הנוק כולה בתפילה אחת. ואז לוקחים הבירורים של הפנים עם
צלם דישי"ם, ומעלים אותם עד ע"ב וס"ג דא"ק ומתקנים אותם וכו', וממשיכים כל
המוחין על הסדר בכריעות ובקיפות, ואח"כ עושים היחוד בשים שלום.
א"כ, כל השנה, בתפילה אחת בלבד, כבר אנחנו מבררים בירורים ובונים
ומתקנים את זו"ן בבחי' אח' דאח' ואז מסלקין המוחין, ונוסרים את הנוק
הדבוקה באחוריו ז"א, ומעלים הבירורים של הפנים ומביאים מוחין חדשים דפנים,
ובונים את זו"ן בבחי' פנים בפנים, ועושים היחוד.
והנה עתה ביום ר"ה נעשה אותו הסדר עד תיבת באהבה, שנבנה ונתקן את זו"ן
דכללות השנה אח' דאח' עד באהבה, אמנם הנסירה לא תיעשה בפעם אחת,
בכל העשר ספירות מז"א לנוק כבכל יום, אלא תימשך משך עשרה ימים כמפורט
להלן, היות שכך גרם חטא אדה"ר.
ולכן, לאחר זכרנו לחיים, אין אנחנו מכוונים בכריעות וקיפות להמשיך מוחין
דפנים, אלא מתפללים בלא כוונות, ונמשיך את כוונות הנסירה בשופר
ננודע, וכשאין שופר, תמשך הנסירה בסוף זכרנו כמפורט להלן, וכן יהיה בכל
העשרה ימים עד ערב יוה"כ.
הוא על סדר זה:
י' בתחילה בק"ש, ביררנו הבירורים השייכים לאח' דאח' דזו"ן לאחר שהעלנו כל
הבירורים השייכים ליום א' דפנימיות או ליום ב' דחיצוניות כמו שיבואר לקמן.
נתיבת באהבה, מבררים בירורים דאח' דפנים השייכים לשופר ומניחים אותם

באצילות, ומסלקים את המוחין דאח' דאח' מז"א. וכאן ביום ראש השנה נעשה
החילוף השני, מה שאין כן בימות החול כי עתה בר"ה אנחנו מתעסקים בזו"ן
הגדולים, וחוזרים להיות בנה"י דאבא מ"ה וב"ן דמ"ה, ובנה"י דאימא מ"ה וב"ן דב"ן
כמו קודם החילוף. ועתה, החכמות וחסדים שהם מ"ה וב"ן דמ"ה, עומדים ע"ג רישא
דז"א, והבינות וגבורות שהם מ"ה וב"ן דב"ן, נכנסים לנוק כסדר שיפורט לקמן.
ובקיצור, כחב"ד ח"ג וש"ע דת"ת ללאה, וב"ש תחתונים דת"ת ונהי"ם לרחל. ובכל
יום מימות השנה, הנסירה נעשית בתיבת באהבה בפעם אחת, ובר"ה נעשית
הנסירה, ביי"א תיבות של זכרנו כמו שיפורט לקמן.
ולמודעי אני צריך, כי מלאכת הנסירה שבעשרה ימים אלו, היא בפרטי פרטות,
כי עשרה ימים אלו הם כנגד העשר ספירות דזו"ן שצריכות נסירה-ביום
א' דר"ה אנחנו נוסרים את הכתר דזו"ן, וביום ב' את החכמה דזו"ן, וביום ג' את
הבינה דזו"ן וכו', עד שבערב יוה"כ אנחנו נוסרים ג' בחינות-הוד יסוד ומלכות.
וביוה"כ פ' חוזרים לנסור את כל הי"ם בפעם אחת, אלא שהוא בפנימיות. שמר"ה עד
ערב כיפור היתה הנסירה בחו"פ דחיצוניות, ועתה ביוה"כ פ' חוזרים לנסור כל העשר
ספירות בפנימיות, וכל זה נעשה באחת עשרה תיבות שיש "זכרנו לחיים" כנגד
אחת עשרה הספירות הפרטיות של הספירה הננסרת באותו יום. והמשל בזה,
זכרנו דיום א' אחת עשרה הספירות של הכתר, וזכרנו דיום ב' אחת עשרה
ספירות של החכמה, וכעו"ה בשאר הימים.
והנה ידוע כי בראש השנה אנחנו מתקנים בשתי בחינות, בבחינת "הפנימיות"
ובבחינת "החיצוניות". ביום הראשון מתעסקים בבחי' הפנימיות, וביום השני
בבחי' החיצוניות וגם משלימים את בחי' הפנימיות של יום ראשון. והפנימיות נחלקת
לארבע בחינות-אח' ופנים דאח' דפנימיות, ואח' ופנים דפנים דפנימיות. ואילו
החיצוניות נחלקת רק לשתי בחינות-אח' ופנים דחיצוניות. אשר יחד הן שש בחינות.
ובכל אלו השש בחינות צריך שתיעשה מלאכת הנסירה, אלא שביום הראשון דר"ה
שבו ננסרת ספירת הכתר, ננסרות ב' בחינות בלבד, שהן אח' דאח' ואח' דפנים
דפנימיות, אבל פנים דאח' ופנים דפנים דפנימיות, ואח' ופנים דחיצוניות, אלו הד'
בחינות דכתר ינסרו רק ביום ב' דר"ה, ואז תושלם הנסירה של שש בחינות הכתר.
אמנם מלבד בחינות אלו של הכתר, ננסור ביום השני דר"ה, גם את כל הו' בחינות
של החכמה שהן אח' ופנים דאח' ואח' ופנים דפנים דפנימיות, ואח' ופנים

בעמידה-ממשיכים ג"ר דא"מ א"ה
דאח' דפנימיות.

באהבה-מקבלים ר' מיתות בית דין, וג' ומבררים ברורי רפ"ח דאח' דפנים
דפנימיות, ומעלים אותם למ"ן- לזו"ן דאצילות כל תפילה בנוגע לת,
(והמשך הנסירה וכו' בשופר). ואח"כ מסתלקים המוחין דאח' דאח' דפנימיות שנכנסו
עד באהבה מו"א, והמוחין דחכמות וחסדים דקודם החילוף השני, שהם מ"ה דמ"ה
ובין דמ"ה, מסתלקים מתוך נרתקן ועומדים הם ונרתקן ע"ג רישא דז"א, והבינות
והגבורות נכנסים בתוך לאה ורחל, בסדר זה: כחב"ד ח"ג וש"ע דת"ת, לחח"ן בג"ה
וכדתיים דלאה, ושני שלישים תחתונים דת"ת ונהי"ם, לחח"ן בג"ה כדתיים דרחל.

בזכרנו- [ד] יכוין להשאיר כחב"ד ח"ג ושליש עליון דת"ת בלאה, וע"י זה ננסרת לאה
דבחי' אח' דאח' דפנימיות. ויכוין להשאיר הארתן ללאה, ועצמותן, ימשיך
לכתר דרחל [ה]. וכן מפרק לספירה-משני שלישים תחתונים דת"ת דגבורות דנופא
דז"א, לכתר דרחל, וע"י זה ננסר הכתר דכתר דרחל דאח' דאח' דפנימיות.

לחיים-יכוין להשאיר בכתר דכתר דרחל קוצי היודין דהוי"ה עם גתח ראשון
דרבוע הוי"ה, ולהמשיך השאר לחכמה דכתר דנוק', וע"י ננסרת החכמה
דכתר דנוק'.

וכן על זה הסדר, עד שבתוכת חיים האחרונה, ננסרת המלכות דכתר דנוק'. נמצא
שבאחת עשרה תיבות שבזכרנו, המשכנו עצמות שבע גבורות דכחב"ד ח"ג

[ג] ע"י באל"ף חלק ה' דף י"ז בתיבת "באהבה"
כתב שם שני עליית הביורורים גורמים
הסתלקות מוחין הראשונים להכנס בנוק'.
וכיכ ביזמרת הארץ" דף י"ב סוף ע"א וז"ל:
ולעזר ענין אלו הביורורים גורם הסתלקות ב'
צלמים דאח' דאח' מתוך הוי"ה ועל ידי
הביורור הזה הוא שמסתלקים המוחין מו"א
ונכנסים בנוק' עיין עליו.

[ד] ולמודעי אני צריך כי ההוי"ה ב"ה נחלקת
לייא בחינות באחת עשרה תיבות של
"זכרנו" והוא על סדר זה. קוין ה' בכתר

הקדמה

ושליש עליון דת"ת מלאה, לכחב"ד חג"ת נהי"ם דכתר דרחל דאח' דאח' דפנימיות,
וזה מספירה לספירה. ומפרק לספירה-המשכנו משני שלישים תחתונים דת"ת
דגבורות דנופא דז"א לכתר דרחל, וע"י זה היתה הנסירה בכל העשר ספירות דכתר
דרחל.

בתפילה ערבית ומנחה שאין שופר, יכוין את כוונות השופר בתיבת חיים
האחרונה על דרך זה: יכוין להוציא צלם דאמא דאח' דאח' דפנימיות
מתוך רחל, ולהעלותו על גבי רישא דז"א-במקום שעומד צלם דאבא דאח' דאח'
דפנימיות. וכן יכוין להוציא שש גבורות ושליש, שהם כחב"ד ח"ג ושליש עליון
דת"ת, מתוך כתר דרחל, ולהעלותם ע"ג רישא דז"א הנז'. וכן להעלות הרפ"ח דאח'
דפנים דפנימיות ע"ג רישא דז"א. ואח"כ יכוין להעלות שני צלמי המוחין דאז"א דאח'
דאח' דפנימיות עם השבע גבורות, עם הרפ"ח דאח' דפנים דפנימיות עם הנרגז"י
שלו, עם נשמת יסוד דא"א לאז"א וכו' עד ע"ב וס"ג דא"ק ולוונגס. ומשם נמשכים
ארבעה צלמים, שנים דאח' דאח' דפנימיות שעלו למ"ן, ושני צלמים דאז"א דאח'
דפנים דפנימיות שהם סוד שני מנצפ"ך. ובתחילה יורדים ע"ג רישא דז"א, ואח"כ
להמשיך כל הארבעה צלמים בתוך העשר ספירות דז"א. ויכוין לתקן החב"ד דנוק'
על ידי שיאיר לה מנה"י דז"א, וממילא נתקן כל נופא וכמו שמכוונים ב"ה' אלהיכם
אמת" [ו]. ויכוין להחזיר ע"י ז"א, הגבורות דכחב"ד ח"ג ושליש עליון דת"ת דאח'
דאח' דפנימיות, לכתר דרחל, ולהמשיך מחדש ע"י ז"א ז' גבורות ממותקות דכחב"ד
ח"ג וש"ע דת"ת דאח' דפנים דפנימיות לכתר דרחל. וכן מנופא דז"א משני שלישי
ת"ת דז"א לכתר דרחל, ולנסור הכתר דרחל דאח' דפנים דפנימיות.

בתיבת זכרנו, אות י' בחכמה בתיבת
לחיים, אות ה' בבינה בתיבת מלך, אות ו'
הארתו בדעת בתיבת חפ"ן, ואח"כ אות ו'
נחלקת לששה חלקים חג"ת נה"י בשש
תיבות-בחיים, כתבנו, בספר, חיים,
למענך, אלהים, אות ה' אחרונה מלכות
בתיבת חיים.

[ה] וע"י בשמן ששון דף ק"כ ע"ג אות ט'
שכתב בשם ספר נהר שלום בשאלות
לחכמי המערב שעצמותם נשארים ללאה
והארתם לרחל.

מראש העמוד וז"ל: זאת שנית בנין חב"ד
דנוק' אחר התר"ת לא נמצא בכוונות אחר
זכרנו, ואם נאמר לכווננו מי זה יערב אל לבו
ע"כ משמע מדבריהם שלא היו מכוונים בזה.

[ו] הנה כך אנחנו מכוונים וכמו שסידרנו
בסידור והוא דעת השד"ה זצוק"ל וכן הוא
בכוונות השופר, אמנם עיין בסידור היר"א
הדיא ח"ד עמוד 86 בהקדמות שורה ג'

כד ואח"כ יכוין להמשיכם לחח"ן בג"ה דת"י דז"א, ומנהיג דז"א מאירים לחב"ד דנוק. ואח"כ מחזירים השבע גבורות דאח' דאח' דפנימיות לכתר דרחל. ועוד יכוין להמשיך מחדש ע"י ז"א, שבע גבורות ממותקות דפנים דאח' דפנימיות לכתר דרחל, וכן לנסור הכתר שבה גם מפרק לספירה - משני שלישים תחתונים דת"ת דז"א.

בוכרנו - יכוין להשאיר בכתר דאח' ופנים דאח' דפנימיות, ואח' דחיצוניות, את ההויה בניקוד קמץ, ולהמשיך חב"ד ח"ג ושליש עליון דת"ת, לנ"ל כל חכמה דאח' ופנים דאח' דפנימיות, ואח' דחיצוניות, וכן לנסור מגופא דז"א - מפרק עליון דנצח דאח' ופנים דאח' דפנימיות, ואח' דחיצוניות, לחכמה דנוק, ולנסור הכתר דחכמה דבחינות הנ"ל, וכן על סדר זה בשאר התיבות.

במנחה וערבית שאין שופר יכוין עד"ו: בתיבת לחיים האחרונה, יכוין לסלק הצלם דאמא דאח' דחיצוניות מתוך הנוק, ולהעלותו ע"ג רישא

דז"א, ולחברו עם צלם דאבא. ולהוציא גם השבע גבורות דאח' דחיצוניות - את הכתר מכתר דנוק, והשאיר מחכמה דנוק, ולהעלותם ע"ג רישא דז"א עם הרפ"ח דפנים דחיצוניות. וכן יכוין לסלק שני הצלמים דאח' דפנים דפנימיות דאז"א מתוך ז"א, להעלותם ע"ג רישא דז"א, ולסלק השבע גבורות דאח' דפנים מתוך כתר דנוק, ולהעלותם ע"ג רישא דז"א עם הרפ"ח דפנים דפנים דפנימיות. ויכוין להעלות כל הארבעה צלמים דאח' דחיצוניות, ואח' דפנים דפנימיות דאז"א, עם השבע גבורות דאח' דחיצוניות, ודאח' דפנים דפנימיות, עם הרפ"ח דפנים דחיצוניות, ודפנים דפנים דפנימיות, עם נשמתו ונשמת יסוד דא"א וכו' עד ע"ב וס"ג דא"ק ולייחדם, ויורדים דרך המדרגות וכו' שמונה - צלמים אח' ופנים דחיצוניות, ואח' ופנים דפנים דפנימיות, ועומדים ע"ג רישא דז"א בסוד כסא. ואח"כ יכוין להמשיכם לחח"ן בג"ה השבע גבורות דאח' דחיצוניות שעלו למ"ן - לכתר דנוק, ויכוין להשאיר הכתר בכתר, ולהמשיך השאר לחכמה דנוק דאח' דחיצוניות, ויכוין להמשיך ע"י ז"א ולנסור הכתר דפנים דחיצוניות. וכן מפרק לספירה - מב"ש תחתונים דת"ת לכתר דחיצוניות, והשאיר לחכמה דנוק. וכן מפרק עליון דנצח דאח' ופנים דאח' דפנים דפנימיות, ויכוין להשאיר הכתר בכתר דפנים דפנים דפנימיות.

הקדמה

כה החכמה דנוק דפנים דחיצוניות. ועוד יחזור השבע גבורות דאח' דפנים דפנימיות לכתר דנוק. ויכוין להשאיר הכתר בכתר, והשאר לחכמה דאח' דפנים דפנימיות דנוק. וכן להמשיך מפרק עליון דנצח דז"א, ולנסור חכמה דאח' דפנים דפנימיות דנוק. ויכוין להמשיך ע"י ז"א השבע גבורות דפנים דפנים דפנימיות. וכן ימשיך מב"ש תחתונים דת"ת דז"א לכתר דנוק, ויכוין לנסור הכתר דפנים דפנים דפנימיות. ויכוין להשאיר הכתר בכתר, והשאר לחכמה דפנים דפנים דפנימיות. וכן ימשיך מגבורות דגופא דז"א, מפרק עליון דנצח לחכמה דנוק, ולנסור החכמה דפנים דפנים דפנימיות.

סדר העליות דראש השנה

ראיתי בסידורו של המקובל האלהי כמוהר"ר סלמאן אליהו זצ"ל בענין סדר העליות פירוש נפלא וראיתי לנכון להעתיקו כאן, ונקדים ונאמר בזה דידוע שבתפילת שחרית מתעסקים בכלים פנימיים ובמנחה באמצעיים, ובערבית בחיצוניים.

ועוד ידוע שכל מקום שכותב רבינו הרש"ש זיע"א - נוק, ר"ל כלים אמצעיים או חיצוניים, וכל מקום שכותב - ז"א, ר"ל כלים פנימיים [ו].

עוד ידוע שכל מקום שכותב רבינו - ו"ק, ר"ל נר"ן, והיות שבר"ה עוסקים בא"ק ואבי"ע דגבורה, וגבורה היא חלק מהו"ק, א"כ גבורה לגבי הכח"ב נקרא נר"ן, וכשכותב - עימרא דגבורה דדעת או בינה, ר"ל חיה ויחידה, היות והוא חלק מהכח"ב נקרא חיה יחידה [ז], ועפ"י יובן סדר העליות לר"ה והנהגות של הרס"א עליהם. וז"ל:

הפרטים ע"כ. הרי שמדברי הרב משמע שהחיצוניות הוא ב"ן והיא בחינת נפש, וא"כ הוא בחינת נוקבא והפנימיות הוא שם מ"ה בחינת רוח.

[ח] והנה נודע מה שכתבנו כבר בתחילת ההקדמה כי בר"ה מתקנים א"ק ואבי"ע

[ו] עיין ע"ח (שער מ' פנימיות וחיצוניות סוף פ"ד) וז"ל: והנה נראה שהחיצוניות שם ב"ן והפנימיות שם מ"ה וכבר ידעת וכו'... נמצא כי כללות כל החיצוניות שהוא ב"ן נקרא נפש עם שיש לו ג"כ כל פרטי נר"ן, וכל הפנימיות נקרא מ"ה עם שיש לו כל

א. ערבית ליל א', (לשון הסידור: יסודי) לעטרא לגבורה דדעת שלה, (ופירש הרס"א): דהיינו לתקן כלים חיצוניים דנר"ן דו"ן דאצילות, שהם נר"ן רכלים חיצוניים דישמו"ת.

ב. ערבית ליל ב', (לשון הסידור: לעטרא לגבורה דדעת שלה, (ופירש הרס"א): דהיינו לתקן כתר וחכמה דכלים חיצוניים דבינה וזה מלבד החיצוניות דיום ב'.

ג. שחרית בלחש, (לשון הסידור: עולם שניהם לגבורה דז"א, (ופירש הרס"א): דהיינו נר"ן רכלים פנימיים.

ד. בחזרה, (לשון הסידור: לעטרא לגבורה דדעת דז"א, (ופירש הרס"א): דהיינו כתר וחכמה דבינה דכלים פנימיים.

הגוף, לכן היא נר"ן, ולחש הוא בינה נר"ן וחזרה הוא חיה יחידה וקורא לה עמא דגבורה, כי עמרא דגבורה הוא חלק מהחב"ד, ולכן עמרא בערכין היא נר"ן חיה יחידה, והגבורה בערכין היא ו"ק בינה נר"ן הנר"ן הם פנימיים ולכן הוא בינה והנר"ן חיה יחידה כי הם מקיפים.

וצריך להבין הרי ביום חול, הלחש בנינו ובחזרה אנחנו בחכמה בלבד, ולא בחכמה וכתר, אמנם הענין הוא, כי ברה נתקן נר"ן דישמו"ת, ע"ד שביום ר"ה מתקנים במוסף כתר דנה"י דישמו"ת, עתה ברה נתקן בשחרית בלחש בינה דבינה ובחזרה חכמה וכתר דבינה, כי במוסף נתקן נר"ן דחכמה.

וצריך לידע כי גם בחול שאנחנו אומרים הלחש בבינה הכוונה-לבינה ולכל אשר תחתיה, שכל הו"ק כלול עמה כי בכללותם הם נר"ן, והחזרה חכמה. וזה פשוט. וכ"כ התו"ת דף ק"ט סע"א וז"ל: בלחש דשחרית נתקנים נה"י וחג"ת, ובינות דנה"י וחג"ת וכח"כ, דחוב"ב דבינה דז"א, ובחזרה החכמות שלהם ובר"ח גם הכתר וכו', עיי"ש.

דגבורה והרב האר"י כתב בשערי צדק דרושי ר"ה דרוש ה', שבתפילת ערבית עולים עד גבורה שלה עצמה, ובשחרית בגבורה של הזכר, ובחזרה בעמרא דגבורה של הזכר, ובמוסף בלחש בגבורה דאמא, ובחזרה עולים שניהם בגבורה דאמא, ואינם עולים בדעת שלה כמו בשחרית והטעם כי דעתן של נשים קלה ואין בהם כח"י דעת, ע"כ: ועתה לאור הדברים הללו כאשר אנחנו אומרים שמתעסקים בגבורה פ"י שמתעסקים במח הבינה כי תמיד בלחש אנחנו במח הבינה, ובחזרה בחיה יחידה, ולכן בשחרית שכותב הרב בגבורה של הזכר הוא בפרצוף הבינה ובחזרה עמרא דגבורה פ"י בחיה יחידה של הבינה דז"א שמבאין לו מוחין שלמים מישמו"ת, ובמוסף לחש וחזרה כנ"ל בלחש נר"ן דחכמה ובחזרה חיה יחידה דחכמה. ומורנו הרב לא כתב לנו הקדמה אחרת בענין, כלומר היה צריך לכתוב בלחש בינה, ובחזרה חכמה וכתר, ולא כתב כן, אלא כתב שמתקנים או בגבורה או בעמרא דגבורה, ולכן חייבים אנחנו לידע שגבורה היא בינה, כי החלוקה היא פנימי ומקף-נר"ן וי"ק, והגבורה היא חלק משש קצוות של

ה. במוסף בלחש, (לשון הסידור: לגבורה דאמא, (ופירש הרס"א): דהיינו נר"ן דחכמה, שהוא נר"ן דאז"א עילאין.

ו. בחזרה, (לשון הסידור: לבינה דאמא, (ופירש הרס"א): דהיינו כתר וחכמה דחכמה, שהוא כתר וחכמה דאז"א עילאין.

ז. במנחה בלחש, (לשון הסידור: לגבורה דנוק', (ופירש הרס"א): דהיינו כלים אמצעיים דנר"ן דבינה.

ח. בחזרה, (לשון הסידור: לבינה דנוק', (ופירש הרס"א): היינו לכלים אמצעיים דכתר וחכמה דבינה. ע"כ.

עוד צריך המכוין לדעת כי כל עולם ועולם מארבעת עולמות אבי"ע, יש בו חמשה פרצופים שהם א"א, או"א, וו"ן, וכל אחד מהם כולל ז' היכלות, והז' היכלות אלו הם עשר ספירות, כי ההיכל השביעי ק"ק כולל ג"ר.

ובכל תפילה אם בשחרית אם בערבית עולים הבירורים דרך ההיכלות, וע"י כפת"ע (דף ל"ו ע"ד ול"ז ע"א) שהבירורים של יוצר דערבית עולים דרך ז' היכלין דנוק' דבריאה.

ובשחרית עולים הבירורים דרך ז' היכלות דז"א דבריאה וכו' ור"ה ויוה"כ כפי אותם המוחין הנמשכים באותה תפילה. וא"כ בר"ה, בשחרית מנחה וערבית שאנחנו ממשיכים המוחין מישמו"ת, ההיכלות הם מישמו"ת, ועולים מהיכל להיכל עד הגיעם להיכל אהבה דק"ק דישמו"ת דבריאה, ושם חונים עד שיעלו למ"ן להתתקן. ולכן לשם נעלה את הנשמה שלנו כדי שתתחבר עמהם ויעלו יחד למ"ן להתתקן. ובמוסף, מכיון שאנחנו ממשיכים המוחין מאז"א עילאין, גם ההיכלות הם דאז"א עילאין. וע"כ בשחרית מעלין ההיכלות הן לצורך שחרית והן לצורך מוסף והן לצורך מנחה, ולכן מתעסקין בהיכלות דישמו"ת ודאז"א שניהם גם יחד. ויכוין להעלות המוחין דבינה בהיכלות ישמו"ת, והמוחין דחכמה בהיכלות או"א.

בְּקִי כְנִ"ל לְאַרְבֵּי יָמִים: שְׁמוֹ אֲרִיִּךְ שֶׁבֹר אֲרִיִּךְ רַבּוֹא נִהְרִין, וְעוֹתָן קִ"ו רַבּוֹא נִהְרִין לִ"א.

(*) אח"כ ילך לביתו, ויתעטף בטלית מנוינת כהלכתה, ויקרא השולחן עם הלחם המסודר עליו, ויקיפא כמה פעמים עד שיחזור לומר מזמור לדוד הבו וכו' עד לאורך ימים, ויכוין בו על דרך מה שקוין בשדה, וזוא שיכוין להמשיך אור המקיף לכל הבחינות הגז"ל, דוגמת אור הפנימי ממס.

אֲדָנָי

יאהדונה

או"ת

כתר	יאההויהה
חב"ד	יאהלוההים
ז"ת	יאהדונהי

שיין דלת יוד

שד

והפשוט דקדקי במספר קס"א קנ"א עם ב' כוללים.

גם יכוין בנ"ר דמלכות כי הוא גמטרי'

* כן כתוב בשער הכוונות בדף ס"ו ע"ד ועפ"כ. ועיין בס' דברי שלום במנהגי ק"ק בית אל יכ"ז במנהג ל"ג ח"ל: בקבלת ש"ק אומרים ב' פעמים מזמור לדוד. ובפעם הב' אומרים אותו בעודם מקיפים את ההיכל ב' הקפות, ואחר המזמור אומרים ב' פעמים בואי כלה בקו"ר, ופעם ג' בלחץ, ואומרים בקו"ר שבת מלכתא, מזמור שיר ליום השבת וכו', ובסוללים לנתיים מקיפים את קולחנס ב' פעמים, וסדר הזה כלו עושים גם בימים שאין לכיין בהם, כמו ימי העומר ואחר יו"ט, וכן שומרים ק

יְהוָה יִשְׁמַע וְיֵרָחֶם
כִּי הִנֵּה אֲבִיךָ יְהוָה

אִיבִּיק יֵאבְדוּ יִתְפָּרְדּוּ כָּל-פְּעָלֵי אֵזֶן

קָרָנִי בִלְתִּי בְּשֵׁמֶן רַעֲנָן: וְתַבֵּט עֵינַי בְּלִשְׁתֹּרִי

מַרְלִים תִּשְׁמַעְנָה אֲזֵנֶי: צְדִיק כְּתֹמֵר יִכְרֹז בְּקִמִּים

העולמות **כָּאֵרֶז בְּלִבְנוֹן יִשָּׁה: שְׂתוּלִים בְּבֵית יְהוֹשֻׁעַ**

בְּחֻצוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ: עוֹד יִגְבֹּז בְּשִׁיבָה הַשְּׁנִייתָה

יְהוֹיָכִן לְחֶגְדָּי כִּי־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה יֶאֱהָדוּנָהּ יְצוּרִי וְלֹא־יִיָּלֵךְ

יהוה אלהי יאדהונוי ז"ל מלך האמת

ביום שבת ומלביש אותם לבנות לבנותיהם

אֶרֶץ-תְּמָנָה יָבֵל בְּל-תְּמָנָה: וְכֵן כְּמִנְיָן הָיָה לָהֶם: יִהְיֶה יְהוָה יִשְׁמְרֵם וְיִתֵּן לָכֶם אֶת-הַתְּמָנָה

נִשְׁאָר נִהְיֶה | הַסּ הַשְּׁמוֹת הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה בְּיָמֵינוּ

שמימא ביום שבת, אל יחולו עליהם יאהדונגבו חטא מלך מוסר

נִשְׁאָר בְּהִקְרֹת קוֹלָם יִשְׁאָר בְּרָחֵם וְרַחֲמֵי

מקלות

לְקַח רֶמֶת מִקֻּלֶּת מֵיָד מִיָּד הַמֶּלֶךְ

אֲדִירִים מְשֻׁפָּרִים

אֶדִיר בְּמָרוֹם יְהוָה

ה'תש"ח יאחדונתה: ז"ס א"ת

בעזמק הבשט

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

ביאורים והערות
בלשונות המקרא

בראשית
ועניני המצוה

בעומק הפשט

ביאורים והערות
בלשונות המקרא

בראשית
וענייני חנוכה

חנני ה' בזה

נחום בן לאאמו"ר הגאון הצדיק הר"ר אפרים לסמן שליט"א

ביתר עילית אלול ה'תשפ"ג

הסכמת אאמו"ר שלי"ט"א

302

כד' / צדדים הצמודים והנכסאים של קניון היק
הנכס - ר' נחום של'טא

אזכר וזכאי / ואמר על זה יקח אחרים ואמר יחד ואמר
אחרים לזכר וזכר וזכר וזכר וזכר וזכר וזכר וזכר וזכר וזכר
וזהו חזקתם וזכרם וזכרם וזכרם וזכרם וזכרם וזכרם וזכרם וזכרם וזכרם

כקדכת 171

2/2/2019

בס"ד

בענין דברים העמוקים והנפלאים של בנינו היקר והנאון
ר' נחום שליט"א

ידאי וודאי נאמר על זה תן לחכם ויחכם עוד ועוד, ונברכו
שיזכה עוד ועוד לכתוב ולחבר כהנה וכהנה חיבורים וספרים
לתועלת הרבים שמעיינים וגם ילמדו בהם.

כברכת אב"ו

אפרים לסמן

פרי חדש 28

עיה"ק ירושלם תובב"א

אם א' מסת' וקולו יחזיק ב' . יוסף ציחק לומר
לכבוד היום

אברהם היה הגאון והנאמן
עבד מלכותו של המלך
אין רצון אלהים אשר עשיתי
הוא אלהים רב
אברהם היה הגאון והנאמן
עבד מלכותו של המלך
אין רצון אלהים אשר עשיתי
הוא אלהים רב

[illegible]

המחבר מודה לרבותן על שיתנו לו את המכתב הזה

ירושלם עיה"ק תובב"א

יום א' לסדר וק"י ה' יחליפו כה

לכבוד הרב הגאון וכו' מוהר"ר נחום לסמן שליט"א

עברתי מקופאי על חיבורו על הפרשיות של ספר שמות, וראיתי דברים מחודשים שנאמרו בעומק ובעיון רב, המחייב את המעיין לירד לתוך העניינים, אשר לידי אין הזמן גרמא לזה עכשיו, והוא חיבור מלא דעת בהיקף ובעומק, ובדאי הוא לתועלת רב לכל המעיין בו

יצחק הלוי סאלאווייצ'יק

ערב צום החמישי שיהפך לנו לששון ולשמחה, אבי"ר. תשפ"ג

ראיתי מקופיא את הספר על ספר בראשית, ואברך את ידי עז הרה"ג ר' נחום שייכטו עליון להוסיף בהנה ובהנה, להגדיל תורה ולהאדירה.

יצחק הלוי סאלאווייצ'יק

אודה ה' בכל לבב, כי הגדיל חסדו עימי וזכני לדביא לכבודו"ד, עוד חזר בעקבותי על ספר בראשית. והנה בפרשת בראשית, יראתי ואירא מחות דע, ויטן ה' ה' ברכי רש"י בעניין 'השבת', ואמרתי שהרי ליכא מדי דלא רמיא באורייתא, והנה בן (תיקני חזר תיקן כ"ד) את תיבת בראשית באותיות, 'ירא שבת', ומצאתי כזה רמז לתיבת השבת מחמת היראה.

☆

בסייעתא דשמיא שנים ארוכות זוכה אני להסתופף בצילו של רבינו הגדול מן החסידים הגאון הר"ר יצחק סאלאוויצ'יק שליט"א, ועימו נושאי הארון בניו הגאונים שליט"א, משפיע מעומק גאונותו, ומאצילות חכמתו, כה יתן ה' וכה יוסף, עוד יעבון בשבת ורעננים יהיו, עם כל היגיעה העצומה. ויוסיף להעמיד תלמידים הרבה. יתן ה' ביטול החבורה, ידידי ורעי הלומדים בדיבוק חברים, ישלם ה' שכרם.

יעמדו על הברכה ידידי הרה"ג עמרם פריזנר והרה"ג דוד אהנבאך שליט"א, המתקנו סוד בבית אלוקים. וכמה ענינים התלבנו עימם. יברכו בכל מיל דמשע.

☆

טוב עין הוא יבורך. יש לי הכרת הטוב מרובה, להרה"ג הר"ר חיים הנמן מו"ס חוט שני [של מרן ר' ניסים קרליץ זצוק"ל], אשר לא חשך חסדו מאות, והנה בהערותיו המחכימות, ולולא עידודו וביקרתו לא היה ביכולתי להוציא לאור חזרתי את עיני בכמה ענינים, והעביר את שבט בקרתו על החיבור. ישלם לו ה' בעתו שנותיו בנעימים וירוה נחת מכל יוצאי חלציו, ויזכה לישב על התורה והעבודה ובשמחה, וימלא ה' כל משאלות ליבו לטובה.

☆

ברכות מן שמיא לחמי היקר הר"ר יוסף אינהורן שליט"א, שאצלו ראיתי הקדמה לא לדג אפי' על רש"י אחד בפרשת השבוע, גם בשבתות עמוסות. יצו ה' אותו אחד יחד עם נוות ביתו תחי', שליוונו באהבה רבה זה שנים ועד הלום, ביתם תמיד הוא לך חם, מקום של תורה, הסתפקות במועט, יראת שמים, שמחה, רוגע, והרחבת הדעת בנחת מכל יוצאי חלציהם בבריאת ואריכות ימים..

תבורך מגשים באוהל נוות ביתי היקרה, אשר נושאת בלא לאות, במסעותי ובחזותיה את עול הבית, ברוחניות וגשמיות. ואחרונים חביבים חתני הרה"ג עזריאל ה' שליט"א, והרה"ג משה יהודה זילברמן שליט"א שהוסיפו נופך משלהם לחיבור זה.

מפתח הענינים

פרשת בראשית

- פירש רש"י על הפסוק "ויברך אותו" בירכו במן, שירד ביום השישי לחם משנה, וצ"ב איזה ברכה יש כאן, והלא סוף דבר היה מן בשבת 'עומר' לגולגולת, כמו שיש כל יום? ..... א
- ביאור על פי דברי רש"י בפרשת בשלח. .... ב
- ביאור על פי דברי הוזהר, ... ב
- ביאור בדברי הפייט: לקראת שבת לכו ונלכה, כי היא 'מקור הברכה', מראש מקדם נסוכה, 'סוף מעשה במחשבה תחילה'. .... ד

פרשת נח

- איש צדיק תמים היה בדורותיו, ביאור כמה שיש דורשין לשבח, ויש דורשין לגנאי. .... ו
- יש להבין את כפילות עניין 'רעת האדם' שבסוף פרשת בראשית, ובתחילת פרשת נח. וכנגדם יש כפילות גזירות: האחת, 'אמחה את האדם', והשניה, 'קץ כל בשר'. וליתן טעם שהצלת נח דווקא בתוך 'תיבה'. .... ז
- כתב רש"י: הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא כלה מה לי צורך באלו, וצ"ב א"כ מדוע הדגים שבים לא מתו? ..... ח
- ביאור בכפילות הצלת בעה"ח, שבתחילה נצטוו בהצלת 'שנים מכל', ונקראו 'זכר ונקבה', ואח"כ נצטוו בהצלת 'שבעה שבעה' מהטהורים, ו'שנים' מהאינם טהורים, ונקראו 'איש ואשתו'. .... ט
- מה נשתנו ה'שנים' שבאו מאליהם אל נח, מה'שבעה' שטרח נח בהבאתם? ..... יא
- האם מהחגבים הטהורים גם באו 'שבעה שבעה'? ..... יב
- מה החילוק שבין 'יבשה' ל'חרבה'? ..... יד
- האם גזירת 'השחתת הארץ' מחדשת היא ב'ארץ', או שהיא ביטולה של ה'ארץ'. .... טו
- לבאר כפילות הלשון בכריתת הברית שלא יביא ה' מבול. .... טז
- במש"כ אהלה חסר, יש ליתן טעם כזה שהכתיב הוא 'אהלה', וקרין 'אהלו'. .... טז

בהפטר

- מדוע על ההרים אמר 'ימוש', ועל הגבעות אמר 'תמוטנה', ומה הנמשל? ..... יז

פרשת לך לך

- מה שמיאן אברם לקחת ממה שכבש במלחמה, ומה שמיאן לקבל מאוצרותיו של מלך סדום, הם מטעמים נפרדים. .... יט

פרשת וירא

- היכן רמזו בפסוק החילוק בין צחוקו של אברהם, לצחוקה של שרה שרק היא נתבעה עליו מדוע צחקה? ..... כא

מפתח הענינים

- מדוע אצל יעקב הקדים את 'טל השמים' ל'משמני הארץ', ואצל עשו הפך הסדר? מד
- רש"י פירש 'והיה כאשר תריד', כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה לערער על הברכות, איך עשו הוא בעל דין על קיום ישראל את התורה, ומה זה שייך לברכותיו שנטל? מה
- מה הוקשה לרש"י על הפסוק 'אם יעקב ועשו', מו
- ביאור על דרך אפשר ב'אם יעקב ועשו', מו
- מדוע חזר הכתוב לומר "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו", מו

פרשת ויצא

- טעם בהקדמת 'ראובן' ל'שמעון', מח
- מה השייכות בין הטעם שנאמר בפסוק 'כי ראה ה' בעיני', לדרשת חז"ל 'ראו מה בין בני לבן חמי', ומה הביאור בדבריה אלו? מח

פרשת וישלח

- מדוע שלח יעקב מלאכים אל עשו לארץ שעיר, הלא עדיין לא עבר לדור שם, ולבאר את השמות 'ארץ שעיר', שדה אדום, 'הר שעיר' 'ארץ אדום'? נ
- ויקם כלילה הוא, ומדוע לא המתין לאור הבוקר? נא
- בקשת שכס היא אחת, ובקשת שכס היא אחרת. ומדוע הקדימו בני יעקב להשיב לשכס לפני חמור, והלא חמור הקדים דברו לפני שכס. וביאור בתשובת בני יעקב לשניהם. נב
- ביאור בדברי חמור ושכס בנו אל אנשי עירם, אשר פיהם דיבר שווא. נד
- מדוע כשדברו חמור ושכס עם בני יעקב תלו את החיתון בבני יעקב, וכשדיברו עם בני עירם תלו בהם עצמם? נה
- איך טענת 'הכוונה יעשה את אחותינו', היא תשובה לדברי יעקב 'להבאשני ביושב הארץ וגו'?' נו
- מדוע הלך עשו לשעיר, האם מפני הרכוש הרב, או שלא היה מספיק מרעה לשניהם? נז
- איזה אלופים נקראו על שם אביהם, ואיזה על שם אימם? נז

פרשת וישב

- מדוע השנאה על הבאת דיבתם רעה אל אביהם, נתחדשה רק אחר סיפור החלום? נח
- מה נשתנה חלום הראשון מחלום השני? ומה נתחדש בחלום השני, שהוא סיבה לקנאת האחים ביוסף? נח
- חילוק בין דברי ראובן לאחיו, לבין דברי יהודה אליהם. ס
- ביאור שתי תכליות במה שהפשיטו את כתונת הפסים מיוסף. סא

- מה היתה שליחות של המלאך שהפך את סדום, לבא אצל אברהם? סא
- ביאור בתואר 'חתניו', ו'לוקחי בנותיו'.
- מדוע המלאך שהפך את סדום, גם הוא הוציא את לוט, ומדוע המלאך הפעיל את לוט גם נקרא 'משחית'?
- בזכות מה ניצל לוט, האם בחמלת ה' 'עליו', או בזכותו של 'אברהם'?
- מה הועילו המלאכים במה שהוציאו את לוט ומשפחתו, מסדום למקום שעדיין הם בסכנה, כמו שאמר 'ההרה המלט פן תספה'?
- איך נתהפך העניין, שבתחילה אמר 'ההרה המלט פן תספה', ואח"כ אמר 'לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה'?
- מה שורש העניין שאם מביט בפורענות סדום, או מתעכב בכיכר, יספה עימהם.
- האם ההפיכה היתה 'בעלות השחר', או ב'ציאת השמש'?
- מה החילוק בין התואר 'שפחה' לבין 'אמה'?
- לבאר חילוק בין ברכת ה' לאברהם ב'לך לך' שאמר ונברכו בך כל 'משפחות האדמה'. לבין מה שבירכו בעקידה, והתברכו בזרעך כל 'גויי הארץ'.

בהפטרה

- היכן היה נקודת הנס שבה נתרבה השמן, בכלי השופך או בכלי המקבל?

פרשת חיי שרה

- האם הקניין של מערת המכפילה היה 'בכסף' מעפרון, או ב'חזקה' מאת בני חת?
- האם ציווי של אברהם לאליעזר היה לקחת אשה מ'ארצו וממולדתו', או מ'בני משפחתו'?
- אברהם אמר ה' אשר התהלכתי לפניו, ואליעזר אמר בשמו ה' 'אשר לקחתי מבית אבי', מדוע?
- מה הטעם שהזהיר אברהם את אליעזר 'רק את בני לא תשב שמה', ועפ"י 'יבואו דברי רש"י 'בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור', מדוע הוצרך למעטו, ומדוע נתמעט?
- מדוע הפך אליעזר את הסדר, שבמעשיו הקדים את נתינת הנזם, ובסיפורו הקדים את שאלתו 'בת מי את'?

פרשת תולדות

- האם יעקב ועשו כשהיו עוברים כבר נחשבים לשני גוים, ולשני לאומים, או רק אחר הלידה?
- מה הוא 'חלון' שממנו השקיף אבימלך?
- מה החילוק...

פרשת בראשית

ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו, פרש"י: ברכו במן, שכל ימי השבוע ירד להם עומר לגולגולת ובשישי לחם משנה. וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת (ב' ב')

• המן של ימי החול היה לצורך 'הגברא' לאכילה, אך המן של שבת היה לצורך 'יום השבת'.

וצריך ביאור, הלא היה מן עומר לגולגולת בכל יום, בין בחול בין בשבת, וכל השינוי במן של שבת שהוא לא ירד בשבת, אלא ביום השישי עבור השבת, ומדוע זה נקרא 'ברכו במן', וכי איזה ברכה יש בשבת יותר משאר ימות החול, וצ"ב.

והנה במן היה ציווי "איש אל יותר ממנו עד בוקר", ובכל יום בבוקר קיבלו לחם לצורך אותו היום, והיה בזה קושי ונסיון לבטוח בה' שיזמין להם לחם גם מחר, וכמו שאמר הכתוב "למען ענותך וגו' ויענך וירעיבך, ויאכילך את המן" (דברים ה' ג') ופירש"ב"ם: "למען ענותך" זהו עינוי שאין לך פת בסלך, וחיך תלויים למרום בכל יום, עכ"ל. והנה ביום השבת לא היה את העינוי הזה, שהרי היה להם המן מוכן מבעוד יום ליום השבת, ויש לומר שזה היה ברכת השבת שלא היה דאגה ועינוי על המאכל של שבת, כמו בשאר ימי השבוע, כיון שהיה כבר מוכן מבעוד יום. אמנם עדיין קצת קשה, מדוע לחוסר הדאגה העינוי הנ"ל יקרא 'ברכו במן', והיה לו לומר בירכו ב'מרגוע' ושלווה מן הדאגה על הלחם, ולמה זה נקרא ברכו 'במן', שמשמע שיום השבת מבורך ב'לחם' וצ"ע.

אמנם יש להוסיף ולומר, שחלוק גדר 'ירידת המן' של ימי החול, מ'ירידת המן' של שבת, שהרי נתינת המן לבני ישראל היה באופן של 'יענך, וירעיבך, ויאכילך', וכנ"ל שלא היו מותרים מיום לחבירו, ולכן 'ירידת המן' של כל יום ויום הוא מתייחס 'לגברא', כלומר לצורך 'להאכיל את הרעב', אבל המן של שבת בעצם זה שירד לפני השבת בכך הוא מתייחס אל 'יום השבת', וירד בדווקא מערב שבת באופן שבביאת השבת כבר יהיה המאכל של השבת מוכן לו מבעוד יום, ובזה גופא מתבאר ש'ירידת המן' של שבת אינה מתייחסת אל 'הגברא' באופן של 'להאכיל את הרעב', אלא הוא מתייחס אל 'יום השבת' שבכניסת השבת עוד לפני שבא צורך האכילה, כבר יש לחם מוכן למאכל לצורך 'יום השבת', וא"כ מוכן שרק יום השבת נתברך במן, משא"כ שאר הימים, שאמנם היה בהם מן, אבל אין המן מיוחד אל 'היום' כלומר שלא היה לחם 'ליום ראשון' ולחם 'ליום שני' וכו', אלא שבכל יום מימי השבוע ירד מן 'לאנשים' שיהא להם לחם,

פרשת מקץ
• איך סתר יוסף את דברי החלום שאמר 'וכלה הרעב את הארץ', והוא אמר שצ"ע
עצתו 'לא תכרת הארץ ברעב'.....
• מה העילה לעלילת 'מרגלים אתם', ואיך ייבחנו שדבריהם אמת ע"י 'בבא אחיכם
הקטן הנה'.....
• מדוע התנכר אליהם, ומדוע דיבר איתם קשות?

פרשת ויגש

• מה המקור של וישימיני 'לאב לפרעה', 'ולאדון לכל ביתו', 'ומושל בכל ארץ מצרים'.....
• נשות השבטים לא נימנו במניין השבעים נפש, משום ש'אשתו כגופו', ומדוע
דינה אעפ"י שנשאה שמעון נמנית במניין?
• מדוע אחרי שהבטיח פרעה ליוסף שיתן להם את ארץ גושן, וגם כבר היו בה, הוסיפו לבקש מפרעה 'ועתה יישבו נא עבדיך בארץ גושן'.
• מי שלח את העגלות לשאת את יעקב לארץ מצרים, פרעה או יוסף?
• האם יעקב נסע למצרים בעצמו, או שבניו נשאוהו לשם?

חנוכה

א. מה העניין של 'נס פך השמן', ומה העניין של 'נס הניצחון במלחמה'.....
ב. מה עיקר הטעם שקבעו את ימי החנוכה, לפירסום 'נס פך השמן', או להודות ולהלל על הניצחון במלחמה?
ג. מה השייכות בין שני הניסים הנ"ל?
ד. מה פירוש 'חנוכה'.....
ה. האם חידשו ימים שיקראו 'חנוכה', או לא?
ו. תיורן ליישב את קושיית הבית יוסף.....
ז. האם ברכת 'הזמן' שבחנוכה, היא על עצם היום, או רק בצירוף הנרות?

ויצא לומר וידבר אל חתניו ולקח בנותיהן, ויהי כמצחק בעיני חתניו.
• 'חתן' הוא יחס העצמי, ולוקח בתו' הוא קירבה דרך הבת.

הנה בדיבור של לוט אל חתניו קראם הכתוב בשני תוארים 'חתניו' ולוקחי בנותיו, ובתגובתם בזלזול לדבריו, קראם הכתוב 'חתניו' בלבד, וצ"ב (וערשי ועדיין צ"ב).
והביאור, שהתואר 'חתן' הוא היחס של קורבה העצמי שבין החתן לחמיו, ולוקח בתו' הוא סיפור הדברים איך נתקשרו להיות חתן וחמיו, וזאת ע"י שלקח החתן את בתו לאשה, וזה גם מבטא קורבה נוספת דרך הבת, וא"כ היה לכאורה מספק לומר וידבר אל 'חתניו' בלבד, כמו בסיפא דקרא ויהי כמצחק בעיני 'חתניו', ומה שקראם הכתוב גם 'לוקחי בנותיו' כדי לומר מה שלוט חמל עליהם ודיבר אליהם שיברחו מהעיר, הוא משתי פנים, ראשית חמל עליהם מצד שהם 'חתניו' שזה חמל שלו אליהם בעצמו, ועוד זאת דיבר אליהם מצד דאגתו לבנותיו ול'לוקחי בנותיו'. אבל כשסיפר הכתוב את זילזולם בדבריו, הרי אין זה בעבור קורבתם, ולכן קרא 'חתניו' שזהו היחס העצמי של אדם לאבי אשתו.

ויתמהמה 'ויחזיקו האנשים' בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו בחמל
ה' עליו, 'ויוצאהו וינחהו' מחוץ לעיר. 'ויאמר' המלך על נפשו.
'ויאמר' אליו הנה נשאתי פניך וגו' (י"ט ט"ז, י"ז, כ"א)

• המלאך ההופך את סדום גם השתתף בהצלת לוט כדי שיוכל להפוך את סדום, ומאידך המלאך שנשלח להציל את לוט גם נקרא 'משחית', כיון שאי אפשר להשחית את העיר כשלוט בתוכה.

'ויחזיקו האנשים' פירש"י שני המלאכים, האחד: היה שליח להציל את לוט, וחמל נשתלח להפוך את סדום. ואח"כ תיכף הזהירו המלאך שנשלח להצילו: 'ויאמר' המלך על נפשו, אל תביט אחריו ואל תעמוד בכל הכיכר ההרה הימלט פן תספה ולבסוף אמר לו המלאך ההופך: 'ויאמר' אליו הנה נשאתי גם לדבר הזה לבנותי הפכי את העיר אשר דברת, מהר הימלט שמה כי לא 'אוכל' לעשות דבר עד מאד שמה. וצ"ב מדוע שניהם יחדיו הוציאו את לוט אל מחוץ לעיר שנאמר 'ויחזיקו האנשים', ועוד איך נשתתף עימו המלאך שנשלח להפוך את סדום, והלא אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות כמבואר ברש"י (י"ח ב.).

ויש לומר שהנה הם הרי נשלחו ללכת מן העיר, ואמרו לו "עוד מי לך פה חתן"

בעומק

פרשת וירא

הפשוט

כה

בראשו, [וכמו שאמר לו אח"כ ואל תעמוד בכל הכיכר ההרה הימלט פן תספה], ובזה שהחזיקו בידם להוציאם מתבאר שבפעם הימצאותו בעיר היה מעכב את הפיכתה, והתמהמהותו בעיר לא גרמה לו להיות נספה עימהם, אלא להיפך, התמהמהותו גרמה לעכב את הפיכת העיר.

ולכן מובן שהוצאה זו על ידם אל מחוץ לעיר, באה לו משתי פנים, האחת כדי להצילו, והשנית כדי שיוכל להפוך את העיר, שכל כך היתה דין הצלתו שכל עוד לוט בעיר אינו יכול להופכה, ולכן גם המלאך ההופך הוצרך להוציאו בשביל שיוכל להפוך את העיר.

ועפ"י מבוארים גם הפסוקים הקודמים, כדלהלן:

'ויאמרו האנשים' אל לוט עוד מי לך פה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר לך בעיר הוצא מן המקום. כי 'משחיתים' אנחנו וגו' 'וישלחנו' ה' לשחתה. 'ויאצו המלאכים' בלוט לאמר קום קח אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות (י"ט י"ב, י"ג, ט"ז)

הנה שני המלאכים היו שותפים בהצלתו, שבתחילה שניהם שלחוהו להציל את משפחתו, ואח"כ שניהם האיצו בלוט לצאת עם משפחתו, ואח"כ שניהם החזיקו בידו וביד אשתו והוציאוהו מחוץ לעיר, וא"כ שניהם הצילוהו. וכן להיפך, שני המלאכים נקראו 'משחיתים' שאמרו 'כי משחיתים אנחנו' וכן 'וישלחנו' ה' לשחתה, וצ"ב שהרי כתב רש"י שמלאך אחד נשלח להצילו, ומלאך אחד נשלח להפוך את סדום.

ולפי המבואר לעיל הביאור הוא, שאמנם מלאך אחד נשלח רק להפוך, והסיבה שגם הוא השתתף בהצלה, כדי שיוכל להפוך, שהרי כל זמן שלוט נמצא בעיר לא יכול להפוך. והמלאך השני תפקידו היה להיפך, הוא נשלח רק להציל את לוט, ורק כיון שהגדר בדין הצלתו היה באופן שכל עוד לוט נמצא בסדום המלאך לא יכול להפוך את סדום, נמצא שלוט מעכב את ההפיכה, לכן נקרא גם המציל 'משחית' משום שהרי לוט הוא מגן על העיר, וכל עוד שהוא בעיר אין הוא יכול להפוך אותה, נמצא שמעשה ההצלה שלו כלפי לוט זה מעשה 'הצלה', אבל כלפי העיר זה מעשה 'השחתה'.

ובמ"ב יש לומר על הכתוב, וילכו משם האנשים 'וישקיפו' על פני סדום (י"ח ט"ז), ופרש"י השקפה לרעה, וצ"ב מדוע אמר 'וישקיפו' לשון רבים, ובשלמא המלאך שנשלח להפוך מובן שהשקיף לרעה, אך המלאך שנשלח להציל את לוט צ"ב מה ענינו להשקיף לרעה, ולפי המבואר שגם הוא נקרא 'משחית', משום שהצלת לוט, כלפי 'סדום' היא השחתה, מובן השקפתו לרעה על 'סדום'.

ויש להוסיף, שהנה יש להקשות מדוע נשלח המלאך המציל את לוט אל אנברם כמש"כ רש"י (י"ח ב.), [על הפסוק "והנה שלשה אנשים" כתב רש"י: ואחד לרפאות

היבשה' להוות מקום להיות על גבה כל הנבראים, וזהו 'ארץ' מה שהיא מיוחדת
להיות עליה. אך השם 'אדמה' הוא רק שם של החומר ותו לא.

ולכן התואר 'גוי' שייך לצרפו ל'ארץ', כלומר כלפי מה שהארץ היא מקום להיות
עליה, יש לגוי מקום מיוחד בארץ להיות שם. אבל המשפחה שזה מציינת היא
קרובים מקובצים יחדיו, ובאופן של ממילא הם נמצאים על האדמה, אבל לא
בקיבוצם חשיבות לייחס את ה'מקום' אליהם שתקרא 'ארץ', ולכן הם נקראים
'משפחות האדמה', ותו לא. ולפי זה נבאר את התוספת שבברכת 'העקדה'
ברכת 'לך לך', כדלהלן:

• בניסיון 'לך לך' נתברך שיהיה גוי חשוב ומפורסם. בנסיון העקדה נתגבר שיעור
את האויבים •

והנה הניסיון של אברם ב'לך לך', היה להיפרד מארצו וממשפחתו, וכנגד זה נראה
ה' שיהיה בעצמו לעם גדול וחשוב "ואעשך לגוי גדול" וגו' ועוד בירכו שם "והנחית
בך כל משפחות האדמה", כלומר שיש קבוצות אנשים שאינם עדיין בגדר "גוי" ויש
מעט אנשים, ועדיין הם נקראים 'משפחות', ושאיפתם להיות גוים נחלת
ומפורסמים, ועליהם אמר 'ונברכו בך' שהם יברכו את עצמם, הלוואי ויהיה
גדול ומפורסם כמו אברהם.

אך הניסיון של עקידת יצחק היה לקחת את בנו יחידו, שבו עתיד להתקיים הבטחה
ה'גוי גדול' שהובטח לאברהם, וכעת מוטל עליו להקריב אותו לה', שזה נסיון של
גבורה כמו שאמר "כי ירא' אלהים אתה", וכמו הלשון של הברכה האמורה על
נסיונו של אברהם בעקידה, בברכת זכרונות [של ראש השנה], "וכבש רחמינו לנחלת
רצונך" שזה נסיון של 'גבורה', וכנגד עמידתו בנסיון הזה הוסיף ה' לברכו בנסיון
"ויירש זרעך את שער אויביו", ועפ"ז מובן גם המשך הברכה של "והתברכו מעד
כל גויי הארץ", שהוא מאותו עניין, כלומר ש'גויי הארץ' שהם כבר גדולים וחשובים
שאיפתם להיות גוי 'גיבור' המנצח את אויביו, ועמו של אברהם יהיה גיבור מפורסם
המנצח את כל אויביו, שכל העמים המפורסמים יברכו את עצמם הלוואי ויהיה
גיבורים כל כך שיהיו מנצחים את כולם, כמו זרעו של אברהם.

והנה בין הברכה הראשונה ב'לך לך' לברכה השניה בעקידה, יש את פרשת מטות
ושם נאמר (י"ח י"ח) וה' אמר המכסה אני מאברהם, "ואברהם היו יהיה לגוי גדול
'ועצום' ונברכו בו כל גויי הארץ". והנה יש להבין, שהנה מה שאמר שעתיד אברהם
להיות לגוי גדול, "ואעשך לגוי גדול".

בעומק

הפטרת וירא

הפשט

לה

שאמר ונברכו בו כל 'גויי הארץ', הרי עדיין לא הובטח לו אלא שיתברכו בו כל
'משפחות האדמה', וצ"ב.

אמנם יש לבאר שתיבת 'ועצום' הוא על שם העתיד, וזה כנגד הברכה שעתיד
להתברך בעקידה בזה, שאמר שם "ויירש זרעך את שער אויביו" ועל זה מוסב מה
שאמר שיהיה לגוי 'עצום', המנצח את אויביו. וכן מה שאמר "ונברכו בו כל גויי
הארץ", הוא ההמשך של ברכת העקידה "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ".

הפטרה

הם מגישים אליה והיא [מיצקת] מוצקת (מלכים ב' פרק ד' פסוק ה')

• הנס היה מצד פעולתה במעשה ה'יציקה', שעל פי ציווי הנביא עשתה מעשה
'יציקה', והוא לא נפסק •

כתיב 'מיצקת', וקרינן 'מוצקת', ונראה לבאר, שכאן רמזו עצם הנס היאך נעשה,
שהנה לשון 'מוצקת' עניינו המעשה שעשתה, ש'יצקה את השמן, ולשון 'מיצקת'
עניינו שעשתה רק מעשה 'של יציקה' שמכוחו יהיה השמן ניצוק, אך לא שהיא
עצמה יצקה את השמן.

[**דוגמא** לדבר מצאנו בפרשת נח (ח' י"ז), שאמר ה' לנח לצאת מן התיבה הוא וכל
הבע"ח עימו, וכתיב שם "כל החיה אשר אתך וגו' 'היצא' אתך", וקרינן 'הוצא',
ופירש"י: 'היצא', אמור להם שיצאו, (כלומר: שהוא רק יגרום להם את היציאה,
אבל לצאת הם ייצאו בעצמם). 'הוצא', אם אינם רוצים לצאת, הוציאם בעל כרחם.
עכ"ל].

והביאור שבכאן נרמזו עצמו של נס היאך ובמה נעשה, שהקריאה 'מוצקת' כלומר
שמצד החיצוניות היא עשתה מעשה של יציקת שמן. אבל הכתיב 'מיצקת' וכאן
נתגלה פנימיות ואמיתת הדבר, שכלפי האמת היא לא יצקה כלום, שהרי לא היה
כל כך שמן למלאות הרבה כלים, אלא עשתה מעשה אבל 'לא מעשה של יציקה',
אלא רק מעשה שעל ידו ניצוק השמן מאליו.

וא"כ נאמר שהנס נעשה בעצם היציקה, שלא נאמר שהשמן נתרבה בכלי המתמלא,
ולא בכלי שממנו יצקה, אלא ש'יצקה ויצקה', וזה היה הנס שלא פסקה היציקה וזהו
'מיצקת' כלומר שעשתה שיהא ניצוק מעצמו, אך כיון שמצד המעשה מצטייר הענין
שהיא עצמה יוצקת, שהרי סוף סוף במעשיה קיימה את ציווי הנביא "ויצקת" על
כל הכלים" לכן הקרי הוא 'מוצקת' דמצידה היא זאת שעשתה ליצוק. וזהו גם
באמיתת הענין שעשתה מעשה של יציקה, לקיים את מה שאמר לה אלישע לעשות,
ונכונו לומר שהיא יצקה מצד המעשה אך לא מצד התוצאה, שרק עשתה מעשה

בסימנא טבא

גירסה תפץ וזים 13 ירושלים

סדר ליל ראש השנה
בעריכה חדשה ומפוארת

ובסופו קונטרס

בא סימן

לבאר את ענין הסימנים בראש השנה

בסימונא טובא

סדר ליל ראש השנה בעריכה חדשה ומפוארת

דיני ומנהגי ערב ראש השנה
דיני ומנהגי ליל ראש השנה
סדר הסימנים
מסכת ראש השנה עם ביאור
זוהר מתורגם ללשון הקודש, ועוד

ובסופו קונטרס

"בא סימן"

מבאר בהרחבה את ענין הסימנים בראש השנה

מאת

יהונתן חיים בלאאמו"ר דוד שליט"א הבהן רבין
מהדורה שלישית מורחבת ומתוקנת
אלול ה'תשפ"ג לפ"ג

ה"ה יהודה פרץ לזר הי"ו
ורעייתו הנכבדה שולמית תחי'
יזכו לשנים רבות נעימות וטובות,
נחת מכל יוצאי חלציהם אמן.

לכבוד ידידי היקר אוהב תורה ולומדה
עמנואל ישעיה טימסיט הי"ו
יזכהו ה' עוד להגדיל תורה ולהאדירה,
ברכה מאת ה' הוא וכל משפחתו הכבודה אמן.

ודה וברכה לכבוד ידידי היקר ובן משפחתנו

ה"ה גו"י סאבט הי"ו ורעייתו
ימלא ה' משאלות ליבם לטובה ולברכה,
ויראו נחת מכל יוצאי חלציהם אמן.

האשה הכבודה

ת זהבה (זויה) אברמוב תחי'
יהי רצון וזכות המצווה תגן בעדה,
לעוד לשנים רבות נעימות וטובות אמן ואמן.

תוכן הענינים

דיני ומנהגי ערב ראש השנה	25
הכנה לראש השנה	25
דיני התפילה והסליחות בערב ר"ה	26
התרת נדרים	27
תענית ערב ר"ה	29
הליכה לבית הקברות	30
עוד מדיני ומנהגי ערב ראש השנה	31
עירוב תבשילין	34
דיני עירוב תבשילין	43
סדר עירוב תבשילין	40
הדלקת נרות	41
דיני הדלקת נרות יום טוב	41
סדר הדלקת הנרות	43
תפילה לאחר הדלקת הנרות	44
סדר ליל ראש השנה	45
מנהגי ליל ראש השנה שחל בשבת	46
שלום עליכם	46
אשת חיל	47
אתקינו סעודתא	48
תפילת "יהא רעוא"	49
סדר התפילות והפסוקים לפני הקידוש	50

בסימנא
טבא

78	רוביא - לוביא
78	כרתי
78	סלקא
79	קרא
79	רימון
79	תפוח מבושל בסוכר
80	ראש כבש או דג
81	ליקוטי הזוהר מספר לשון חכמים
85	פיוטים לסעודת ראש השנה
86	יה שמך ארוממך
87	שחי לאל
88	אגדלך
88	יה רבון עלם
89	יתברך שם האל
91	אלי אתה
92	עזרני אל חי
92	תקעו בחודש שופר
94	שום תשים
96	מסכת ראש השנה
131	זוהר לסעודת ראש השנה
153	סדר ברכת המזון
168	הליכות והנהגות קודם השינה בליל ר"ה

60	מהלכות הקידוש
60	ברכת הבנים
65	סעודת ליל ראש השנה
66	סדר הסעודה
66	דיני ומנהגי סעודת ראש השנה
67	דיני ומנהגי אכילת הסימנים
68	סדר אכילת הסימנים
72	תמרים
72	סלקא
72	כרתי
73	קרא
73	רוביא - לוביא
74	רימון
74	ראש כבש או דג
74	תפוח בדבש
75	ריאה
75	סימנים נוספים שיש נוהגים לאכלם
76	דבלה
76	חבוש
76	דגים
77	ביצה
77	שומשום
77	סדר אכילת הסימנים כמנהג ה"בן איש חי"
78	תמרים

172	.....	"ויתן לך" למוצאי ראש השנה
176	.....	הבדלה למוצאי ראש השנה
178	.....	תפילות "בן איש חי" מבוארות
189	.....	קונטרס "בא סימן"
193	.....	פרק א - ענין הסימנים בראש השנה בהלכה ובאגדה
		פרק ב - מיני הסימנים וענינם וסימנים נוספים
210	.....	שיש נוהגים לאכלם
241	.....	פרק ג - דברים שנהגו להמנע מלאכלם בראש השנה
255	.....	פרק ד - הנהגות הראויות לראש השנה לסימן טוב

גירסה חפץ חיים

פתח דבר

"בסימנא טבא"

ידוע הדבר ומפורסם הענין מנהגם של ישראל קדושים להעלות על שולחנם בראש השנה סימנים שונים המרמזים לשנה טובה המזכרים בגמרא ובפוסקים ראשונים וגם אחרונים, איש איש בסימנו ובמנהגו, שהרי סימנא מילתא היא, ומקור מנהג זה מדברי הגמרא במסכת הוריות (יב.) ובמסכת כריתות (ה.).

והנה מדברי הגמ' בהוריות נראה שענין הסימנים הוא לראותם בלבד כשהם מונחים לפניו על השולחן, ואין צריך לאכלם, וכמו שאמרו שם: אמר אביי, השתא דאמרת סימנא מילתא היא, לעולם יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי. ע"כ. אולם מדברי הגמ' בכריתות מבואר שנהגו לאכלם, וז"ל הגמ' שם: אמר אביי, השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי. ע"כ. ואני הקטן נותן בהם סימנים, הוריות - לשון ראיה והבטה, כריתות - לשון אכילה וכליו. ומכל מקום, מי שאינו רוצה לאכלם מאיזה טעם שיהיה יכול להעלותם על שולחנו לראותם בלבד כדברי הגמ' בהוריות.

ורבותינו הראשונים ז"ל נתנו בהם סימן קרס"ת, קרא רוביא כרתי סלקא ותמרי. וכתב הטור (סי' תקפג) שבשמותיהם נרמז הסימן שבהם, שבכל אחד מהם נרמז ענין אחר לסימן טוב, וכתב הב"י שכן כתב המרדכי (ריש יומא רמז תשכג) בשם רב האי גאון. והכל בו (סי' סד) כתב שנהגו להוסיף תפילה מעין הסימן, כגון כשלוקח בידו כרתי יאמר "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיכרתו שונאינו וכל מבקשי רעתינו", וכן בשאר הסימנים יאמר בכל אחד תפילה מעין

בסימנא טבא

לב. מי שאינו יכול לטבול, לכל הפחות ישפוך על עצמו תשעה קבין מים (בא"ח שם).

לג. השליח ציבור והתוקע צריכים להזהר ביותר בטבילה זו, שיהיו טהורים בראש השנה בשעה שמוציאים את הרבים ידי חובתם (ע"י שו"ת מן השמים סי' ה).

לד. נכון לטבול חמש טבילות, בטבילה ראשונה יכוין בשביל טהרה, בשניה יכוין לתיקון הכעס, בשלישית יכוין למתק הדעים והגבורות בחסדים, ברביעית יכוין לפשוט מעליו בגדי החול ובכלל זה יכוין גם "תכלה שנה וקללותיה", ובחמישית יכוין לקבל עליו הארת קדושת יום טוב של ראש השנה, ובכלל זה יכוין גם "תחל שנה וברכותיה" (בא"ח שם).

לה. אין תוקעים בשופר בערב ר"ה, לא ביום ולא בלילה, ואפי' בבית סגור. ואם הבעל תוקע צריך להרגיל את עצמו בתקיעות מותר לו לתקוע בחדר סגור (שו"ע סי' תקפא ס"ג, משנה ס"ק כה, בא"ח ש"א נציבים ב).

לו. נהגו שלא להקזיז דם בערב ר"ה (רמ"א סי' תסח ס"ז), ובלייל ערב ר"ה מותר (משנ"ב ס"ק לח).

לז. בספר סגולות ישראל (מערכת ראות ד) כתב בשם מהרי"א מזידיטשוב שיש סגולה לפרנסה שיקנה כל אחד סכין חדש בערב ר"ה וישחיונו, ודבר זה מסוגל לפרנסה טובה לכל השנה, וכן היה מנהגו של הרבי מלובלין שהיה מחלק לאנשיו סכינים בערב ר"ה כסגולה לפרנסה, כי שם חת"ך הנרמז בסופי תיבות הפסוק (תהלים קמה טז) "פותח את ידיך" מסוגל לפרנסה. לח. טוב לרחוץ

דיני ומנהגי ערב ראש השנה

נפרדים בתחילה ונדבקו בדבק בעת הכריכה מותר לפתחם, רק יזהר שלא ימחק את האותיות (שו"ע סי' שמ ס"ה, משנ"ב ס"ק מה).

לא. טוב שתלוש האשה עיסה בערב ר"ה לכבוד יו"ט, ותקיים מצות הפרשת חלה (מטה אפרים סי' תקפא סעי' נא, כה"ח ס"ק ק). ותכוין לכפר חטאה של חוה שנבראה בר"ה וביום זה חטאה בעץ הדעת וטימאה חלתו של עולם, ומצות חלה באה לתקן פגם זה (ע"י במדרש ב"ר יז ח).

מ. יש נוהגים לאפות את החלות מראש השנה ועד הושענא רבא בצורה עגולה, והוא סימן טוב לאריכות ימים, כי דרך העגול שאין לו קץ וסוף (תורת משה להחת"ס ריש ר"ה, שיר מעין ר"ה עמ' מז).

מא. יש נוהגים להזהר לפרוע לפני ר"ה את כל חובותיהם, ובפרט נדרים ונדבות שהתחייבו לתת לצדקה (זכר דוד מאמר ג' פרק ט).

מב. יש נוהגים שלא ללבוש בגד חדש בראש השנה כיון שהוא יום דין ואין ראוי לשמוח בו בבגד חדש, אך יש אומרים שאין להקפיד בזה, ואדרבא סימנא מילתא היא, ובפרט אם מברך עליו ברכת שהחיינו להודות להשי"ת על טובותיו וחסדיו (רוח חיים סי' תקפג סק"ה).

בסימנא
טבא

כבר ענה "ברכו" של תפילת ערבית, אם עדיין לא התפלל ערבית, יניחו בלא ברכה.

יב. לפני שיניח את העירוב יברך ברכת "על מצות עירוב", ולאחר מכן יאמר את הנוסח "בדין עירובא" המובא בסידורים בלשון ארמית: "בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבשול ולאטמוני ולתקוני [ולמשחט] ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת". וצריך להבין מה שאומרת, ואם אינו מבין ארמית יאמר בשפה שמבין, ואם מבין לשון הקודש יכול לומר נוסח זה: "בעירוב זה יהא מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולתקן [ולשחוט] ולהדליק את הנר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת".

יג. כשמניח את העירוב ואומר "בדין עירובא" וכו', צריך להזכיר המלאכות שרוצה לעשות ביו"ט לצורך השבת, אמנם בדיעבד גם אם לא הזכירם אלא אמר רק "יהא שרי לנא למעבד כל צרכנא", אין זה מעכב ורשאי לאפות ולבשל.

יד. אם בעל הבית אינו מבין את הנוסח "בדין עירובא" וכו', יברך הוא, יקרא לאדם אחר שמבין את הנוסח וימנה אותו שליח לומר נוסח זה, ולפני שיאמר השליח "בדין עירובא" וכו' יברך בעל הבית "על מצות עירוב", ואחר כך יאמר שלוחו את הנוסח. וכל אדם יכול לערב בעבור מי שאינו יודע לערב, וילמדו הברכה, והוא עצמו יאמר הנוסח. ויש אומרים שיכול לערב לבד גם בעבורו.

טו. אם שכח להניח עירוב ונזכר בבואו לבית הכנסת להתפלל מנחה, ואין פנאי ללכת לביתו להניח ולחזור ולהתפלל מנחה, בשעת הדחק כזו יתמידה מנחה.

אינו מועיל מכיון שאין הפת והתבשיל בפניו, יוסיף ויתנה שאם אין עירובו מועיל הרי הוא סומך על עירובו של גדול העיר, כמבואר בסעיף הבא. ואם כבר הכין פת ותבשיל לעירוב, רק שכח לערב בפועל, יכול לערב כשהוא בבית הכנסת מבלי להתנות שסומך על גדול העיר, אך לא יברך. ואם הוא עדיין בביתו ועדיין לא נכנס יו"ט, יטול העירוב בידו ויברך ויאמר את הנוסח. ואם בירך ולא אמר את הנוסח, יאמר הנוסח בנפרד אך לא יחזור ויברך.

טז. מצוה על גדול העיר או רב השכונה לערב על בני מקומו, שיזכה עירובו ע"י אדם אחר בהגבהת טפח לזכותם של בני המקום, ויטול העירוב לידו ויברך, וכשאומר "בדין עירובא" וכו' יוסיף "לנו ולכל בני העיר הזאת". ולכתחילה לא יהיה האדם הזוכה מן הסמוכים על שולחנו או אשתו, ובדיעבד מהני גם בהם. ואם היה רגיל לערב לבני עירו, ופעם אחת שכח לזכות להם העירוב תחילה ע"י אדם אחר, יכולים בני העיר לסמוך על עירובו בדיעבד.

יז. לכתחילה יערב כל אדם לעצמו, ואם שכח או נאנס יסמוך על גדול העיר. ויזהר שלא ישכח שתי עפמים רצופות, כי יש אומרים שאם שכח פעמיים ברציפות אינו יכול לסמוך על גדול העיר, אמנם בדיעבד יכול לסמוך על העירוב של גדול העיר. ואם רב העיר נוהג להניח לכל בני העיר, סומכים על עירובו ואין צריך לשואלו אם הניח.

יח. מי שלא הניח עירוב ובישל ביו"ט לשבת, מותר לאכול האוכל בשבת, ואפילו אם יש לו מאכלים אחרים. אך אם הערים, שסיים סעודת שחרית ואמר שרוצה לבשל לצורך

אינן וכו'. ע"ש. ולפי זה אין להקפיד אלא בענבים שחורות כמ"ש בכף החיים (שם).

ובמחזור ויטרי (סי' שכג) כתב שבפרובינציא נהגו לאכול בראש השנה ענבים לבנות לסימן טוב, ולפי האמור אין בזה חשש גם ע"פ הסוד. וכן מ"ש בלקט יושר (עמ' קכט) שבעל תרומת הדשן לא רצה לאכול ענבים לפני ראש השנה, ומשמע שבראש השנה היה אוכל ענבים, אפשר שהיה אוכל ענבים לבנות.

צימוקים

כתב הגר"ש דבליצקי זצ"ל (קיצור הלכות סעודים עמ' כט הערה ב) דאע"פ שאין לאכול ענבים בראש השנה כמו שנתבאר, צימוקים אפשר לאכול, ובפרט כשהם טפלים בתוך מיני מאפה, והביא ראיה לזה מדכתיב (שמואל א' כ"ה) "ותמהר אביגיל ותקח מאתם לחם ושנים נבלי יין וחמש צאן עשויות וחמש סאים קלי ומאה צימוקים ומאתים דבלים ותשם על החמורים", ושם (פסוק ה) כתיב "כי על יום טוב באנו", ופירש רש"י שהיה זה לצורך סעודת ראש השנה, ומבואר שאפשר לאכול צימוקים בראש השנה.

ומקור ענין זה מדברי מהרי"ל (הלכות ראש השנה) שהביא טעם למנהג שאוכלים מיני מתיקה בראש השנה מדכתיב "ותמהר אביגיל ותקח מאתים לחם וגו' ומאה צימוקים ומאתים דבלים", וכתיב "על יום טוב באנו", ואמרו חז"ל דהוי ראש השנה, וסמך ליה דהביאה לדוד דבילה וצימוקים שהם מיני מתיקה, ומכאן סמך למנהג לאכול דברים מתוקים בראש השנה לסימנא טבא. ומוכח שאפשר לאכול צימוקים בראש השנה.

וענין להקפיד בענבים וצימוקים לבנים ובהירים שבאו

לעיל, ואין מזה ראיה שאפשר לאכול צימוקים שחורים. ועוד, אפשר שהיו מערבים את הצימוקים בתבשיל או מכניסים אותם במיני מאפה, ובזה באמת אין בעיה, אבל לאכלם כפי שהם אפשר שיש לחוש. ואע"פ שנשתנה שמם, שאינם נקראים עוד "ענבים" אלא "צימוקים", הרי בענבים אין הענין מפני שמם אלא מפני עצמותם, ואפשר שיש לחוש בהם גם לאחר שנשתנה שמם. וכ"כ בספר וישמע משה (ח"ב עמ' קס) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שצימוקים בכלל ענבים ואין לאוכלם בראש השנה, ומ"מ כתב שם (ח"א עמ' קצו) שאם הם מעורבים בלחם אין להקפיד בזה כיון שהם חלק מהלחם.

אמנם ביין לא מצאנו בפוסקים שלא לשתות בראש השנה יין אדום, ואע"פ שיש נוהגים לקדש בראש השנה על יין לבן דווקא (יהדות המערב עמ' 843), רוב ישראל לא נהגו להקפיד בזה כלל, ונראה דכיון שנשתנה שמו פנים חדשות באו לכאן ואין בזה כל חשש, וכן ע"פ הסוד היין רומז לבחינה אחרת מבחינת ענבים, וה"ה בצימוקים אפשר שאין לחוש כיון שהשתנו בשמם וצורתם וטעמם. וצ"ע.

בשר עגל

בלקט יושר (עמ' קכט) כתב שרבו בעל תרומת הדשן היה נמנע מלאכול בשר פרה ועגלים בראש השנה משום מעשה העגל. ולכאוף קשה על זה מדברי המשנה בחולין (פג): בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט, ואלו הן, ערב יו"ט האחרון של חג, וערב יו"ט הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש חג, וערב יו"ט משחטין את הטבח בעל

כרחו, אפילו שור שוה אלף דינרים ואין לו ללוקח אלא דינר כופין אותו לשחוט. ע"כ. ומבואר שהיה מנהגם לשחוט שוורים לסעודת ראש השנה. וכן קשה מהמשנה במסכת שביעית (פ"י מ"ב) השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה, ומשמע שהיו אוכלים בשר פרה בראש השנה.

וצ"ל שגם לדעת תרומת הדשן אין צריך להקפיד בזה, ואין זה אלא דבר חסידות בעלמא שהיה נוהג סלסול בעצמו, אבל לא כהוראה לרבים. וכן המנהג פשוט לאכול גם בשר פרה ועגלים בראש השנה, וכ"כ בכף החיים (סי' תקפ"ג ס"ק כד) שאם אין לו ראש כבש יכול להביא ראש של שור, ומבואר שלא חשש לזה כלל. ומ"מ ראוי שלא להזכיר עליו שם עגל, אלא לקרותו בשר בעלמא.

בשר עז

כתב הבן איש חי (ש"א נצבים ד) וז"ל: אם לא היה יכול להביא ראש כבש, לא יביא ראש של עז כי הוא דינא קשיא, כנזכר בזה"ק פרשת שמיני דף מ"א ע"ב, ועיין עוד בזה"ק סדר תולדות, ולכן טוב שלא יגדל אדם עז בתוך ביתו, ולפחות יזהר בזה בראש השנה ושאר עשי"ת שלא ימצא בביתו עז, ועל כן לא יביא לפניו בר"ה ראש עז, דאם לא נמצא לו ראש כבש יביא של עוף. ע"כ. ולפי הטעם שכתב נראה שאין הקפידא דוקא בראש של עז אלא גם בבשר עז, אלא שאין הדבר מצוי שאוכלים בשר העז, לפיכך לא ראה צורך להזכירו.

אמנם בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח או"ח סי' לו אות ג) כתב שדוקא

יש קפידא, אבל אם רוצה לאכול בשר עז בתוך הסעודה אין מקום להקפיד בזה. ע"ש. ודבריו צ"ב, שהרי הבא"ח כתב שלא ימצא בביתו עז כלל, ונראה דה"ה שאין לאכול בשר עז בסעודה, וכמו שנהגו להקפיד שלא לאכול אגוזים שאינם רומזים לדבר טוב אע"פ שאינו אוכל אותם לסימנא טבא, ה"ה בשר עז שרומזו לדינא קשיא נראה שאין לאכול כלל.

ומכל מקום נתבאר מדברי הבן איש חי שאין להביא לפניו ראש של עז כלל, ואפילו אם אינו רוצה לאכול אלא רק להביאו לפניו לומר עליו "שנהיה לראש ולא לזנב" אין להביא ראש של עז כיון שאין בו סימן טוב, ונראה מדבריו שכל דבר שאינו סימן טוב אין להביאו לפניו כלל, וראה מ"ש לעיל בענין האגוזים.

ולכאורה יש להעיר על זה ממה שכתב הגר"ח פלאג' בספרו כף החיים (סי' כד אות ג) שצריך להזהר שלא לאכול הפאצולייא בליל ראש השנה מפני שיש בה תולעים, ואין זה סימנא טבא, אדרבה סימן רע הוא כיון דאיכא למיחש לתולעת. ע"ש. ובבן איש חי (ש"ב נשא ח) כתב בענין עלי הסלק שיש בהם הרבה תולעים ויש להזהר מהם, וירא שמים יסלקו מביתו ולא יבוא על שלחנו, וכתב שבביתו לא יכנסו עלי הסלק למאכל, רק בראש השנה יביאו אותם על השלחן לראותם בלבד בשביל הבקשה שבהם. ע"ש. ומשמע שאע"פ שיש בו תולעים מביאים אותו לפניהם על השלחן לסימנא טבא, ולדברי הגר"ח פלאג' שדבר שיש בו תולעת אין בו סימן טוב אלא להיפך, היה ראוי שלא להביאם על השלחן כלל.

ונראה לזכור, שישנו ביוני הגר"ח פלאג' שהתולעים הם סימן

פרק ד

הנהגות הראויות לראש השנה לסימן טוב

סעודה ואכילת בשר

מנהג ישראל לאכול בראש השנה בשר שמן ומאכלים משובחים לסימנא טבא, כמו שנאמר (נחמיה ח י) "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם", וכמ"ש בתשובת רב האי גאון שהובאה במרדכי (יוטא רמז תשכג): ומה שאנו אוכלים טיסני ובשר שומן ושותים דבש וכל מיני מתיקה, כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמנה, וכתוב כן בספר עזרא "אכלו משמנים ושתו ממתקים". ע"כ. ומ"ש שהוא בספר עזרא, כיון שעזרא ונחמיה ספר אחד הוא (כ"ב יד).

וכן איתא בחולין (פג.) בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה צריך לחבירו צריך להודיעו אם מכר את אמה או בנה לשחיטה, ואחד מהם הוא ערב ראש השנה, ופירש רש"י שדרך ישראל לעשות סעודות בזמנים אלו, וסתם הלוקח בהמה לוקח לשוחטה מיד, ועל כן צריך להודיעו אם אינו יכול לשחוט באותו יום משום אותו ואת בנו. וראה עוד שם. ומבואר שבראש השנה רגילים לעשות סעודות גדולות ולאכול בשר, ופירשו התוס' (נז)

פירות שחורים

יש נמנעים מלאכול בראש השנה פירות שחורים כגון שזיפים וחצילים וגרעינים שחורים, או שאר מאכלים ומשקאות שחורים (ראה שופר בציון פ"ג סכ"ז), וראה מ"ש לעיל שיש נוהגים לאכול פירות לבנים בראש השנה לרמז לטובה, וע"פ זה יש נוהגים להמנע ממאכלים ומשקאות שחורים. ויש אומרים שטעמם ע"פ הסוד, כיון שהשחור רומז לדין גמור יותר מהאדום.

אמנם בגמ' (כריתות ו. והוריות יב.) מבואר שנוהגים לאכול תמרים, וכן הוא מנהג כל ישראל, ואוכלים גם תמרים כהים שצבעם קרוב לשחור ואין חוששים בזה. וכן מבואר מדברי הפוסקים שכתבו שהזהירו שלא לאכול ענבים שחורות, כמו שנתבאר לעיל, ונראה שבשאר שחורים לא הקפידו, וכן מנהג רוב ישראל שלא להקפיד בזה, ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה.

דבר כחוש

כתב היעב"ץ בסידור בית יעקב, שצריך להזהר מלהביא דבר כחוש וגרוע בטעמו, אע"פ שהוא טוב ונאה בשמו, כיון שהוא גרוע מצד עצמו אין בו תועלת וגם אין זה כבוד יו"ט, אלא יביא רק דברים טובים משובחים ומתוקים, ואח"כ יוכל לעשות את הסימן ע"פ שמם, אם הוא שם טוב יבקש שכן יבוא עלינו, ואם הוא מורה על דבר רע יבקש שיבוא על שונאינו, העיקר שיהיה המאכל עצמו טוב ומשובח, ובזה יש גם כבוד יו"ט וגם סימן טוב לשנה הבאה עלינו לטובה. וכ"כ באלף

המנין (נז) תהפ"ח"ס בא) בשמן.

מהדורת שו"ת שטיין - בכל דרכיך

תלמוד ירושלמי

עם ביאור נרחב, כולל הערות והארות בתבנית תלמוד ירושלמי מהדורת "עוז והדר"

ארטסקרול
מסורה

סדר זרעים מהדורת רעננערט

מסכת מעשר שני

גירסה חפץ חיים 13 ירושלים

אין קונים בכסף מעשר אלא דברים הזמים ליבקר וצאן ויין ושכר שנוכרו לפרט...
 כדונת יין ושכר, או שניחן מגדולי הארץ, כדונת "בקר וצאן" (עירובין כו, ב; גמרא להלן י, א; רמב"ם הלכות מעשר שני
 ז, ג ואילך). וכן אין קונים בדם פירות המחוברים לקרקע (משנה להלן ט, א; רמב"ם שם, ד). דברים שאינם גידולי קרקע, כגון
 מים ומלת, אסור לקנותם בכסף מעשר שני^[18].
 מותר לקנות בכסף מעשר בדמיה טהורה להקריבה בתורת שלמים (דעה אחת בגמרא
 אפשר היה לקנותה בתורת חולין (ליבשר תאווה), אבל חכמים תיקנו שלא יקנו אותה אלא לצורך שלמים (דעה אחת בגמרא
 להלן ה, ב; רמב"ם שם, ועיין בסוגיית הגמרא שם דעות אחרות)^[19]. ונחלקו אמוראים מה הדין בדיעבד, אם קנה אותה בתורת
 חולין, אם נתחלל המעשר (עיין להלן ז, ב ואילך). ורמב"ם שם, יח). אבל חיה ועוף, שאינם ראויים לקרבן, מותר לקנותם
 לאכילת חולין (עיין משנה שם ורמב"ם שם, יב).
 "הלוקח בכסף מעשר", היינו דברי מאכל שנקנו בכסף המעשר, יש עליו קדושת מעשר שני, ואינו נאכל אלא בירושלים, כמו
 מעשר שני עצמו. ואינו נפדה לא בירושלים, ולא מחוץ לירושלים, אלא אם כן נטמא^[20].

ו. חילול כסף מעשר שני

מן התורה מותר לחלל כסף שפרו בו מעשר שני על כסף אחר של חולין, אפילו בירושלים, כגון שרוצה לפרוט סכום גדול
 של מעשר שני למטבעות קטנים יותר, או להיפך (עיין בבא מציעא מה, א – ב), אולם מדרבנן אסור לחלל מעות על מעות
 אלא באופנים מסויימים: לרוב הדעות אסור לחלל מטבעות כסף על מטבעות כסף אחרים (עיין להלן יט, א), מפני שאין זו דרך
 חילול, לחלל על מטבע מאותו מין (רש"י בבא מציעא נו, א ד"ה מפני^[21]), אבל אם עבר וחילל, הרי הם מחוללים (עיין גמרא
 יט, א ורמב"ם הלכות מעשר שני ה, ה). כמו כן אסור לחלל מטבע של כסף על פרוטות של נחושת מחלדות (רש"י שם). ואפילו בשעת הרחק שהתירו
 להלן יח, א), שהרי זה נחשב כביוון מעשר, ועוד, שהפרוטות של נחושת מחלדות (רש"י שם). בירושלים מותר לחלל כסף על נחושת
 לחלל על נחושת, חיובו לחזור אחר כך לחלל על מטבע של כסף (משנה שם). בירושלים מותר לחלל כסף על נחושת
 (עיין משנה להלן כ, א – ב), כדי שיהא קל לאדם לקנות דברי מאכל בפרוטות (עיין תוספות בבא מציעא מה, א ד"ה השתא),
 אולם מדרבנן תיקנו שלא יחלל את כל המטבע של הכסף על פרוטות, אלא רק חלק ממנה (עיין משנה שם). וישנן עוד הלכות
 רבות ופרטי דינים בענין זה (ועיין על כל זה בהרחבה לקמן יח, א ואילך).
 כסף של מעשר שני אסור לחללו על פירות מחוץ לירושלים (עיין להלן יא, א), אבל בדיעבד אם חיללו הרי הוא
 מחולל, והפירות שחילל עליהם אינם נפדים, אלא צריך להעלותם לירושלים ולאוכלם שם (עיין רמב"ם הלכות מעשר שני
 ו, א)^[22].

ז. קדושת המעשר

אסור למכור מעשר שני או להחליפו בדברים אחרים, וכן אסור לטעלו כמשכון עבור חוב (משנה א, א)^[23]. טעם האיסור
 הוא מפני קדושתו של המעשר (גמרא א, ב), שמכירה היא דרך חול (ר"א פולדא שם) או בזיון (ר"ש סיריליאנו). ועיין בגמרא
 (ב, ב) טעם נוסף לאיסור זה.
 מכירת מעשר שני לאדם אחר אינה אסורה אלא כשמוכרו על מנת שהמעשר נשאר בקדושתו ויאכלנו הקונה בירושלים
 אבל אם מוכרו על מנת שתעבור הקדושה מן הפירות שמוכר אל המעות שמקבל מן הלוקח, אין בכך כל איסור (ר"ש ורא"ש
 למשנה ה, ו). ועיין בגמרא (ג, ג) על נתינת מעשר שני במתנה, אם דינה כמכר ואסורה, או שאין דינה כמכר (ועיין רמב"ם
 הלכות מעשר שני ור"י קורקוס ושאר נושאי הכלים שם).
 אין פורעים חוב ממעות מעשר שני (תוספתא שביעית ו, ו ורמב"ם הלכות מעשר שני ג, כא), שזה בעין מכירה.

הערות
 18. בלא תעשה מהפסוק ביריד מעשר (דברים כו, יד): "לא ימתי קטן למת",
 ל אין לוקח על לאו זה (ספר החינוך מצוה תרי, עין שם טעם הדבר). ועיין מנחת
 א"ח שם, ג). אולם הרמב"ם (בספר המצוות סוף שורש ה) חלק וסובר שאין בכך
 לאו, מפני שאותו פסוק לא נאמר אלא בדרך סיפור דברים (ועיין הערה 8, 9),
 לק על הרמב"ם גם בעצם פירושו של פסוק זה, שלדעתו אינו עוסק בענין זה (עיין
 דרשו לתורה דברים שם). אלא שמצוות מעשר שני היא להצניא בכרם מאכל
 בדברים אחרים, והמציא על דברים אחרים ביטול מצוה זו. ועיין ר"י קורקוס
 ש משנה הלכות מעשר שני שם, ובביאורו ובהערותיו לקמן נ, א.
 19. אם עבר וקנה מים ומלת במעות מעשר שני, נחלק הראשונים אם יצאו המעות
 לין (עיין סיכום השיטות בזה בדרך אמונה ג, עג).
 20. קנה במעות מעשר שני פירות הנמצאים מחוץ לירושלים, אם הפירות אינם
 ים להגיע לירושלים לפני שייקרב, לא נתחללו המעות (משנה ט, ב; רמב"ם
 יח ורמב"ם יח וזו ג).

אסור להשתמש בפירות מעשר שני כדי לשקול כנגדן חולין (משנה א, א; רמב"ם הלכות מעשר שני ג, יט).
 אסור לטמא מעשר שני (עיין ירושלמי שבת טז, ה, ורש"י סוכה לה, ב ד"ה שהרי מכשירה), משום שהוא בכלל הלאו (ויקרא
 יב, ד): "בכל קדש לא תגע" (עיין ירושלמי שם וקרבן העדה שם, ור"ש סיריליאנו לקמן נז, א, ושר"ת אחיעזר ב, מ), או משום
 שהוא בכלל החיוב של (במדבר יח, ח): "משקרת תרומתי", שלמדנו ממנו את המצוה לשמור תרומה מן הטומאה (עיין רש"י
 סוכה שם, ועיין אחיעזר שם)^[24]. וכן אסור לאבד ולהשחית מעשר שני (עיין משנה דמאי א, ב ורמב"ם הלכות מעשר שני ג, ט),
 על האיסור לאכול את המעשר בטומאה או באנינות עיין לעיל פרק ב.

ח. ממון גבוה או ממון הדיוט

נחלקו תנאים: לדעת רבי מאיר (במשנה קידושין נב, ב, ובעוד מקומות^[25]) מעשר שני הוא "ממון גבוה", היינו שאינו נחשב
 כממונו של האדם שהפרישו מפירותיו, ולכן המקדש את האשה במעשר שני שלו, אינה מקודשת (משנה שם), ואף על פי
 שהאדם זכאי לאכול את המעשר, אינו נחשב כבעליו, ואכילתו היא "משלחן גבוה" (רש"י קדושין כד, א ד"ה ור"מ, ועיין גם
 רש"י ויקרא כז, ל). כדרך שמצינו בבשר הקרבנות, שהכהנים אוכלים אותו אף על פי שאינו שלהם. רבי מאיר לומד דבר זה מן
 הפסוק בענין מעשר שני (ויקרא כז, ל): "ל"ה הוא, קדש לה", ודרוש: "לה הוא, ולא לקדש בו את האשה"^[26]. רבי יהודה חולק
 על כך וסובר שהמקדש אשה במעשר שני הרי היא מקודשת (משנה שם), לפי שמעשר שני "ממון הדיוט" הוא, כמו תרומה,
 שהיא ממונו של הכהן ויכול הוא לקדש בה את האשה (עיין משנה ביכורים ב, א; קידושין נח, א)^[27], להלכה פסק הרמב"ם
 (הלכות מעשר שני ג, יז) כרבי מאיר^[28], ויש ראשונים שנראה מדבריהם שהלכה כרבי יהודה (רשבי"א בבא קמא סו, א, ועיין
 תוספות רי"ד שם).

גם כסף שפרו בו מעשר שני הוא ממון גבוה (רמב"ם שם ז, יט)^[29].

ט. מעשר שני בזמן הזה

חיוב מעשר שני דינו כחיוב שאר התרומות והמעשרות, שנחלקו תנאים ואמוראים בכמה מקומות אם נוהג הוא בזמן הזה
 מן התורה או שאינו נוהג אלא מדרבנן, וכן נחלקו ראשונים בדין זה להלכה (ראה על כל זה בהקדמתנו למסכת מעשרות).
 ולהלכה הכריעו הפוסקים שתורמות ומעשרות, ובכלל זה מעשר שני, אינם נוהגים בזמן הזה אלא מדרבנן (עיין בפוסקים
 שהובאו בדרך אמונה הלכות תרומות א, רלא).

אכילת מעשר שני בזמן הזה בירושלים אסורה, לפי שכולנו בחזקת טמאי מתים, ואכילת מעשר שני בטומאה אסורה (עיין
 לעיל פרק ב). מלבד זאת, ישנה מחלוקת תנאים ואמוראים אם קדושת ירושלים בטלה עם החורבן (עיין מגילה א, י; שבעות
 טז, א; וזבחים קז, ב, ועיין להלן כז, ב – כז, א, ובביאורו והערותיו שם), ולפי הסוברים שבטלה, אסור לאכול מעשר שני
 בירושלים בזמן הזה אפילו בטהרה. ואמנם להלכה פסק הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ו, טו) שקדושת ירושלים לא בטלה,
 אבל בהלכות מעשר שני (ב, א) כתב שאין מעשר שני נאכל אלא בזמן שבית המקדש קיים, וכתבו האחרונים כדעתו שאמנם
 הקדושה לא בטלה, ואינה תלויה לא בחזקות ירושלים ולא בבנין הבית, אבל פסק כדעת התנאים (במסכת מכות יט, א וזבחים
 ס, א"ב) הסוברים שאין אוכלים מעשר שני בירושלים אלא בזמן שהמזבח שבבית המקדש קיים (עיין משנה למלך הלכות
 בית הבחירה שם, יד, וכפות תמרים סוכה לד, ב, ועוד אחרונים, וכן פסק בטור יורה דעה, שלא, ועיין בסוגיית הגמרא במכות
 ובזבחים וברש"י ובתוספות שם).

כפי שנתבאר למעלה (בפרק ד), מעשר שני אינו נפדה לכתחילה אלא בערכו המלא, ובדיעבד אפילו מעשר השוה מנה
 שפדה אותו על פרוטה הרי הוא פדוי, והדברים אמורים בזמן שהיה המעשר נאכל, אבל בזמן הזה, שהמעשר אינו נאכל
 בלאו הכי מפני הטומאה, והפדיון הולך לאיבוד מותר אף לכתחילה לפרוטה על פרוטה (רמב"ם הלכות מעשר שני ב, ב, בשם
 הגאונים, וכן נוהגים)^[30]. ונוהגים לייחד מטבע גדול (שיש בו כמה פרוטות) לפדיון מעשר שני, ולפדות בכל פעם על פרוטה

הערות

24. מרש"י פסחים לה, א ד"ה א דילמא משמע לכאורה שאין כלל איסור לטמא
 מעשר שני, וכן כתב בפני יהושע שם, אולם כמנחת חינוך (קס, ו) תמה על כך מן
 הגמרא סוכה שם שמבואר שאסור לטמאו, ועיין מה שכתב ליישב דברי רש"י בראש
 יוסף פסחים שם, ועיין אחיעזר שם.
 25. מחלוקת זו נזכרה גם בירושלמי במסכתנו (להלן ג, ב), ועיין להלן א, א, ב.
 26. גם לדעת רבי מאיר יש לבעל הפירות זכות לאכול את המעשר בירושלים, ואין
 אדם רשאי לאוכלם או לפרוטהם בלי רשותו, וכן נחשב הוא כבעליו של המעשר
 לענין תוספת חומש בפדיונו, שלענין זה העמידה התורה את המעשר ברשותו
 (עיין בבא קמא סט, ב). ולדעת הרמב"ם (הלכות מעשר שני ה, א) אם מת הרי הוא
 מורישו ליורשיו (אף על פי שלענין מכירתו ונתינתו במתנה אינו נחשב כבעליו),
 ונחשב כבעליו לגבי ענינים נוספים (ראה מה שהביא בדרך אמונה הלכות מעשר
 שני ג, קמא וקמב). והאחרונים דנו בגדר הדברים, ועיין על כך: שערי ישר ו, טז, קובץ
 שיעורים פסחים, יח ובבא בתרא, שען, וחלק ב סימן כ, ד; קונטרס דברי סופרים
 א, ג, מהדפוס דברי חיים ח"א, וראה סיכום השיטות בזה.
 27. עיין עוד בענין זה: לחם משנה ושער המלך הלכות חמץ ומצה ו, ה; שער המלך
 הלכות אישות ו, ד; קהלת יעקב פסחים לו, ב; בית הלוי א, כה וסוף סימן כז; מנחת
 ברוך, קב; אבן האול הלכות נזיק ממון ח, א. ועיין בהערותינו להלן נא, ב, ועיין להלן
 ז, ב הערה 18.
 28. כך פירשו את דברי הרמב"ם רוב האחרונים, אבל לדעת מקצת מן האחרונים לא
 פסק כרבי מאיר אלא במעשר שני בגבולין (עיין לחם משנה שצוין בהערה הקודמת,
 ועיין בשאר האחרונים הנ"ל).

מי שעבר ולא ביער את המעשרות בזמן הביעור, יש שכתב שאין להחשיבו כשוגג אלא כמזיד.¹⁴⁰

את המעשרות ברשותו ואינו מבערם עובר הוא על מצות עשה של ביעור, וצריך הוא לקיימה עכשיו (חזון איש דמאי ב' ז' 140).

ג. בזמן הזה

ביעור מעשרות נוהג אף בזמן הזה [ועין משנה במסכת מעשר שני]. אף הביעור אינו אלא מדרבנן.
שהתרומות והמעשרות עצמם לפי רוב הדעות אינם נוהגים בזמן הזה אלא מדרבנן, ואף מעשר שני אינו נאכל בירושלים, כפי שנתבאר
תוספת גדולה ותרומת מעשר אינן נאכלות בזמן הזה מפני הטומאה, ואף מעשר שני אינו נאכל בירושלים, כפי שנתבאר
למעלה ולכן יש לבער מן העולם. כפי שנתבאר למעלה, נוהגים בזמן הזה לחלל את המעשר על מטבע גדול, וכשהמטבע
מתמלא מחללים את כולו על פרוטה. אם פרוטה זו עדיין קיימת בזמן הביעור, יש לאברא מן העולם על ידי השלכתה לים, או
דרך אחרת.

וידוי מעשר

א. המצוה

לאחר ביעור המעשרות, בשנה הרביעית ובשנה השביעית למחזור שנות השמיטה, מצוה על כל אדם לומר "וידוי מעשר", כמו שנאמר (דברים כו, יב-טו): "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר... ואמרת לפני ה' אלהיך: לא עברתי הקדש מן הבית, וגם נתתי ללוז ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני, לא עברתי ממצותיך ולא ידעתי: לא אכלתי באני מקונו, ולא עברתי מקונו בטמא, ולא נתתי מקונו למת. שמעתי בקול ה' אלהי, עשיתי ככל אשר צויתני: שקדתי משמן קרשן מן השמים, וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו, ארץ זבת חלב ודבש."

ידידי" זה אינו וידי על עבירות, אלא להיפך, שמחוייב כל אדם להודיע ולומר לפני הקב"ה שקיים את כל דיני התרומות מעשרות¹⁴⁴

. אמירת הוידוי

ומנו של הידיו לכתחילה הוא במנחה של יום טוב האחרון של פסח בשנים הרביעית והשביעית⁽⁴⁵⁾. אולם כל היום כשר
רדיו (משנה מגילה ב, ב), שאם אמרו בתחילת היום יצא ידי חובתו, ודוקא ביום ולא בלילה. נוסח הידיו מפורש בתורה
סוקים הנזכרים, ואם אמרו בכל לשון יצא ידי חובתו (משנה סוטה לב, א). מצוה לאומרו בבית המקדש, כמו שנאמר (דברים
יג: "לפני ה' ", אולם יש אומרים שאף אם אמרו בכל מקום יצא ידי חובתו (רמב"ם הלכות מעשר שני יא, ו, וחינוך מצוה
ו), ויש אומרים שלא יצא (ראב"ד בהשגות שם, ד).

אם לא התוודע ביום טוב של פסח, יש אומרים שאינו יכול להתוודות אחר כך (מנחת חינוך תרו, יא, ועיין דרך אמונה בזה מעשר שני יא, ד בבאור ההלכה שנסתפק בזה, ועיין אחרית השנים לאר"ת, פרק ה, בדבר אליהו אות לד).

הדברים הכלולים בו

וְלֹא דָרְשׁוּ אֶת פְּסוּקֵי הַיְדִיּוֹת, שְׁמַתֵּיחֲסִים הֵם לְסוּגִים שׁוּגִים שֶׁל תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת וּמִתְנוֹת עֲנִיִּים: "בְּעֶרְתִּי הֶקְדַּשׁ מִן הַבֵּית" הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּי וְנָטַע רַבְעִי (שְׁנֶקְרָאִים "קוֹדֶשׁ"); "וְגַם נִתְּתִיו לַלֵּוִי" — הוּא הַמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּתֵּן לַלֵּוִי; "וְלִגְר לְיִתּוֹם וְלֵאלֶמְנָה" בְּמַסַּכַת בִּיבּוּרִים ב. ב. לַמְדוֹ וְיָדִיו גַּם בִּיבּוּרִים מִהַמְלָה "גַּם" ("וְגַם נִתְּתִיו לַלֵּוִי") לַמְדוֹ תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר (מִשְׁנָה ב. ב. וּבִמְקוֹם מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי וּבִיבּוּרִים בַּלְבָּד (וְיֵשׁ סוֹבְרִים שֶׁגַּם רַבְעִי⁴⁷¹), הֵיכֵן שֶׁאֵם לֹא נֹדְמָנוּ לוֹ בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנִים שֶׁלפְּנֵי הַיְדִיּוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי

ומן הביעור, או שאפשר לאוכלם אחר כך בירושלים, וכן נסתפק
בביעור, שכיון שהתורה קבעה את זמן הביעור בפסח, אפשר שאם
יש כבר אינו מחוייב עשוי לבער (והפסח הוא דוקא במעשר שני
של אלו אלו בזמן הביעור צריך לבערם מן העולם, אבל בשאר
הזמן, שהמזבח ראוי ליתנם לבכרים וללויים ולעניים, וראי מחוייב
שעבר הזמן), ונסתפק עוד (ר. שם.) אם נשים אצבעות במעשר ביעור
השולחן נכנס, ששנים פסודות ממנה, וכבר שאם נאמר שאלו
עדיין מחוייב אבל במצוה זו, או אין בכלל ייחוס נכנס, שהרי
זהו שוב אינו נפטר ממנה לעולם, אבל אם לאחר שעבר הזמן
ומצוה זו, נמצא שהיא מצוה ששלשה שנה הזמן נכנס
(דמאי ב' ו') כתב שהביעור אינו מצוה בפני עצמה, אלא פרט
לרומות ומעשרות, וזה יאחר מלקיים את הצוהה עד זמן זה
שור של יבל תאחר), וראי מל' מלקיים את הצוהה עד זמן זה

או ביכורים, אינו מחוייב בוידוי, אולם אם נודמן לו אחד מהם, אף על פי שלא נודמנו לו שאר המעשרות חייב בוידוי, שעיקר הוידוי הוא על מעשר שני וביכורים (רמב"ם הלכות מעשר שני יא, יד, על פי ירושלמי ביכורים ב, כ'⁴⁸¹), ועיין גם תוספות יומא לו, א ד"ה ומעשר עני; רמב"ן, רשב"א וריטב"א יבמות עג, ב).

ד. הדברים המעכבים בו

כפי שהזכרנו, נוסח היודי הוא "... כְּכֵל מִצֻּנְתָּךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי, לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שִׁקַּחְתִּי, וּמִכָּאן לִמְדוּ שֶׁכֵּל פִּרְטֵי הַדִּינִים שֶׁל הַפִּרְשָׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת וְנִתְּנָתָן מֵעֲבֹדָתְךָ בִּיּוֹדִי (עֵינִי לִהְיוֹת נֹזֵק), שֶׁאִם עֲבַר עַל אֶחָד מִפִּרְשֵׁי הַדִּינִים הַלֵּלוּ, אֵינוֹ יִכְוֹל לְהַתְּווֹדוֹת (מִשְׁנָה גֹב, ב, נ, א), וְאִפִּילוּ לֹא עָשָׂה כֵךְ אֵלָּא פֶּעַם אֶחָד בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנִים הַקְּדוּמוֹת לִיּוֹדִי (עֵינִי מִנַּחַת חִינוּךְ תַּרְו, טו וְחוּזֵן אִישׁ דְּרֵאִי ב, ה), וְאִפִּילוּ בִּשְׁנוֹ אֹב כְּאֹנֶס (חוּזֵן אִישׁ שֹׁר)^[49]

ה. הפטורים מן הוידוי

מי שלא נטלו אבותיו חלק בארץ ישראל בומן כיבושה על ידי יהושע בן נון, כגון גרים ועבדים משוחררים, אינו יכול להתחברות, שהרי בנוסח הוידי נאמר: "וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ" (משנה נ.ו.א, וראה מחלוקת תנאים שם אם כהנים ולויים יכולים להתחברות). ויש אומרים שגם נשים פטורות מירידי מטעם זה שלא נטלו חלק בארץ (מנחת חינוך תרו, כא, בדעת ספר החינוך שם, שכתב שמצוה זו נוהגת בזכרים בלבד), אבל יש אומרים שחיובות, הואיל ויש להן חלק בארץ על ידי ירושה (פסקי רבנו אליהו מלונגריש למשנה מעשר שני ה, יד, עמ' ט)^[60]

בזמן הזה

נחלקו ראשונים אם וידוי מעשר נוהג בזמן הזה. לדעת הראב"ד אין וידוי אלא בבית המקדש (כפי שזכר למעלה, בפרק ב), ממילא אינו נוהג לאחר החורבן. וגם לסוברים שיוצאים ידי חובת וידוי אף מחוץ לבית המקדש, יש סוברים שאינו נוהג בזמן הזה (ספר החינוך, תרו). אולם לדעת הרמב"ם (הלכות מעשר שני יא, ד) וידוי נוהג גם לאחר חורבן הבית.

במשנה (להלן נ, א) נאמר שיוחנן כהן גדול ביטל את יודיו המעשר (ועיין להלן נח, ב - נט, א, ובבבלי סוטה מח, ב, בטעם הדבר). אולם יש סוברים שלאחר מכן חזרה המצוה של יודיו מעשר למקומה (עיין מנחת חינוך שצח, טו, וחזון איש דמא"ג, ע' פ' רמ"ב הלכות מעשר א, ד, והלכות מעשר שני יא, יג). וכן הובאו דיני יודיו בשלחן ערוך (יורה דעה שלא, קמ"אילך), ויש שכתבו על פ' זה שיש לומר ויודי אף בימינו (קונטרס אחרית השנים לאד"ת פרק א), אולם יש שכתבו שאין לומר ויודי מעשר בזמן הזה, שהואיל ואין חיוב תרומות ומעשרות בזמן הזה אלא מדרבנן, הרי זה ספק דרבנן, שזאת הלכה כשיטת הראשונים שאין יודיו נוהג בזמן הזה, ועוד, שאין אנו בטוחים שלא עברנו בכל השנים על אחד מן הדברים המעכבים את ויודיו (חזון איש דמא"ב, ה'ד, ועיין שם שהאר"ק בטעמים נוספים, ועיין גם שערי צדק לבעל חכמת אדם שער מצוות האר"א, כג, ועיין ספר ארץ ישראל לרי"מ טיקוצ'נסקי עמוד קיג).

בתורה נאמר שתכלית המצוה של העלאת מעשר שני לירושלים ואכילתו שם היא (דברים יד, כג): "לִמְעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים". ודרשו חז"ל בספרי שם (לפי גירסא אחת): "מגיד שהמעשר מביא את האדם לידי תלמוד תורה", ופירשו התוספות (בבא בתרא כא, א ד"ה כי): "לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם נוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה". ובספר החינוך (מצוות רמו; שם) הוסיף על זה, שיתכן שמתוך שהייתו של האדם בירושלים, שהוא מקום מושבה של הסנהדרין ושל חכמי התורה, יושפע להתיישב שם עצמו ולעסוק שם בתורה, או לשלוח את בניו ללמוד תורה אצל חכמי התורה שבירושלים.

בזמן הזה אין אנו יכולים לקיים את המצוה של מעשר שני כהלכתה, אולם בלימוד התורה בכלל, ובלימוד דיוני של מעשר
 ג'ני בפרט, יש במידה מסויימת קיום של תכליתה וטעמה של המצוה, להגדיל תורה ולהאדירה. ויהי רצון שביאורנו זה למסכת
 מעשר שני יהיה לעזר ללומדי המסכת, ויועיל להרבות את לומדיה ולהגדיל ולהעמיק את לימודה, ונזכה כולנו לקיום מצוה זו
 פועל ובשלמות, בבנין בית המקדש במהרה בימינו, אמן.

הערות

50. ועיין קול הרמזי (מובא בתוספות אנשי שם) למשנה מעשר שני ה, יד, שנחמק בדין זה. ובמנחת חינוך שם כתב עוד טעם לפטור נשים, שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, שהידידי אינו אלא ביום.

מיומנויות חיוניות לנהוג בפירות מעשר שני:

לִי שִׁמְיָךְ, שֶׁכֵּן וְאִסְרוּ מֵעֶשֶׂר שָׁנִי וְהָ לָהּ מִתְּנֵה חֶסֶד, כִּי לֹא בְּמִשְׁכָּר בְּהִמּוֹהֶם.^[8]
 אִסְרוּ לְהַחֲלִיפֵם, אֲבָל נִתְּנִים מֵעֶשֶׂר שָׁנִי וְהָ פִנֵּה עֵתָה לָדוֹן בְּאִסְרוֹר רֹמָה לִגְבוֹי מֵעֶשֶׂר בְּהִמּוֹהֶם.^[9]
 מִכִּיּוֹן שֶׁהִמְשַׁנֵּה הַיְבִירָה אִסְרוֹר מִכִּירַת מֵעֶשֶׂר שָׁנִי, הִיא פִּנֵּה עֵתָה לָדוֹן בְּאִסְרוֹר רֹמָה לִגְבוֹי מֵעֶשֶׂר בְּהִמּוֹהֶם.^[10]
 מֵעֶשֶׂר בְּהִמּוֹהֶם, אֵין מִוִּכְרִין אוֹתוֹ כִּשְׁהוּא תַּמִּים (כָּלָא מוֹם), אִם הוּא חָיִי, וְכֵן לֹא כִּשְׁהוּא בְּעַל מוֹם, לֹא חָי וְלֹא שְׁחוּט.^[11]
 וְאֵין מִקְדָּשִׁין בּוֹ אֵת הָאֶשֶׁה, לִפִּי שְׂקִידוּשֵׁי אִשֶּׁה דִּינָם כִּמְכּוֹר, שֶׁהִי הוּא קֹנֵהָ אֵת הָאִשֶּׁה תְּמוּרַת בְּהֵמַת הַמַּעֲשֶׂה.^[12]
 כֵּת מִבִּיבֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁלְּגַבִּי כְּבוֹד בְּהִמּוֹהֶם^[13] הָרִין שׁוֹנֵה.
 וְכֵן מִבִּיבֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁלְּגַבִּי כְּבוֹד בְּהִמּוֹהֶם^[14] הָרִין שׁוֹנֵה.

הַבְּכוֹר מוֹכִיר אֹתוֹ – הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל אֶת הַבְּכוֹר יִכּוֹל לִמְכֹּרוֹ בְּמִקְרִים הַבָּאִים: אִם הַבְּכוֹר תָּמִים, רְשׁוּאֵי הַכֹּהֵן לִמְכֹּרוֹ בְּעוֹדוֹ חַי; וְבִכּוֹר שֶׁהוּא לְעַל מוֹם, הָרִי הוּא נִמְכָּר הֵן כִּשְׁהוּא חַי וְהֵן כִּשְׁהוּא שְׁחוּט^[13]. וּמִקְרָשִׁין בּוֹ (בַּבְּכוֹר) אֵת הָאִשָּׁה, כְּאוֹתָם הַמִּקְרִים שֶׁמוֹתֵר לִמְכֹּרוֹ^[14].

ואין מחללין מעשר שני על אסימון – מטבע שעדיין לא הוטבעה בו הצורה¹¹⁵, ולא על המטבע שאינו יוצא – מטבע

העדות

למסר אפילו כשתחנן הדיקון להעלותו לירושלים לאלול שם בקדושת
עשר ש' וכל שכן כאשר הדיקון מתחנן לאלול מתוך לירושלים באיסור
ש' שורא, אם תענה לכך נדון בגמרא להלן (א. ב. – ב. ב.)
שהנה נתן במקרה שמרש' בלוקק על מנת שפירות המעשר שני ומשכר לעמוד
ותם (הדיקון) יעלה אותם לירושלים. ומביא בזה אסרה המשת' אבל מותר
לממעשר שני באופן שמביאם הוא מידן המעשר, והדיוט: שהפירות
אם על המעשר שמקבל המוכר, והפירות וצאנים שלהם (רש' וראש' למשנה
בבא' המזרי' א' ע"ב, להלן ע"ב, ויש לציון שחלוקת המוכר הוא מידן
אלא אם כן נתנה המוכר בפירוש אחרת (דרך אמונה ג' ע"ג).
להלן ב. ב. עם הטרות 10.9.
איהו יחבאר בגמרא (א. ב. ב.)
הפירות שנתן המוכר, אלא שיהיה המוכר 5

ש' בדבר הוא, שאף על פי שיבירושלים הותר להשתמש במעט של מעט לקנות תמורתם רבוי מוון (ראה הקדמה כללית), מכל מקום פירות המעט הם, אסורים בהחלפה ומכירה אפילו בירושלים (פני משה; ראה גם רא"ש; וליא: מורהא פולדא).

ש' דומ' שהמשנה נקטת "בירושלים" כדי לרמוז שמדובר כאן במקרה שגם
החשש לא של מעשר שני (שהעלום בעליהם לאכלם בירושלים). המשנה
היא ש' שלא קר' שאסור להחליף מעשר שני בחולין, אלא אף אסור להחליף
מ' מעשר שני זה וזה (במה ראשונה הדיוט הגר) (הדפס בשולחן
מחברות וגו') רש"י: על פי הרמב"ם (ג' ח')

לא רק יין ומעשר של מעשר שני, שקדושתם מן התורה, אסור להחליפין.
ואר פירות של מעשר שני, שאין קדושתם אלא מדרבנן, מכל מקום אסור
מותרא פוליא על פי ר'אשי ור'עבי. (דני תרומות ומעשרות אין נוהגים
מותרא ברגן ויתרש (יין) ויתרש (שמן) המפורשים בכתוב וצובם
הגדולים אינן אלא מדרבנן (כל דבר שני לא יין ויין לא שני).

וזה שנקטה המשנה לשון "מתנות חנם", ראה להלן ג ב הערה 11.

הוא מעשה מכל הכבוד וההערות שיוולד להם בכל שנה
ותמונתם נקראת "מעשר". והיום שמקריבים את הלבן על גבי
הקרבן נאכל בירושלים בעלים (או לאו) שירצו ובעלים ליתן להם, ואם
הוא לא יאמין ראיות לקרבן, הרי הן נשחטות ונאכלות על ידי הבעלים
החליין.

גם כשהוא תמים ושחוט אין למכרו. הסיבה שהמשנה נקטה דוקא
חבאר בגמרא להלן ד, א.]

13. מלשון המשנה משמע שאין למכור בכור תם כשהוא שחוט. ורבי הוסיף לומר (להלן) ה'א' על פי הדעות השונות שהוזכרו שם (עיי' שם הערה 4).
[רש"י בבבא קמא י"ב ב' אומר, שבאשר הכהן מוכר בכור תם, ומכירתו למשמע שאינו רשאי למכור לישראל (שימתין עד שיפול בו מום ואכלה ישיטה מקובצת שם לעומך].

14. היינו כשהוא תמים, אז כשהוא בעל מום, בין חי ובין שחוט.
הגמרא בבבלי (בבא קמא יב, ב; תמורה ז, ב) אומרת, שהדוראט משנת
למבור (ולקדש אשה) בכבור תם חי, אמורה וקא בכבור שאינו עומד לחתום
בזמן הדת, שאין מקדש קיים, ולפיכך הרי הוא ממוח הבהן, ויכול למבור
בזמן הדת.

התחברותו של שולחן ערוך עם מוסד ויזניצקי. אבל בומן שהמקדש קיים, שהבבוי רש"י
התחברותו של שולחן ערוך עם מוסד ויזניצקי. אבל בומן שהמקדש קיים, שהבבוי רש"י
התחברותו של שולחן ערוך עם מוסד ויזניצקי. אבל בומן שהמקדש קיים, שהבבוי רש"י

החלוקה הזו היא חלק מההתאמה של המערכת לשינויים במצב הסביבתי. המערכת יכולה להתאים את עצמה לשינויים במצב הסביבתי, וזוהי אחת מהיתרונות שלה.

[illegible]

15. ריש רש"י בבא מציעא מד' א' דק"ל
ב' רבינו חננאל דק"ל

מזעשר שני אין מוכרין אותן. אפילו להוילוי לירושלים לפי
שהוא קדש, וקטם מחני' ר"מ היא דם"ל (קדושין נ"ג).
מזעשר שני ממון גבוה הוא: ואין מחזיקין אותו. יין בשמן:
לא שוקצין בנגדו. קלע של חולין כנגד קלע של מעשר שני
אין דמי חילוק.

[illegible]

מעשר

שני ^אאין מוכרין אותו ואין ממשיכין אותו
ואין מחליפין אותו ^בולא שוקלין כנגדו.
^גולא יאמר אדם לחבירו בירושלם הליך
ויחן לי שמן וכן ^ד"כל שחזר את הפירות
אבל נתנתי זה לזה ^ה"מתנות טהור: (מ"ב)
^ו"מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי
ולא בעל מום חי ושחוט ^זואין מקדשין בו
את האשה: ^ח"הבכור מוכרין אותו תמים
חי ובעל מום חי ושחוט ^טמקדשין בו
את האשה: ^יואין מחליקין מעשר שני
על אסכין ^{יא}ולא על המטבע שאינו יוצא

זנו מה שהוא רוצה: שמן מפני שאין לי יין, ומה
זה עם זה, כלומר שזה אינו

וְנִתְּנָתָם הֵם כִּן **וְ** שֶׁכֵּן **וְ** דִּבְרֵהוּ **וְ** דִּמְעָה **וְ** שֶׁ
 אֵלֶּם חָלַל בָּעוֹלָם כִּי מִסָּרְסָר כִּי מִדְּמָה **וְ** אִי מִדְּמָה
 אִי חָלַל אֵל וְכִיכָר הוּא מִן מִתְּשֵׁם דְּלִיפִין **וְ** (קִדָּה) **וְ**
 מִמְּכָר וְיִגְדָּל **וְ** אֵל **וְ** כֵּן מִכִּרְה עִמּוֹ גִּנְאָל וְלֹא מִכֵּר
 דִּרְה לִמְכֹּר, וְחָסִים לִמְדִּי דְּהוּא עִדֵּן שְׁמוֹת אֲשֶׁר, וְלֹא
 שֶׁ יִרְשֵׁה חָסִים **וְ** וְכִנְלִי רֵם מִיִּם דְּכִנְדוּת **וְ** אֵל
 שֶׁ מְתוּרֵה חָסִים אֵל נִמְכָר מִיִּם חָסִים, אֵל
 שֶׁ וְלֹא שְׁמוֹת מְדַרְשֵׁן **וְ** אִי קִדְשֵׁן **וְ** אִי דִּבְרֵהוּ
 שֶׁ יִהְיֶה שְׁמוֹת **וְ** לִסְכָּן לִמְכֹּר, אֵל כִּי מִן בִּיחַ
 הוּא עָלֹם שֶׁ שְׁמוֹת אֵל שְׁמוֹת אֵל לִכְלִילֵי יוֹם לִסְכָּן
 יוֹם הוּא חָסִים **וְ** דִּמְשִׁין שְׁמוֹת לִמְכֹּר שֶׁ לִסְכָּן
 לִשְׁכֹּן **וְ** כֵּן כֵּן מִעֵבֶשׂ שְׁמוֹת עֵלֵי זִכְרָה, לִפִּי שְׁמֵה
 בְּכֹתוֹם הוּמָן וְכֹתוֹם מִקֹּס, דְּכִכִּי (דִּבְרֵה שֶׁ) וְנִתְּנָתָם
 שְׁמוֹת יוֹלָא וְשִׁי לִקְטֵם **וְ**

ר"ש מירליץ

ר"ש סירליאן

[illegible]

א מ"י פ"ג תהלות תהנה
 ע"י הולת :
ב מ"י פ"ג תהלות תהנה
 ע"י הולת (ט) [תע] :
ג מ"י פ"ג תהלות תהנה
 ע"י הולת :
ד מ"י פ"ג תהלות תהנה
 ע"י הולת :
ה [תע] פ"ג תהלות
 תהנה
 ע"י הולת :
 לוח תע תע"י ע"י הולת
 ע"י הולת :
ו מ"י פ"ג תהלות תהנה
 ע"י הולת :
 לוח תע תע"י ע"י הולת
 ע"י הולת :

[illegible]

שינויי נוסחאות
א) כל שאר, במסגרת
וכיסומין ובריס ובר
ודמו שאר כל
ב) מלתות, במסגרת ובר
וכיסומין ובריס ובר

ליקוט משנות אליהו
מעשר שני. ואין מחלים
הוא.

שני פהין חס
שני חליל נכסף בחמור
נחתה דוכדי כח"פ (נר)

הקדש שחיללו על גבי קר

נבי קרקע דהא נבל דער
פודין, אלץ נספף, ולכך ל

היה פליטת: ולא על המס

כ"ק (ג) החליטה בית הדין על החלטתו ונחשבה החלטה זו כחלטת בית הדין.

וְהָיָה כִּשְׁמַע הָאֵל וְהָיָה
וְהָיָה כִּשְׁמַע הָאֵל וְהָיָה

יד בדסק נמי פון חת
פון חת:

בין
אין
דיו

אין

ד'ת
ל'ד
נ'

כין
סוף
סוף

177
178
179

מחן
מש
מד

של
של
של

ללית
דמחן